WYROK SĄDU (czwarta izba)

z dnia 7 czerwca 2011 r.*

W sprawie T-217/06

Arkema France, z siedzibą w Colombes (Francja),

Altuglas International SA, z siedzibą w Puteaux (Francja),

Altumax Europe SAS, z siedzibą w Puteaux (Francja),

reprezentowane początkowo przez A. Wincklera, S. Sorinasa Jimena oraz P. Geffriauda, a następnie przez S. Sorinasa Jimena oraz E. Jégou, adwokatów,

strona skarżąca,

* Język postępowania: francuski.

przeciwko

Komisji Europejskiej, reprezentowanej początkowo przez F. Arbaulta oraz V. Bottkę, a następnie przez V. Bottkę oraz F. Castilla de la Torrego, działających w charakterze pełnomocników,

strona pozwana,

mającej za przedmiot, w pierwszej kolejności, żądanie stwierdzenia nieważności decyzji Komisji C (2006) 2098 wersja ostateczna z dnia 31 maja 2006 r. odnoszącej się do postępowania zgodnie z art. 81 WE i art. 53 porozumienia EOG (sprawa COMP/F/38.645 – Metakrylany) w zakresie, w jakim dotyczy ona skarżących oraz, tytułem ewentualnym, żądanie uchylenia lub obniżenia kwoty grzywny nałożonej tą decyzją na skarżące,

SĄD (czwarta izba),

w składzie: O. Czúcz, prezes, I. Labucka (sprawozdawca) i K. O'Higgins, sędziowie,

sekretarz: T. Weiler, administrator,

uwzględniając procedurę pisemną i po przeprowadzeniu rozprawy w dniu 15 grudnia 2009 r.,

wydaje następujący

Wyrok

Okoliczności powstania sporu

Wprowadzenie

1 Na mocy decyzji Komisji C (2006) 2098 wersja ostateczna z dnia 31 maja 2006 r. odnoszącej się do postępowania zgodnie z art. 81 traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską oraz art. 53 porozumienia EOG (sprawa COMP/F/38.645 – Metakrylany) (zwanej dalej „zaskarżoną decyzją") spółka Arkema SA i jej spółki zależne Altuglas International SA (zwana dalej „Altuglas") i Altumax Europe SAS (zwana dalej „Altumax", wszystkie zwane dalej łącznie „Arkema") zostały solidarnie obciążone przez Komisję grzywną w wysokości 219 131 250 EUR za udział w kartelu w sektorze metakrylanów w okresie od dnia 23 stycznia 1997 r. do dnia 12 września 2002 r. (zwanym dalej „rozpatrywanym kartelem"). Total SA i Elf Aquitaine SA, ich spółki dominujące, zostały uznane za solidarnie odpowiedzialne za zapłatę grzywny w wysokości odpowiednio do kwoty 140,4 mln oraz do kwoty181,5 mln EUR (art. 2 zaskarżonej decyzji).

2 Arkema (dawniej Atofina SA) jest spółką akcyjną prawa francuskiego działającą w trzech obszarach: produkty winylowe, chemia przemysłowa i środki uszlachetniające. W czasie zaistnienia okoliczności faktycznych wskazanych w zaskarżonej decyzji

Arkema należała do spółki Elf Aquitaine, początkowo w 97,6%, a następnie, od momentu przejęcia grupy Elf przez Total Fina SA w dniu 17 kwietnia 2000 r., w 96,48%. Począwszy od tego dnia i przez cały okres trwania rozpatrywanego naruszenia, spółka Elf Aquitaine należała w 99,43% do Total (dawniej Total Fina, następnie TotalFinaElf SA) (motywy 265–266 zaskarżonej decyzji).

3 W związku z wprowadzeniem spółki na giełdę w dniu 18 maja 2006 r. Arkema zmieniła nazwę na Arkema France.

4 Altuglas (dawniej Atohaas i Atoglas SA) i Altumax to dwie największe spółki zależne Arkema prowadzące działalność w sektorze metakrylanów, a w szczególności polimetakrylanu metylu (zwanego dalej „PMMA"), które uczestniczyły w zachowaniu mającym znamiona zmowy, opisanym w zaskarżonej decyzji (motyw 259 zaskarżonej decyzji). Przez cały okres trwania naruszenia Altumax należała w 100% do spółki Arkema. Altuglas należy w 100% do spółki Arkema od 1998 r. Do tej pory Elf Atochem SA posiadała jedynie 50% kapitału tej spółki, ale była odpowiedzialna za jej bieżące zarządzanie (motyw 263 zaskarżonej decyzji).

Postępowanie administracyjne

5 Dochodzenie, które doprowadziło do wydania zaskarżonej decyzji, zostało wszczęte po tym, jak w dniu 20 grudnia 2002 r. Degussa AG złożyła do Komisji wniosek o zwolnienie z grzywny na podstawie obwieszczenia Komisji z dnia 19 lutego 2002 r. w sprawie zwolnienia z grzywien oraz zmniejszania grzywien w przypadkach karteli (Dz.U. C 45, s. 3, zwanego dalej „komunikatem w sprawie współpracy").

6 W dniu 25 i 26 marca 2003 r. Komisja przeprowadziła kontrole w pomieszczeniach spółki Arkema. W następstwie tych kontroli w dniu 3 kwietnia 2003 r. Arkema przedłożyła wniosek o zwolnienie z grzywny lub jej obniżenie na podstawie komunikatu w sprawie współpracy (motyw 60 zaskarżonej decyzji).

7 W dniu 17 sierpnia 2005 r. Komisja wydała pismo w sprawie przedstawienia zarzutów dotyczące naruszenia w sektorze metakrylanów i przesłała je między innymi do spółek Total, Elf Aquitaine, Arkema, Altuglas oraz do Altumax (motyw 85 zaskarżonej decyzji).

8 Przesłuchanie stron miało miejsce w dniach 15 i 16 grudnia 2005 r. i uczestniczyli w nim wszyscy adresaci pisma w sprawie przedstawienia zarzutów (motyw 87 zaskarżonej decyzji).

9 W dniu 31 maja 2006 r. Komisja wydała zaskarżoną decyzję.

Zaskarżona decyzja

10 Szczególnie istotne dla niniejszego sporu są dwa aspekty zaskarżonej decyzji: określenie jej adresatów oraz obliczenie grzywny.

Adresaci zaskarżonej decyzji

11 Po stwierdzeniu, że należy określić, którym podmiotom prawnym może zostać przypisana odpowiedzialność za naruszenie (motyw 245 zaskarżonej decyzji), Komisja uznała, że Altuglas, Altumax, Arkema i Elf Aquitaine są solidarnie odpowiedzialne za naruszenie popełnione przez Altuglas i Altumax w okresie od dnia 23 stycznia 1997 r. do dnia 12 września 2002 r. Total została uznana za solidarnie odpowiedzialną za naruszenie popełnione przez Altuglas i Altumax w okresie od 1 maja 2000 r. do dnia 12 września 2002 (motyw 277 zaskarżonej decyzji).

12 Odnosząc się w szczególności do odpowiedzialności Elf Aquitaine, biorąc pod uwagę to, że członkowie zarządu spółki Arkema byli powoływani przez Elf Aquitaine i że posiada ona udziały w kapitale swojej spółki zależnej w wysokości 97,6%, a od kwietnia 2000 r. w wysokości 96,48%, Komisja przyjęła domniemanie, że Elf Aquitaine ma decydujący wpływ na zachowanie Arkema i sprawuje rzeczywistą kontrolę nad tym zachowaniem (motyw 265 zaskarżonej decyzji).

13 Odnosząc się do odpowiedzialności Total, Komisja stwierdziła, że od kwietnia 2000 r. do końca trwania naruszenia ta spółka kontrolowała bezpośrednio lub pośrednio kapitał wszystkich spółek operacyjnych grupy, również tych, które odegrały bezpośrednią rolę w rozpatrywanym kartelu. W tych okolicznościach Komisja przyjęła domniemanie, że Total wywierała decydujący wpływ na zachowanie swoich spółek zależnych Elf Aquitaine, Arkema, Altuglas oraz Altumax i skierowała pismo w sprawie przedstawienia zarzutów do wszystkich tych podmiotów (motyw 267 zaskarżonej decyzji).

14 Arkema z jednej strony oraz Total i Elf Aquitaine z drugiej strony przekazały oddzielnie odpowiedzi na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów, podnosząc w szczególności, że Arkema powinna być jedynym adresatem zaskarżonej decyzji (motywy 268

i 269 tej decyzji). Komisja odrzuciła ich argumenty i potwierdziła odpowiedzialność pięciu podmiotów wskazanych w punkcie poprzednim (motywy 270–277 zaskarżonej decyzji). Wszystkie te spółki będą dalej określane jako tworzące „grupę Total".

Obliczenie grzywny

15 W odniesieniu do obliczenia grzywny, po pierwsze, Komisja zbadała wagę naruszenia i stwierdziła przede wszystkim, że z uwagi na charakter naruszenia oraz to, że obejmowało ono całe terytorium EOG, chodzi o bardzo poważne naruszenie w rozumieniu wytycznych w sprawie metody ustalania grzywien nakładanych na mocy art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17 oraz art. 65 ust. 5 traktatu EWWiS (Dz.U. 1998, C 9, s. 3, zwanych dalej „wytycznymi") (motywy 319–331 zaskarżonej decyzji). Następnie Komisja potraktowała w zróżnicowany sposób przedsiębiorstwa biorące udział w naruszeniu, umieszczając grupę Total w pierwszej kategorii ze względu na wysokość obrotu spółki Arkema osiągniętego w ramach EOG ze sprzedaży trzech produktów PMMA. Na tej podstawie Komisja przyjęła wobec grupy Total kwotę wyjściową grzywny w wysokości 65 mln EUR (motywy 332–336 zaskarżonej decyzji). Ostatecznie, ze względu na światowy obrót Total, w stosunku do kary nałożonej na grupę Total Komisja zastosowała mnożnik w wysokości 3, aby zapewnić odstraszający skutek grzywny. Tym samym kwota wyjściowa grzywny wynosi 195 mln EUR (motywy 337–350 zaskarżonej decyzji).

16 Po drugie, Komisja zbadała czas trwania naruszenia i stwierdziła, że zważywszy na to, że Arkema brała udział w naruszeniu przez pięć lat i siedem miesięcy, kwotę wyjściową grzywny należy zwiększyć o 55%. Takie zwiększenie zostało zastosowane w stosunku do Elf Aquitaine, Arkema, Altuglas i Altumax. W odniesieniu do Total, która była właścicielem swoich spółek zależnych przez krótszy okres, Komisja zwiększyła wysokość grzywny o 20% (motywy 351–353 zaskarżonej decyzji). Tym samym podstawowa kwota grzywny wyliczonej dla Arkema (wraz z Elf Aquitaine)

wynosi 302,25 mln EUR. Total została uznana za solidarnie odpowiedzialną za zapłatę 234 mln EUR z tej kwoty (motyw 354 zaskarżonej decyzji).

17 Po trzecie, Komisja zbadała to, czy w sprawie tej występują ewentualne okoliczności obciążające. W odniesieniu do spółki Arkema, biorąc pod uwagę trzy wcześniejsze decyzje, których była adresatem, Komisja stwierdziła, że spółka powróciła do naruszenia, popełniając naruszenie tego samego rodzaju, i zdecydowała o podwyższeniu wobec Arkema kwoty podstawowej grzywny o 50%. Komisja wyjaśniła jednak, że Total i Elf Aquitaine nie powróciły do popełniania naruszeń, a zatem to podwyższenie dotyczy wyłącznie spółek Arkema, Altuglas i Altumax (motyw 369 zaskarżonej decyzji oraz dotyczący go przypis nr 250).

18 Po czwarte, Komisja nie uwzględniła argumentów grupy Total dotyczących możliwości skorzystania z okoliczności łagodzących.

19 Na tym etapie, po uwzględnieniu lub odrzuceniu okoliczności obciążających i łagodzących, kwota grzywny wyniosła 365 218 750 EUR w przypadku Arkema, Altuglas i Altumax. W przypadku Total kwota grzywny pozostała w wysokości 234 mln EUR. W przypadku Elf Aquitaine kwota grzywny wyniosła 302,25 mln EUR (motyw 397 zaskarżonej decyzji). Na podstawie art. 23 ust. 2 rozporządzenia Rady (WE) nr 1/2003 z dnia 16 grudnia 2002 r. w sprawie wprowadzenia w życie reguł konkurencji ustanowionych w art. 81 [WE] i 82 [WE] traktatu (Dz.U. 2003, L 1, s. 1) Komisja uznała, że grzywna nie przekracza 10% obrotu zainteresowanego przedsiębiorstwa (motywy 398 i 399 zaskarżonej decyzji).

20 Wreszcie po piąte, Komisja zastosowała komunikat w sprawie współpracy i na podstawie pkt 23 lit. b) tiret pierwsze tego komunikatu zdecydowała o zmniejszeniu kwoty grzywny o 40%, która ewentualnie zostałaby nałożona na grupę Total (motywy 403–410 zaskarżonej decyzji).

21 Tak więc w art. 2 lit. b) zaskarżonej decyzji Komisja ustaliła ostateczną kwotę grzywny w następujący sposób:

„Arkema […], Altuglas […] i Altumax […], odpowiadające solidarnie: 219,13 125 mln EUR, z tej kwoty Total […] odpowiada solidarnie za 140,4 mln EUR, a Elf Aquitaine SA odpowiada solidarnie za 181,35 mln EUR".

Przebieg postępowania i żądania stron

22 Pismem złożonym w sekretariacie Sądu w dniu 10 sierpnia 2006 r. skarżące Arkema France, Altuglas i Altumax wniosły niniejszą skargę.

23 Ze względu na zmianę składu izb Sądu sędzia sprawozdawca został przydzielony do czwartej izby, której w związku z tym przydzielono niniejszą sprawę.

24 Na podstawie sprawozdania sędziego sprawozdawcy Sąd (czwarta izba) postanowił otworzyć procedurę ustną i w ramach środków organizacji postępowania wezwał strony do udzielenia odpowiedzi na zadane im pewne pytania i wezwał Komisję do przedstawienia pewnego dokumentu. Strony zastosowały się do tych wezwań w wyznaczonym terminie.

25 Na rozprawie w dniu 15 grudnia 2009 r. wysłuchano wystąpień stron i ich odpowiedzi na pytania Sądu. Po zakończeniu rozprawy procedura ustna została zamknięta.

26 Postanowieniem z dnia 26 listopada 2010 r. Sąd zarządził zgodnie z art. 62 regulaminu otwarcie procedury ustnej na nowo w celu wezwania stron, w ramach środków organizacji postępowania, do przedstawienia dokumentów i udzielenia odpowiedzi na pytania. Strony zastosowały się do tego wezwania w wyznaczonym terminie. Procedura ustna została zamknięta w dniu 9 marca 2011 r.

27 Skarżące wnoszą do Sądu o:

— tytułem żądania głównego, stwierdzenie nieważności decyzji w zakresie, w jakim dotyczy skarżących;

— tytułem żądania ewentualnego, uchylenie grzywny nałożonej na nie w zaskarżonej decyzji lub obniżenie jej kwoty;

— obciążenie Komisji kosztami postępowania.

28 Komisja wnosi do Sądu o:

— oddalenie skargi;

— obciążenie skarżących kosztami postępowania.

Co do prawa

29 Na poparcie swojej skargi skarżące podnoszą zasadniczo osiem zarzutów. Zarzut pierwszy dotyczy naruszenia reguł dotyczących możliwości przypisania praktyk stosowanych przez spółkę zależną jej spółce dominującej oraz naruszenia zasady niedyskryminacji. Zarzut drugi dotyczy popełnionych przez Komisję błędów w zakresie ustaleń faktycznych przy przypisaniu spółkom Total i Elf Aquitaine naruszenia popełnionego przez Arkema. Zarzut trzeci dotyczy naruszenia obowiązku uzasadnienia oraz zasady dobrej administracji przy wdrażaniu reguł dotyczących możliwości przypisania naruszenia. Zarzut czwarty dotyczy nieuwzględnienia kryterium rzeczywistego wpływu na rynek przy ustalaniu kwoty wyjściowej grzywny na 65 mln EUR. Zarzut piąty opiera się na naruszeniu prawa i na błędach faktycznych związanych z podwyższeniem kwoty wyjściowej grzywny w celu zapewnienia skutku odstraszającego. Zarzut szósty opiera się na naruszeniu prawa przez Komisję przy podwyższeniu grzywny z tytułu powrotu do naruszenia. Zarzut siódmy dotyczy błędu w ustaleniach faktycznych ze względu na to, że Komisja nie przyznała skarżącym obniżenia grzywny z tytułu niestosowania w rzeczywistości przez Arkema niektórych praktyk noszących znamiona naruszenia. Zarzut ósmy opiera się na naruszeniu prawa i na błędach faktycznych wynikających z odmowy przyznania im przez Komisję obniżki kwoty ich grzywny z tytułu „innych czynników". Ponadto podczas rozprawy skarżące przedstawiły również dodatkowy zarzut mający na celu zakwestionowanie podwyższenia nałożonej grzywny w celu zapewnienia wystarczająco odstraszającego skutku tej grzywny.

W przedmiocie zarzutu pierwszego, dotyczącego naruszenia reguł dotyczących możliwości przypisania spółce dominującej praktyk stosowanych przez spółkę zależną oraz zasady niedyskryminacji

30 Skarżące podnoszą, że Komisja naruszyła prawo (pierwsza część niniejszego zarzutu), przyjmując domniemanie, że spółka dominująca rzeczywiście wywiera decydujący wpływ na spółkę zależną w przypadku posiadania całego lub prawie całego jej kapitału (zwanego dalej „domniemaniem wywierania decydującego wpływu") oraz nie

przedstawiając dowodu na rzeczywistą kontrolę. W ten sposób, zdaniem skarżących, Komisja naruszyła również zasadę niedyskryminacji, stosując w przypadku spółki Arkema inny wymóg dowodowy niż wymóg zastosowany do innych spółek zależnych biorących udział w zarzucanych praktykach (druga część niniejszego zarzutu).

W przedmiocie części pierwszej, dotyczącej nieuwzględnienia reguł dotyczących możliwości przypisania spółce dominującej praktyk stosowanych przez spółkę zależną

– Argumenty stron

31 Skarżące twierdzą, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem i praktyką decyzyjną Komisji, w przypadku gdy przedsiębiorstwo, które popełniło naruszenie, należy do grupy spółek, jedynie dana spółka zależna jest zasadniczo odpowiedzialna za popełnione naruszenie. A zatem tylko w pewnych okolicznościach zachowania spółki zależnej mogą być przypisane spółce dominującej. Tak byłoby zarówno wówczas, gdy spółka dominująca rzeczywiście wywiera decydujący wpływ na swą spółkę zależną z uwagi na brak niezależności tej spółki w określaniu swojej polityki handlowej, jak i wówczas, gdy spółka dominująca była zaangażowana (czynnie lub biernie, ze względu na samą znajomość okoliczności faktycznych) w naruszenie popełnione przez swoją spółkę zależną.

32 Skarżące podnoszą, że na podstawie mającego zastosowanie orzecznictwa posiadanie 100% kapitału (i a fortiori 99,43%, 97,6% lub 96,48%) nie pozwala samo w sobie na automatyczne wyciągnięcie wniosku, iż spółka dominująca rzeczywiście wywiera decydujący wpływ na politykę handlową swojej spółki zależnej. Zdaniem skarżących orzecznictwo zawsze wymagało w tym względzie przedstawienia dodatkowych elementów, takich jak na przykład fakt, że spółka dominująca była w postępowaniu

administracyjnym jedynym partnerem rozmów prowadzonych z Komisją w imieniu grupy, brak zakwestionowania istnienia rzeczywistych uprawnień do sprawowania kontroli nad spółką zależną oraz brak jakiegokolwiek dowodu świadczącego o niezależności spółki zależnej.

33 Tymczasem w niniejszej sprawie poza bezpośrednim lub pośrednim posiadaniem prawie całego kapitału Arkema przez ówczesne spółki dominujące Komisja nie przedstawiła w zaskarżonej decyzji żadnego dowodu na to, że w rozpatrywanym okresie Total i/lub Elf Aquitaine rzeczywiście wywierały decydujący wpływ na politykę handlową spółki Arkema lub przy wprowadzaniu w życie zarzucanych praktyk. W szczególności, zdaniem skarżących, wskazana przez Komisję w zaskarżonej decyzji okoliczność, że członkowie zarządu spółki Arkema byli powoływani przez Elf Aquitaine w czasie zaistnienia okoliczności faktycznych niniejszej sprawy, stanowi jedynie logiczne wytłumaczenie posiadania większościowego udziału w kapitale Arkema i nie może świadczyć wywieraniu decydującego wpływu na tę spółkę.

34 W związku z tym skarżące uznają, że przyjmując domniemanie wywierania decydującego wpływu, oparte wyłącznie na bezpośrednim lub pośrednim posiadaniu niemal całego kapitału Arkema, w celu przypisania spółkom Total i Elf Aquitaine praktyk, o których mowa w zaskarżonej decyzji, Komisja naruszyła prawo, co stanowi podstawę stwierdzenia nieważności zaskarżonej decyzji.

35 Wreszcie, zapytane przez Sąd o skutki dla niniejszego sporu wyroku Trybunału z dnia 10 września 2009 r. w sprawie C-97/08 P Akzo Nobel i in. przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-8237, skarżące stwierdziły w czasie rozprawy, że okoliczności faktyczne sprawy, w której zapadł ww. wyrok, a w szczególności kontrola sprawowana przez spółkę dominującą nad swoimi spółkami zależnymi biorącymi udział w naruszeniu, były inne od okoliczności niniejszego przypadku. Ponadto skarżące zwróciły uwagę, że w tamtej sprawie udział spółki dominującej w kapitale swojej spółki zależnej wynosił 100%, podczas gdy w niniejszym przypadku poziom ten nie został osiągnięty (chodzi o 99,43%, 97,6% oraz 96,48%). W każdym razie skarżące twierdzą, że jeśli

ww. wyrok w sprawie Akzo Nobel i in. przeciwko Komisji należy interpretować jako umożliwiający przypisanie spółce dominującej naruszenia popełnionego przez spółkę zależną bez żadnego dodatkowego elementu innego niż powiązanie kapitałowe, orzecznictwo to należy zbadać ponownie, jako że tworzy ono sprzeczny z rozporządzeniem nr 1/2003 system odpowiedzialności niezależnej od winy.

36 Komisja utrzymuje, że podziela twierdzenie skarżących, według którego odpowiedzialność wynikająca z zachowania spółki zależnej noszącego znamiona naruszenia może być przypisana spółce dominującej jedynie w pewnych okolicznościach. Taka możliwość występuje, gdy spółka dominująca rzeczywiście wywiera decydujący wpływ na zachowanie swej spółki zależnej. Niemniej jednak Komisja wskazuje, że z utrwalonego orzecznictwa wynika, iż ma ona podstawę stwierdzić, że spółka będąca właścicielem całego lub prawie całego kapitału zakładowego spółki zależnej wywiera na nią rzeczywiście decydujący wpływ, jeśli ta spółka dominująca nie obaliła domniemania wywierania decydującego wpływu, przedstawiając dowody niezależnego zachowania swojej spółki zależnej.

– Ocena Sądu

37 Przypomnieć należy, że z motywów 245–252 i 259–277 zaskarżonej decyzji wynika, iż Komisja przypisała sporne naruszenie spółkom Total i Elf Aquitaine ze względu na to, że spółki te stanowią jedno przedsiębiorstwo z Arkema i jej spółkami zależnymi Altuglas i Altumax, które uczestniczyły w zachowaniu mającym znamiona zmowy. Komisja wyciągnęła ten wniosek, opierając się na wymienionym w piśmie w sprawie przedstawienia zarzutów domniemaniu, że Total i Elf Aquitaine wywierały decydujący wpływ na zachowanie swoich spółek zależnych. W odniesieniu do Elf Aquitaine domniemanie wywierania decydującego wpływu zostało oparte na tym, że członkowie zarządu spółki Arkema byli powoływani przez Elf Aquitaine, oraz na tym, że spółka ta posiadała 97,6%, a następnie 96,48% udziału w kapitale Arkema (motyw 265 zaskarżonej decyzji). W odniesieniu do Total wspomniane wyżej domniemanie zostało

oparte na tym, że od kwietnia 2000 r. Total kontrolowała bezpośrednio lub pośrednio kapitał wszystkich spółek z grupy, w tym także tych, które odegrały bezpośrednią rolę w rozpatrywanym kartelu, ze względu na udział wynoszący 99,43% w kapitale spółki Elf Aquitaine (motywy 266 i 267 zaskarżonej decyzji). Z zaskarżonej decyzji wynika, że w odpowiedzi na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów zainteresowane spółki przedstawiły pewną liczbę argumentów zmierzających do obalenia domniemania wywierania decydującego wpływu, które jednak zostały uznane przez Komisję za niewystarczające (zob. w szczególności motyw 272 i 274 zaskarżonej decyzji).

38 W następnej kolejności należy przypomnieć orzecznictwo Trybunału w tej dziedzinie.

39 Należy zauważyć w tym miejscu, że unijne prawo konkurencji dotyczy działalności przedsiębiorstw oraz że pojęcie przedsiębiorstwa obejmuje każdy podmiot wykonujący działalność gospodarczą, niezależnie od jego statusu prawnego i sposobu jego finansowania (zob. ww. w pkt 35 wyrok Akzo Nobel i in. przeciwko Komisji, pkt 54 i przytoczone tam orzecznictwo).

40 Trybunał wyjaśnił też, że pojęcie przedsiębiorstwa w tym kontekście należy rozumieć jako oznaczające jednostkę gospodarczą, nawet jeśli z prawnego punktu widzenia jednostka ta składa się z kilku osób fizycznych lub prawnych (zob. ww. w pkt 35 wyrok Akzo Nobel i in. przeciwko Komisji, pkt 55 i przytoczone tam orzecznictwo).

41 Jeżeli tego rodzaju podmiot gospodarczy narusza zasady konkurencji, to musi odpowiedzieć za to naruszenie zgodnie z zasadą odpowiedzialności osobistej (zob. ww. w pkt 35 wyrok Akzo Nobel i in. przeciwko Komisji, pkt 56 i przytoczone tam orzecznictwo).

42 Naruszenie prawa konkurencji Unii musi być przypisane bez wątpienia podmiotowi prawa, na który będzie można nałożyć grzywnę; również do tego podmiotu winno być skierowane przedstawienie zarzutów. Ważne jest również, by pismo w sprawie przedstawienia zarzutów wskazywało, w jakim charakterze danemu podmiotowi prawa zarzucane są określone okoliczności (zob. ww. w pkt 35 wyrok w sprawie Akzo Nobel i in. przeciwko Komisji, pkt 57 i przytoczone tam orzecznictwo).

43 Z utrwalonego orzecznictwa wynika, że zachowanie spółki zależnej można przypisać spółce dominującej, między innymi w przypadku gdy mimo posiadania odrębnej podmiotowości prawnej spółka zależna nie określa w sposób autonomiczny swojego zachowania rynkowego, lecz stosuje zasadniczo instrukcje dawane jej przez spółkę dominującą, w szczególności z uwagi na łączące oba te podmioty prawa więzy ekonomiczne, organizacyjne i prawne (zob. ww. w pkt 35 wyrok w sprawie Akzo Nobel i in. przeciwko Komisji, pkt 58 i przytoczone tam orzecznictwo).

44 Jest tak bowiem dlatego, że w tego rodzaju sytuacji spółka dominująca i jej spółka zależna są częścią tej samej jednostki gospodarczej, a więc tworzą jedno przedsiębiorstwo w rozumieniu ww. orzecznictwa. Zatem okoliczność, że spółka dominująca i jej spółka zależna stanowią jedno przedsiębiorstwo w rozumieniu art. 81 WE, pozwala Komisji na skierowanie decyzji nakładającej grzywny do spółki dominującej, bez konieczności ustalania jej bezpośredniego zaangażowania w naruszenie (ww. w pkt 35 wyrok w sprawie Akzo Nobel i in. przeciwko Komisji, pkt 59).

45 Trybunał uznał również, że w szczególnym przypadku, gdy spółka dominująca posiada 100% kapitału swej spółki zależnej, która popełniła naruszenie reguł konkurencji Unii, po pierwsze, ta spółka dominująca może wywierać decydujący wpływ na zachowanie swej spółki zależnej, a po drugie, istnieje wzruszalne domniemanie, że spółka dominująca rzeczywiście wywiera taki decydujący wpływ na swą spółkę zależną (zob. ww. w pkt 35 wyrok w sprawie Akzo Nobel i in. przeciwko Komisji, pkt 60 i przytoczone tam orzecznictwo).

46 Trybunał wyjaśnił zatem, że w tych okolicznościach wystarczy, że Komisja wykaże, iż cały kapitał spółki zależnej znajduje się w posiadaniu spółki dominującej, aby przyjąć, że ta ostatnia wywiera decydujący wpływ na politykę handlową swej spółki zależnej. Komisja będzie zatem mogła uznać spółkę dominującą za solidarnie odpowiedzialną za zapłatę grzywny nałożonej na spółkę zależną, chyba że spółka dominująca, na której spoczywa ciężar obalenia rzeczonego domniemania, przedstawi wystarczające dowody, że jej spółka zależna działa na rynku w sposób autonomiczny (zob. ww. w pkt 35 wyrok w sprawie Akzo Nobel i in. przeciwko Komisji, pkt 61 i przytoczone tam orzecznictwo).

47 W świetle tego orzecznictwa Trybunału stwierdzić należy, że opisana w pkt 37 powyżej metoda użyta przez Komisję w tym przypadku w celu przypisania odpowiedzialności za sporne naruszenie skarżącym spółkom dominującym jest właściwa.

48 Po pierwsze, wbrew temu, co wydają się sugerować skarżące, to przypisanie nie było uzasadnione samą tylko strukturą udziałową kapitału, ale również stwierdzeniem, że domniemanie wywierania decydującego wpływu nie zostało obalone (zob. w szczególności motywy 272 i 274 zaskarżonej decyzji).

49 Po drugie, z orzecznictwa tego wyraźnie wynika (zob. w szczególności pkt 45 i 46 powyżej), że struktura udziałowa kapitału spółki zależnej stanowi kryterium wystarczające do przyjęcia ww. domniemania, a Komisja nie ma obowiązku przedstawiania dodatkowych poszlak dotyczących rzeczywistego wywierania wpływu przez spółkę dominującą, jak wymagają tego skarżące.

50 Tego wniosku nie podważają argumenty skarżących, jakoby okoliczności faktyczne, których dotyczył wyżej wymieniony w pkt 35 wyrok w sprawie Akzo Nobel i in. przeciwko Komisji, a w szczególności kontrola nad spółkami zależnymi sprawowana przez zainteresowaną w tej sprawie spółkę dominującą, były odmienne od okoliczności niniejszego przypadku. W szczególności niezależnie od tego, że takie dodatkowe poszlaki mogły być uwzględnione w tej sprawie (wyrok Sądu z dnia 12 grudnia 2007 r. w sprawie T-112/05 Akzo Nobel i in. przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-5049, pkt 13,

54), zarówno z ww. wyroku z dnia 12 grudnia 2007 r. w sprawie Akzo Nobel i in. przeciwko Komisji, pkt 61, 62, jak i z ww. w pkt 35 wyroku z dnia 10 września 2009 r. w sprawie Akzo Nobel i in. przeciwko Komisji, pkt 61, 62, z całą pewnością wynika, że zastosowanie wyżej wymienionego domniemania nie jest uzależnione od istnienia takich dodatkowych poszlak.

51 Należy jeszcze stwierdzić, że omówione powyżej orzecznictwo w szczególności dotyczy „szczególnego przypadku, gdy spółka dominująca posiada 100% kapitału zakładowego swej spółki zależnej" (ww. w pkt 35 wyrok z dnia 10 września 2009 r. w sprawie Akzo Nobel i in. przeciwko Komisji, pkt 60). Tymczasem w niniejszej sprawie Total i Elf Aquitaine nie posiadają całego kapitału swoich spółek zależnych.

52 Należy jednak podkreślić, że wskazując podczas rozprawy powyższą różnicę w stanie faktycznym (zob. pkt 35 powyżej), skarżące nie podniosły żadnego szczególnego argumentu mającego na celu sprzeciwienie się stosowaniu takich samych zasad dowodowych w obu sytuacjach, i to nawet w przypadku gdy problematyka stosowania domniemania wywierania decydującego wpływu w innych przypadkach niż posiadanie przez spółkę dominującą całego kapitału swojej spółki zależnej była przedmiotem pisemnego pytania zadanego Komisji przez Sąd, a następnie dyskusji w czasie rozprawy.

53 W każdym razie stwierdzić należy, że spółka dominująca, która posiada prawie cały kapitał swojej spółki zależnej, znajduje się zasadniczo w sytuacji analogicznej do sytuacji wyłącznego właściciela w zakresie dotyczącym jego możliwości wywierania decydującego wpływu na zachowanie swojej spółki zależnej ze względu na więzy ekonomiczne, organizacyjne i prawne łączące go z tą spółką zależną. W związku z tym Komisja jest uprawniona do zastosowania do tej sytuacji tego samego wymogu dowodowego, czyli przyjęcia domniemania, że wspomniana spółka dominująca rzeczywiście korzysta z możliwości wywierania decydującego wpływu na zachowanie swojej spółki zależnej. Nie jest wprawdzie wykluczone, że w niektórych przypadkach mniejszościowi udziałowcy mogą dysponować wobec spółki zależnej uprawnieniami pozwalającymi na zakwestionowanie wyżej opisanej analogii. Jednak poza tym, że takie uprawnienia nie są zazwyczaj związane z najmniejszymi udziałami, takimi jak te rozpatrywane w niniejszym przypadku, żaden z dowodów tego rodzaju nie został

przedstawiony przez skarżące w niniejszej sprawie. A zatem Komisja słusznie zastosowała domniemanie wywierania decydującego wpływu wobec skarżących spółek dominujących.

54 Wreszcie w odniesieniu do argumentu, zgodnie z którym zasadniczo należy ponownie zbadać orzecznictwo wynikające z wyroku z dnia 10 września 2009 r. w sprawie Akzo Nobel i in. przeciwko Komisji, pkt 35 powyżej, Sąd uważa, że w okolicznościach niniejszej sprawy nie powinien ponownie zajmować się kwestią wyraźnie rozstrzygniętą przez Trybunał w wydanym ostatnio wyroku.

55 Z tego względu należy oddalić pierwszą część niniejszego zarzutu.

W przedmiocie części drugiej, dotyczącej naruszenia zasady niedyskryminacji

– Argumenty stron

56 Skarżące podnoszą, że podczas gdy w ich przypadku Komisja oparła się wyłącznie na domniemaniu wywierania decydującego wpływu w celu przypisania naruszenia spółce dominującej, w przypadku większości innych spółek zależnych będących adresatami zaskarżonej decyzji uwzględniła ona dodatkowe poszlaki. Skarżące wskazują w tym względzie sposób, w jaki w zaskarżonej decyzji Komisja potraktowała spółki Degussa, ICI plc oraz Lucite International Ltd.

57 W ten sposób, zdaniem skarżących, przy przeprowadzeniu dowodu Komisja przyczyniła się do powstania nieuzasadnionej dyskryminacji. Skarżące podkreślają, że gdyby Komisja zastosowała wobec Arkema taki sam wymóg dowodowy jak ten przyjęty w przypadku innych przedsiębiorstw, zapewne doszłaby do wniosku, że tylko spółka Arkema dopuściła się naruszenia.

58 Ponadto odnośnie do argumentu Komisji, zgodnie z którym w zaskarżonej decyzji mowa jest o powoływaniu członków zarządu spółki Atofina przez Elf Aquitaine, skarżące podkreślają, że chodzi tu po prostu o logiczne wytłumaczenie posiadania większościowego kapitału Arkema, i podnoszą, że ta informacja jest nieporównywalna z poszlakami przyjętymi przez Komisję w odniesieniu do spółki Degussa, w przypadku której Komisja uwzględniła aktywny udział spółki dominującej w naruszeniu. W każdym razie skarżące zwracają uwagę, że ta informacja odgrywa rolę jedynie w przypadku Elf Aquitaine, nie w przypadku Total.

59 Komisja kwestionuje ten argument.

– Ocena Sądu

60 Należy przypomnieć, że zasada równego traktowania lub zasada niedyskryminacji wymagają, by porównywalne sytuacje nie były traktowane w różny sposób i by różne sytuacje nie były traktowane w identyczny sposób, chyba że takie traktowanie jest obiektywnie uzasadnione (zob. wyrok Trybunału z dnia 11 września 2007 r. w sprawie C-227/04 P Lindorfer przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-6767, pkt 63 i przytoczone tam orzecznictwo).

61 Stwierdzić należy, że skarżące nie wykazały tego, iż Komisja naruszyła tę zasadę, dokonując przypisania spornego naruszenia adresatom zaskarżonej decyzji.

62 Przede wszystkim należy stwierdzić, że sytuacja ICI Acrylics jest inna niż sytuacja skarżących. Z zaskarżonej decyzji wynika bowiem wyraźnie, że ICI Acrylics – podmiot biorący bezpośredni udział w spornym naruszeniu – jest po prostu oddziałem handlowym ICI nieposiadającym osobowości prawnej, a nie jej spółką zależną, należącą do ICI w 100% lub prawie w 100% (zob. w szczególności motywy 280, 287 i 288 zaskarżonej decyzji). W związku z tym w odniesieniu do ICI Komisja nie zastosowała domniemania wywierania decydującego wpływu (potwierdzonego ewentualnie przez inne informacje), ale jedynie określiła osobę prawną, której częścią był w czasie zaistnienia okoliczności faktycznych tamtej sprawy oddział handlowy, który dopuścił się naruszenia (motyw 288 i 289 zaskarżonej decyzji).

63 Następnie, odnośnie do spółki Degussa, wskazać należy, że w motywie 255 zaskarżonej decyzji Komisja stwierdziła, co następuje:

„Röhm GmbH & Co. KG (spółka zależna w 100% od Degussa) oraz Para-Chemie GmbH (spółka zależna w 100% od Röhm) są niezależnymi podmiotami prawnymi. Ponieważ oba te przedsiębiorstwa należą w 100% bezpośrednio lub pośrednio do Degussa […] oraz ponieważ radę nadzorczą spółki Röhm stanowią częściowo członkowie kierownictwa spółki Degussa […], Komisja uznaje Degussa za odpowiedzialną za stanowiące naruszenie zachowania Röhm […] oraz Para-Chemie […]" (tłumaczenie nieoficjalne, podobnie jak poniższe cytaty z tej decyzji; w języku polskim opublikowane zostało jedynie streszczenie tej decyzji – Dz.U. L 322 z 22 listopada 2006 r., s. 20).

64 Odnośnie do Lucite International w motywie 294 zaskarżonej decyzji Komisja stwierdziła, co następuje:

„Lucite International UK Ltd jest jedną ze spółek zależnych od niej w 100%. Ponadto członkowie zarządu Lucite International […] byli również w czasie trwania naruszenia członkami zarządu spółki Lucite International UK […]".

65 Tak więc jest prawdą, że w celu przypisania spółce Degussa oraz Lucite International noszącego znamiona naruszenia zachowania swych spółek zależnych Komisja oparła się na domniemaniu wywierania decydującego wpływu wynikającym z posiadania 100% kapitału spółki zależnej przez spółkę dominującą, wskazując jednocześnie dodatkowy element, a mianowicie odpowiednio obecność w radzie nadzorczej spółki zależnej członków kierownictwa spółki dominującej oraz występowanie tych samych członków zarządu w obu spółkach.

66 Jednak nie wynika z tego, że Degussa i Lucite International oraz ich spółki zależne były traktowane odmiennie od skarżących i ich spółek dominujących, efektem czego nastąpić miało naruszenie zasady równego traktowania.

67 Podkreślić bowiem należy, że podobnie jak spółki dominujące skarżących, Degussa i Lucite International zostały również uznane za odpowiedzialne za noszące znamiona naruszenia zachowanie ich spółek zależnych (motyw 258 i 296 zaskarżonej decyzji). Tymczasem nic w zaskarżonej decyzji nie pozwala sądzić, że Komisja zwolniłaby je z tej odpowiedzialności, gdyby nie mogła wskazać powyższych elementów dodatkowych.

68 W tym zakresie przypomnieć należy, że w motywach 245–252 zaskarżonej decyzji Komisja przedstawiła zasady, którymi się kierowała przy określaniu adresatów zaskarżonej decyzji. Wynika z nich wyraźnie, że w związku z kontrolowaniem całego lub prawie całego kapitału spółki zależnej Komisja uznała się za uprawnioną do stwierdzenia braku niezależności tej spółki zależnej na podstawie samego tylko domniemania wywierania decydującego wpływu, pod warunkiem że domniemanie to nie zostało obalone w czasie postępowania administracyjnego, a zatem – do przypisania jej zachowania noszącego znamiona naruszenia spółce dominującej z tego względu, że stanowiła ona część tego samego przedsiębiorstwa (zob. w szczególności motyw 247 i 248 zaskarżonej decyzji).

69 Należy zatem stwierdzić, że – jak podnosi Komisja – jedynie tytułem uzupełnienia instytucja ta wskazała istnienie innych elementów niż związek kapitałowy, gdyż były one dostępne. Ponadto w odniesieniu do grupy Total Komisja wskazała również na fakt, że członkowie zarządu Arkema zostali powołani przez Elf Aquitaine. Jednak Komisja w żaden sposób nie uzależniła przypisania spółce dominującej zachowania noszącego znamiona naruszenia spółki zależnej posiadanej w całości lub prawie w całości od istnienia takich elementów dodatkowych. Wykładnię taką potwierdza zresztą okoliczność, że w odniesieniu do niektórych spółek dominujących zaskarżona decyzja wymienia jedynie związek kapitałowy. Tak jest w przypadku Total (motyw 266) oraz spółek grupy Barlo, czyli Barlo Plastics Europe NV, Barlo Plastics NV i Barlo Group plc (motyw 301).

70 Ponadto należy przypomnieć, że – jak wynika z powyższych rozważań (zob. pkt 47 powyżej) – metoda użyta przez Komisję w tym przypadku w celu przypisania spornego naruszenia spółkom dominującym skarżących jest właściwa.

71 W tych okolicznościach część drugą zarzutu pierwszego należy oddalić jako bezzasadną, a tym samym cały zarzut pierwszy podlega oddaleniu.

W przedmiocie zarzutu drugiego, dotyczącego błędów w zakresie ustaleń faktycznych, które Komisja miała popełnić przy przypisaniu Total i Elf Aquitaine naruszenia popełnionego przez Arkema

72 Skarżące twierdzą, że nawet jeśli metoda polegająca na przyjęciu domniemania wywierania decydującego wpływu w ich przypadku jest uzasadniona, Komisja bezzasadnie przypisała naruszenie spółkom Total i Elf Aquitaine. Spółki te wykazały bowiem, po pierwsze, brak jakiegokolwiek zaangażowania kadry kierowniczej Elf Aquitaine i Total w rozpatrywane praktyki, a po drugie, niezależność spółki Arkema przy określaniu swojej polityki handlowej.

W przedmiocie części pierwszej, dotyczącej nieuwzględnienia braku zaangażowania kadry kierowniczej Total i Elf Aquitaine w praktyki, o których mowa w zaskarżonej decyzji

– Argumenty stron

73 Skarżące podkreślają, że Komisja nie twierdzi w zaskarżonej decyzji, iż kadra kierownicza Elf Aquitaine i Total była w jakikolwiek sposób zaangażowania w rozpatrywane praktyki lub że wiedziała o popełnionych naruszeniach. Wskazują ponadto, że w trakcie dochodzenia Komisja nie skierowała do tych przedsiębiorstw żadnego żądania udzielenia informacji, ani nawet nie dokonała przeszukania w ich siedzibach.

74 Zdaniem skarżących zaś z praktyki decyzyjnej Komisji wynika, że brak czynnego lub biernego uczestnictwa spółki dominującej w naruszeniu może spowodować wyłączenie możliwości przypisania spółce dominującej naruszenia popełnionego przez spółkę zależną, nawet jeżeli spółka dominująca posiada w tej spółce zależnej udział większościowy lub całkowity.

75 Skarżące zauważają ponadto w tym względzie, że grupa, do której należały w czasie zaistnienia okoliczności faktycznych niniejszej sprawy, kładła nacisk na pełne poszanowanie reguł konkurencji, co zresztą skłoniło Arkema do wprowadzenia programu przestrzegania prawa konkurencji od stycznia 2001 r., to jest zaledwie kilka miesięcy po przejęciu grupy Elf przez Total Fina w dniu 17 kwietnia 2000 r. Dlatego też uważają, że gdyby Total lub Elf Aquitaine mogły wiedzieć o wdrożonych przez Arkema praktykach antykonkurencyjnych, natychmiast nakazałyby ich zaprzestania.

76 W związku z tym, zdaniem skarżących, Komisja mogła oprzeć się na tym elemencie, aby uznać, że mimo iż przez okres naruszenia spółki te posiadały prawie cały kapitał Arkema, nie ponoszą one odpowiedzialności za jej noszące znamiona naruszenia zachowanie na rynku PMMA.

77 Komisja kwestionuje ten argument.

– Ocena Sądu

78 Przypomnieć należy, że z motywów 245–252 i 259–277 zaskarżonej decyzji wynika, iż Komisja przypisała sporne naruszenie spółkom Total i Elf Aquitaine na tej podstawie, że w okresie wystąpienia okoliczności faktycznych niniejszej sprawy stanowiły one jeden podmiot gospodarczy, a zatem w rozumieniu prawa konkurencji – jedno przedsiębiorstwo ze spółką Arkema i jej spółkami zależnymi, Altuglas i Altumax, które uczestniczyły w zachowaniu mającym znamiona zmowy. Aby dojść do tego wniosku, Komisja oparła się na domniemaniu wywierania decydującego wpływu i stwierdziła, że domniemanie to nie zostało obalone w czasie postępowania administracyjnego. Jak wynika z analizy pierwszego zarzutu, metoda ta została przyjęta słusznie.

79 Jak wynika zaś z orzecznictwa, okoliczność, że spółka dominująca i jej spółka zależna stanowią jedno przedsiębiorstwo w rozumieniu art. 81 WE, pozwala Komisji skierować do spółki dominującej decyzję nakładającą grzywny bez konieczności ustalania jej osobistego zaangażowania w naruszenie (ww. w pkt 35 wyrok z dnia 10 września 2009 r. w sprawie Akzo Nobel i in. przeciwko Komisji, pkt 50). W związku z powyższym Komisja nie musiała ustalać tego, czy kadra kierownicza spółki dominującej była bezpośrednio zaangażowania w naruszenie, czy nawet tego, że wiedziała ona o zarzucanych czynach. Podobnie zachowanie Komisji w czasie postępowania administracyjnego, a w szczególności to, że nie skierowała do spółek dominujących

żadnego żądania udzielenia informacji ani nie dokonała przeszukania w ich siedzibach, nie ma znaczenia dla kwestii, czy spółki te tworzą ze spółką zależną przedsiębiorstwo w rozumieniu art. 81 WE.

80 W odniesieniu do wskazywanej przez skarżące praktyki decyzyjnej Komisji stwierdzić należy, że nawet gdyby przyjąć, że Komisja uzależniła przypisanie naruszenia spółce dominującej od bezpośredniego zaangażowania jej kadry kierowniczej w naruszenie, nie miałoby to żadnego wpływu na zgodność z prawem zaskarżonej decyzji w tym zakresie ze względu na to, iż metoda zastosowana w niniejszym przypadku jest właściwa. Ponadto w replice skarżące wyjaśniły, że nie twierdzą, iż brak uczestnictwa spółki dominującej w naruszeniu popełnionym przez jej spółkę zależną wystarcza sam w sobie do wyłączenia odpowiedzialności tej spółki dominującej, ale stanowi jeden z czynników, który może w tym celu zostać uwzględniony przez Komisję.

81 Wreszcie, jak słusznie twierdzi Komisja, brak bezpośredniego zaangażowania kadry kierowniczej spółki dominującej lub niewiedza o zarzucanych czynach, nawet przy założeniu, że mogą zostać udowodnione, nie są wystarczające do obalenia domniemania wywierania decydującego wpływu.

82 Tym samym należy oddalić część pierwszą niniejszego zarzutu.

W przedmiocie części drugiej, dotyczącej nieuwzględnienia okoliczności wskazujących na faktyczną niezależność Arkema w określaniu swojej polityki handlowej

– Argumenty stron

83 Skarżące podnoszą, że w toku postępowania administracyjnego Arkema wykazała, iż w okresie objętym zaskarżoną decyzją jej polityka handlowa nigdy nie była określana przez Elf Aquitaine czy Total. Tym samym to, że z prawnego punktu widzenia była ona spółką zależną Elf Aquitaine w czasie zaistnienia okoliczności faktycznych niniejszej sprawy oraz to, że członkowie jej zarządu byli powołani przez tę spółkę, pozostawało bez wpływu na jej niezależność w określaniu swojej polityki handlowej. W związku z tym, przypisując dokonane przez Arkema naruszenie jej ówczesnym spółkom dominującym, Komisja popełniła błąd w ustaleniach faktycznych.

84 W pierwszej kolejności skarżące wskazują, że okoliczność, iż ani Total, ani Elf Aquitaine nie określają polityki handlowej swoich spółek zależnych, wynika z samej struktury grupy. Przedsiębiorstwa te są bowiem spółkami holdingowymi, akcjonariuszami wielu grup spółek działających samodzielnie w odpowiednich sektorach działalności.

85 W drugiej kolejności skarżące podnoszą, że Arkema wykazała, iż była ona całkowicie niezależna w określaniu swojej polityki handlowej dotyczącej PMMA, w szczególności pod względem swojej polityki cenowej i doboru klientów. Skarżące wskazują, że Arkema była spółką dominującą w branży chemicznej i to ona w rzeczywistości dawała wytyczne swoim spółkom zależnym, takim jak Altuglas i Altumax. Powyżej Arkema powiązanie miało wyłącznie taki charakter, jakie cechuje zwyczajowo stosunki pomiędzy akcjonariuszem, którego troską jest ochrona swoich interesów finansowych, a niezależnym menedżerem odpowiedzialnym za kierowanie działalnością w branży chemicznej. Tym samym rola Total i Elf Aquitaine ograniczała się do

wydawania zezwoleń na duże inwestycje oraz do przyjmowania informacji księgowej i finansowej dotyczącej wyników ich spółki zależnej, jak tego wymaga obowiązujące ustawodawstwo. W tym zakresie skarżące odsyłają do dokumentu wewnętrznego zatytułowanego „Uprawnienia wewnętrzne i zobowiązania dotyczące wydatków", stanowiącego załącznik do skargi.

86 W tym zakresie skarżące rozróżniają dwa okresy: od 1992 r. do 2000 r. oraz od 2001 r. do 2004 r.

87 Jeśli chodzi o okres od 1992 r. do 2000 r., skarżące wskazują, że polityka handlowa w odniesieniu do działalności związanej z PMMA została określona niezależnie przez Elf Atochem poprzez jej wydział odpowiedzialny za syntetyczne półprodukty organiczne (zwany dalej „DIOS"). Ogólne wytyczne tej polityki handlowej w formie pięcioletniego planu biznesowego były corocznie uprzednio zatwierdzane przez komitet zarządzający Elf Atochem, który zatwierdzał również budżet dla DIOS.

88 Jeśli chodzi o okres pomiędzy 2001 r. i 2004 r., polityka handlowa w odniesieniu do działalności związanej z PMMA została określona niezależnie przez Arkema poprzez spółkę Atoglas (obecnie Altuglas). Ogólne wytyczne tej polityki handlowej w formie pięcioletniego planu biznesowego były corocznie uprzednio zatwierdzane przez komitet zarządzający działem chemicznym, stanowiący organ wykonawczy działu chemicznego. Budżet działalności związanej z PMMA był przedstawiany komitetowi wykonawczemu Total w ramach przedstawienia całkowitego budżetu Atoglas. Ten komitet wykonawczy wypowiadał się w kwestii inwestycji w zakresie decyzji dotyczących kwoty ponad 10 mln EUR oraz oceniał poziom ryzyka i rentowności tych inwestycji.

89 Skarżące podkreślają w szczególności, że ani Total, ani Elf Aquitaine nie określały polityki handlowej Arkema w zakresie działalności takiej jak w niniejszej sprawie, która stanowi jedynie marginalną część ich obrotu. Przypominają w tym względzie, że w 2002 r. (ostatnim roku naruszenia) światowy obrót Arkema z tytułu sprzedaży PMMA wyniósł 416 mln EUR, co stanowiło 2,1% łącznego obrotu działu chemicznego oraz 0,4% łącznego obrotu grupy Elf Aquitaine/Total.

90 Ponadto skarżące podkreślają, że nawet zakładając, iż domniemanie wywierania decydującego wpływu jest uzasadnione, aby umożliwić zainteresowanemu przedsiębiorstwu obalenie takiego domniemania, ciężar dowodu spoczywającego na tym przedsiębiorstwie powinien dotyczyć braku rzeczywistej kontroli spółki dominującej nad polityką handlową prowadzoną przez jej spółkę zależną na właściwym rynku, czyli w niniejszym przypadku – na rynku PMMA. Zdaniem skarżących odmienne podejście polegające na wymaganiu wykazania całkowitej niezależności w stosunku do spółki dominującej, a zatem odrzucenie abstrakcyjnej możliwości wywierania decydującego wpływu przez spółkę dominującą na swoją spółkę zależną w sytuacji posiadania przez nią 100% kapitału, stanowiłoby probatio diabolica i oznaczałoby wprowadzenie domniemania niewzruszalnego.

91 W trzeciej kolejności skarżące zwracają uwagę, że całkowita kontrola Total i Elf Aquitaine nad Arkema różni się znacząco od kontroli sprawowanej przez Arkema nad jej spółkami zależnymi Altuglas i Altumax, które zostały włączone do spółki Arkema zarówno na poziomie operacyjnym, jak i funkcjonalnym. Skarżące podkreślają również, że Arkema występowała w toku całego postępowania w swoim własnym imieniu oraz w imieniu swoich spółek zależnych i nigdy w trakcie dochodzenia nie zakwestionowała istnienia rzeczywistej kontroli nad swoimi spółkami zależnymi.

92 Tak więc z jednej strony na poziomie operacyjnym, w odróżnieniu od Elf Aquitaine i Total, które nie brały udziału w produkcji metakrylanów, Arkema produkowała metakrylan metylu, surowiec stosowany częściowo na użytek własny przez jej spółki zależne Altuglas i Altumax do produkcji i sprzedaży PMMA.

93 Z drugiej strony na poziomie funkcjonalnym, mimo iż była ona prowadzona przez spółki zależne Arkema (Altuglas i Altumax), działalność dotycząca PMMA zawsze stanowiła część organizacji handlowej Arkema, przede wszystkim w ramach DIOS aż do 2000 r., a następnie od 2001 r. poprzez wydział handlowy zajmujący się w szczególności PMMA. Dodatkowo w omawianym okresie większość członków zarządu spółki Altuglas stanowili przedstawiciele służb prawnych i finansowych spółki Arkema. Ponadto ci ostatni wypełniali swoje obowiązki nie tylko w spółce Arkema, ale również w Altuglas, która nie posiadała własnego działu prawnego i finansowego. Wreszcie pracownicy Altuglas biorący udział w praktykach, o których mowa w zaskarżonej decyzji, informowali systematycznie członka kierownictwa spółki Arkema, którym w okresie naruszenia był G., będący dyrektorem DIOS do 2000 r. i od 2001 r. członkiem komitetu zarządzającego działem chemicznym.

94 Skarżące wskazują ponadto, że to funkcjonalne i operacyjne połączenie pomiędzy Arkema i jej spółkami zależnymi Altuglas i Altumax zostało potwierdzone w 2004 r. podczas reorganizacji działu chemicznego grupy Total i utworzenia spółki Arkema oraz w maju 2006 r., wraz z wprowadzeniem Arkema na giełdę.

95 W czwartej kolejności skarżące podkreślają, że żaden z dokumentów zebranych w czasie postępowania nie świadczy o tym, iż Arkema bezpośrednio lub pośrednio otrzymała jakąkolwiek instrukcję lub zalecenie ze strony Elf Aquitaine lub Total dotyczące prowadzenia polityki handlowej na rynku metakrylanów, mimo iż Komisja zajęła setki dokumentów w siedzibie spółki Arkema.

96 W piątej kolejności skarżące podnoszą, że stanowisko przyjęte przez Komisję w zaskarżonej decyzji jest sprzeczne z jej wcześniejszą własną praktyką. W swej decyzji C (2003) 4570 wersja ostateczna z dnia 10 grudnia 2003 r. dotyczącej postępowania na podstawie art. 81 [WE] i art. 53 porozumienia EOG (sprawa COMP/E-2/37.857 – Nadtlenki organiczne, zwana dalej „decyzją w sprawie nadtlenków organicznych") Komisja nie przypisała bowiem spółce Elf Aquitaine odpowiedzialności za naruszenie popełnione przez Arkema, pomimo związku kapitałowego istniejącego między tymi

dwoma przedsiębiorstwami. W ten sposób Komisja przyznała, że Arkema korzystała z rzeczywistej niezależności w określaniu swojej polityki handlowej. Ponieważ, zdaniem skarżących, okres objęty decyzją w sprawie nadtlenków organicznych częściowo pokrywa się z okresem wskazanym w zaskarżonej decyzji, a stosunki gospodarcze i finansowe łączące Arkema i Elf Aquitaine były identyczne w obu sprawach, Komisja nie miała podstaw, aby wycofać się ze stanowiska przyjętego w postępowaniu zakończonym wydaniem decyzji w sprawie nadtlenków organicznych.

97 Ponadto ograniczona i mająca ogólny charakter kontrola sprawowana przez Total i Elf Aquitaine nad ich spółkami zależnymi została potwierdzona ostatnio przez francuski organ ochrony konkurencji (Conseil de la concurrence), który w decyzji dotyczącej rynku dystrybucji paliw na autostradach stwierdził, że Total Raffinage Distribution SA i Elf Antar France SA posiadały wystarczającą niezależność w określaniu swojej polityki handlowej.

98 Wreszcie skarżące podnoszą, że Komisja naruszyła prawo przy ocenie rodzaju i rozkładu ciężaru dowodu. Stoją one na stanowisku, że mając na uwadze, iż domniemanie wywierania decydującego wpływu przyjęte przez Komisję nie zostało poparte żadnym dodatkowym elementem pozwalającym na ustalenie, że spółki dominujące sprawowały rzeczywistą kontrolę nad polityką handlową Arkema na rynku PMMA, sam fakt, że w toku postępowania administracyjnego Arkema dostarczyła dowody pozwalające na ustalenie jej rzeczywistej niezależności na rynku, był wystarczający do tego, by przenieść ciężar dowodu. Według skarżących, do Komisji zatem należało wykazanie, że pomimo tych dowodów Total i Elf Aquitaine wywierały decydujący wpływ na swoje spółki zależne w zakresie omawianego rynku.

99 Komisja podnosi, że dowody przedstawione przez skarżące w toku postępowania administracyjnego i powtórzone w skardze, nawet jeśli wziąć je pod uwagę łącznie, są niewystarczające do tego, by na ich podstawie ustalić, że spółka Arkema zachowywała się na rynku w sposób niezależny od Elf Aquitaine, czyli do obalenia domniemania wywierania decydującego wpływu.

– Ocena Sądu

100 Tytułem wstępu należy zaznaczyć, że wbrew temu, co twierdzą skarżące (zob. pkt 90 i 98 powyżej), Komisja nie naruszyła w niniejszej sprawie reguł dotyczących rozkładu ciężaru dowodu.

101 W tym względzie przypomnieć należy, że zgodnie z orzecznictwem wynikającym z ww. w pkt 35 wyroku z dnia 10 września 2009 r. w sprawie Akzo Nobel i in. przeciwko Komisji, pkt 61, w celu obalenia domniemania wywierania decydującego wpływu do zainteresowanej spółki należy przedstawienie „wystarczających dowodów" mogących wykazać, że spółka zależna działa na rynku w sposób autonomiczny. Do Komisji natomiast należy zbadanie tych środków dowodowych, a nie przedstawianie okoliczności przemawiających za ustaleniem wywierania takiego wpływu. Ponadto jeżeli wystarczyłoby, aby w celu zakwestionowania wspominanego wyżej domniemania zainteresowana strona przedstawiała tylko niepoparte niczym twierdzenia, domniemanie to byłoby pozbawione swej przydatności.

102 Na wstępie należy zaś podnieść, że w swoich odpowiedziach na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów skarżące przedstawiły bardzo mało konkretnych dowodów na poparcie swych twierdzeń dotyczących autonomii Arkema na rynku. W szczególności część III.2 tej odpowiedzi, zatytułowana „Arkema korzystała [w okresie naruszenia] z rzeczywistej autonomii przy określaniu swojej polityki handlowej", nie odsyła do żadnego dokumentu mającego popierać zawarte w nim twierdzenia. Wydaje się zatem, że zawarte w motywie 272 zaskarżonej decyzji stwierdzenie Komisji, zgodnie z którym przedstawione przez skarżące okoliczności stanowią tylko niepoparte wystarczającymi dowodami twierdzenia, jest prawdziwe. Jak wynika z poprzedniego punktu, pozwala ono słusznie uznać, że domniemanie wywierania decydującego wpływu nie zostało obalone.

103 Ponadto, w przeciwieństwie do twierdzeń skarżących, stanowisko przyjęte w zaskarżonej decyzji nie stanowi probatio diabolica. Z orzecznictwa wynika bowiem, że w celu stwierdzenia, czy spółka zależna określa swe zachowanie na rynku w sposób autonomiczny, należy uwzględnić wszystkie istotne okoliczności dotyczące związków gospodarczych, organizacyjnych i prawnych wiążących tę spółkę zależną ze spółką dominującą, które mogą różnić się w poszczególnych przypadkach, a których przez to nie można wymienić w sposób wyczerpujący (zob. podobnie ww. w pkt 35 wyrok z dnia 10 września 2009 r. w sprawie Akzo Nobel i in. przeciwko Komisji, pkt 73, 74). W związku z powyższym do skarżących należało przedstawienie wszelkich okoliczności dotyczących powiązań gospodarczych, organizacyjnych i prawnych pomiędzy spółką zależną a spółką dominującą, które ich zdaniem mogły dowodzić, że spółki te nie stanowią jednolitej jednostki gospodarczej (zob. podobnie ww. w pkt 50 wyrok Sądu z dnia 12 grudnia 2007 r. w sprawie Akzo Nobel i in. przeciwko Komisji, pkt 65). Zakładając, że skarżące nie były w stanie przedstawić takich środków dowodowych w niniejszej sprawie, należy stwierdzić, że nie oznacza to jednak, że ww. domniemanie nie mogło w żadnym wypadku zostać obalone.

104 Szczegółowe argumenty przedstawione przez skarżące należy ocenić w ramach ww. uwag ogólnych.

105 Po pierwsze, skarżące opierają się na tym, że Total i Elf Aquitaine są spółkami holdingowymi, oraz podnoszą, że autonomia ich spółek zależnych wynika z samej struktury grupy.

106 Należy stwierdzić, po pierwsze, że twierdzenia, zgodnie z którymi Total i Elf Aquitaine są spółkami holdingowymi, nie zostały poparte żadnym dowodem.

107 Po drugie, nawet zakładając, że te twierdzenia są prawdziwe, należy stwierdzić, że nie wystarczą one jednak, by wykluczyć, że omawiane spółki dominujące wywierają

decydujący wpływ na swoje spółki zależne, w szczególności w ten sposób, że koordynują inwestycje finansowe w obrębie grupy. Sąd orzekł już bowiem, że w kontekście grupy spółek holding jest spółką mającą na celu gromadzenie udziałów w różnych spółkach, której zadaniem jest zapewnienie jednolitego kierowania tymi spółkami (wyrok Sądu z dnia 8 października 2008 r. w sprawie T-69/04 Schunk i Schunk Kohlenstoff-Technik przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-2567, pkt 63). W niniejszej sprawie same skarżące twierdzą, że ich spółki dominujące podejmowały najważniejsze decyzje, które mogły mieć wpływ w skali całej grupy. Twierdzenia te nie podważają tezy o istnieniu podmiotu gospodarczego, który tworzą skarżące i ich spółki dominujące, lecz potwierdzają raczej, że rolą tych ostatnich było zapewnienie jednolitego kierowania i koordynacji, aby mieć wpływ na zachowanie spółek zależnych na rynku.

108 Po drugie, skarżące podnoszą, że wykazały, iż Arkema była całkowicie niezależna w określaniu swojej polityki handlowej dotyczącej PMMA. Arkema miała bowiem być spółką dominującą branży chemicznej i dawała wytyczne swoim spółkom zależnym, takim jak Altuglas i Altumax. Natomiast rola Total i Elf Aquitaine ma ograniczać się do wydawania zezwoleń na duże inwestycje oraz do przyjmowania informacji księgowej i finansowej dotyczącej wyników ich spółki zależnej, jak tego wymaga obowiązujące ustawodawstwo.

109 W tym miejscu należy wskazać, że po pierwsze, twierdzenia skarżących nie zostały poparte żadnym środkiem dowodowym. W odniesieniu zaś do twierdzeń dotyczących organizacji i struktury grupy Total oraz odpowiednich uprawnień poszczególnych spółek grupy przedstawienie konkretnego dowodu było w zasadzie możliwe.

110 Nie ma wątpliwości co do tego, że w załączniku do skargi skarżące przedstawiły dokument wewnętrzny zatytułowany „Uprawnienia wewnętrzne i zobowiązania dotyczące wydatków" na poparcie argumentu, zgodnie z którym spółka matka ograniczała się do zatwierdzania najważniejszych inwestycji prowadzonych przez Arkema. Jak

jednak twierdzi Komisja, a skarżące jej nie zaprzeczają, ów dokument nie znalazł się w odpowiedzi na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów. Ponadto przesłuchiwane w tym kontekście na rozprawie skarżące potwierdziły, że dokument ten nie został przedstawiony podczas postępowania administracyjnego. Tymczasem z ww. w pkt 35 wyroku z dnia 10 września 2009 r. w sprawie Akzo Nobel i in. przeciwko Komisji, pkt 61, wynika, że w przypadku zastosowania domniemania wywierania decydującego wpływu Komisja może uznać spółkę dominującą za solidarnie odpowiedzialną za zapłatę grzywny nałożonej na spółkę zależną, chyba że zainteresowana spółka, na której spoczywa ciężar obalenia domniemania, przedstawi wystarczające dowody mogące wykazać, że jej spółka zależna działa na rynku w sposób autonomiczny. Tym samym Komisja mogła w sposób zgodny z prawem uznać w motywie 272 zaskarżonej decyzji, że omawiane twierdzenia nie zostały poparte wystarczającymi dowodami.

111 Jednocześnie twierdzenia te, nawet przy założeniu, że zostałyby one udowodnione, nie byłyby w każdym razie wystarczające do obalenia domniemania wywierania decydującego wpływu, ponieważ dotyczą wyłącznie określenia polityki handlowej dotyczącej PMMA. Wbrew temu, co twierdzą skarżące, w celu ustalenia, czy spółka zależna określa swoje zachowanie na rynku w sposób autonomiczny, należy bowiem uwzględnić nie tylko okoliczności dotyczące polityki handlowej w sektorze produktów objętych kartelem, ale również wszystkie istotne okoliczności dotyczące związków gospodarczych, organizacyjnych i prawnych łączących tę spółkę zależną ze spółką dominującą (zob. podobnie ww. w pkt 35 wyrok z dnia 10 września 2009 r. sprawie Akzo Nobel i in. przeciwko Komisji, pkt 67, 68, 73 i 74, opinia rzecznika generalnego J. Kokott przedstawiona w tej sprawie, Zb.Orz. s. I-8241).

112 Ponadto niektóre twierdzenia skarżących świadczą o tym, że tworzą one z ich spółkami dominującymi jeden podmiot gospodarczy.

113 Tak więc skarżące przyznają, że to do Total i Elf Aquitaine należało udzielanie zezwoleń na duże inwestycje ich spółki zależnej. Wykonywanie takiego uprawnienia stanowi zaś poszlakę tego, że spółka zależna zachowuje się na rynku w sposób uwzględniający interesy spółki dominującej (zob. podobnie wyrok Sądu z dnia 8 lipca 2008 r. w sprawie T-54/03 Lafarge przeciwko Komisji, niepublikowany w Zbiorze, pkt 547).

114 Podobnie skarżące wielokrotnie wskazują na istnienie działu chemicznego w spółce Total. W odpowiedzi na pisemne pytanie Sądu skarżące potwierdziły, że od maja 2000 r. do końca okresu naruszenia do działu chemicznego należała nie tylko Arkema i jej spółki zależne, ale również inne spółki grupy Total. Wyjaśniły, że w wyniku połączenia między Total Fina i Elf Aquitaine cała działalność chemiczna dawnych grup spółek została przeniesiona ze względów funkcjonalnych do spółki Arkema (wówczas Atofina). Takie funkcjonalne przegrupowanie nie wiązało się jednak jednocześnie z przegrupowaniem kapitałowym. Taki podział grupy na działy, który dodatkowo został oderwany od związków kapitałowych łączących spółki stanowiące grupę, jest zaś wyraźną poszlaką tego, że koordynacja działalności tych działów należy do wiodącej spółki dominującej grupy. Tego rodzaju funkcja spółki dominującej może wykluczać niezależne zachowanie spółki zależnej na rynku (zob. podobnie wyroki: ww. w pkt 113 wyroki w sprawie Lafarge przeciwko Komisji, pkt 549, ww. w pkt 107 wyrok w sprawie Schunk i Schunk Kohlenstoff-Technik przeciwko Komisji, pkt 64).

115 Za pomocą twierdzeń, zgodnie z którymi działalność dotycząca PMMA stanowi zaledwie bardzo niewielką część całkowitego obrotu Total i d'Elf Aquitaine, nie można wykazać, że spółka dominująca pozostawiła spółce zależnej całkowitą autonomię w określaniu swojego zachowania na rynku. Ponadto, jak zostało powiedziane powyżej, autonomii spółki zależnej w stosunku do swojej spółki dominującej nie należy oceniać wyłącznie pod względem jej działalności w sektorze produktów objętych kartelem. Wobec powyższego nawet przy założeniu, że taki argument jest istotny, należałoby

ocenić znaczenie Arkema jako całości dla jej spółek dominujących (zob. podobnie ww. w pkt 107 wyrok w sprawie Schunk i Schunk Kohlenstoff-Technik przeciwko Komisji, pkt 66). Tymczasem skarżące nie przedstawiły argumentów w tym zakresie.

116 Po trzecie, należy odrzucić argument, zgodnie z którym mająca ogólny charakter kontrola wykonywana przez Total i Elf Aquitaine nad Arkema kontrastuje z kontrolą wykonywaną przez Arkema nad swoimi spółkami zależnymi Altuglas i Altumax. Z jednej strony chodzi tu ponownie o niepoparte wystarczającymi środkami dowodowymi twierdzenie dotyczące powiązań między spółkami, których dotyczy zaskarżona decyzja. Z drugiej strony, nawet przy założeniu, iż zostałoby ustalone, że Total i Elf Aquitaine posiadały mniej ścisłe związki z Arkema niż ta ostatnia ze swoimi spółkami zależnymi, okoliczność ta nie wystarczy do ustalenia autonomii zachowania spółki Arkema na rynku.

117 Po czwarte, w odniesieniu do argumentu, zgodnie z którym reorganizacja działu chemicznego grupy Total i utworzenie spółki Arkema w 2004 r., a następnie jej wprowadzenie na giełdę w 2006 r., potwierdzały autonomię tej spółki, wystarczy stwierdzić, że mowa tu o okolicznościach, które nastąpiły po okresie naruszenia, a zatem nie mogą świadczyć o autonomii wspomnianej wyżej spółki w tym okresie. Ponadto wyrażenie „reorganizacja działu chemicznego grupy Total" sugeruje, że Total pełniła funkcję koordynacyjną w odniesieniu do wspomnianego działu chemicznego.

118 Po piąte, argument, zgodnie z którym żaden należący do akt sprawy dokument nie wskazuje na to, że Arkema otrzymywała ze strony Elf Aquitaine lub Total instrukcję lub zalecenie dotyczące polityki handlowej na rynku metakrylanów, jest sam w sobie nieskuteczny, ponieważ autonomii spółki Arkema nie należy oceniać wyłącznie w odniesieniu do tego rynku. Ponadto, jak już zostało rozstrzygnięte, okoliczność, że z dokumentów zawartych w aktach sprawy nie wynika, iż spółka dominująca dawała instrukcje swojej spółce zależnej, nie może być dowodem na to, że tego rodzaju instrukcji nie było (zob. podobnie ww. w pkt 113 wyrok w sprawie Lafarge przeciwko Komisji, pkt 545).

119 Po szóste i ostatnie, należy rozważyć argument, jakoby stanowisko przyjęte w zaskarżonej decyzji było sprzeczne z wcześniejszą praktyką Komisji taką jak wydanie decyzji w sprawie nadtlenków organicznych, w której Komisja nie przypisała spółce Elf Aquitaine naruszenia popełnionego przez Arkema.

120 W tym względzie należy stwierdzić, że z przywołanej przez skarżące decyzji w sprawie nadtlenków organicznych (motywy 373–391) wynika, iż Komisja nie dokonała analizy problematyki odpowiedzialności spółki dominującej, a w szczególności nie zajęła stanowiska w kwestii autonomii Arkema w stosunku do spółki dominującej. Wobec powyższego nawet jeśli okoliczności tamtej sprawy są podobne do okoliczności niniejszego przypadku, nie można utrzymywać, że ta decyzja stanowi jakąkolwiek gwarancję co do sposobu, w jaki Komisja postrzegała stosunki pomiędzy Arkema i jej spółkami dominującymi, ani co do kryterium przypisania zastosowanego do tej grupy spółek.

121 Ponadto zaskarżona decyzja nie jest pierwszą, w której Komisja przypisuje spółce Elf Aquitaine odpowiedzialność za naruszenie popełnione przez Arkema. W decyzji Komisji C (2004) 4876 z dnia 19 stycznia 2005 r. dotyczącej postępowania na podstawie art. 81 [WE] i art. 53 porozumienia EOG (sprawa C 37.773 – AMCA, zwana dalej „decyzją w sprawie AMCA") Komisja dokonała bowiem już takiego przypisania Elf Aquitaine, i to również na podstawie domniemania wywierania decydującego wpływu na swoją spółkę zależną, które nie zostało obalone.

122 Z orzecznictwa wynika, że w każdym razie Komisja nie jest zobowiązana do regularnego sprawdzania, czy spółce dominującej można przypisać zachowanie spółki zależnej noszące znamiona naruszenia (zob. podobnie wyrok Sądu z dnia 14 grudnia 2006 r. w sprawach połączonych od T-259/02 do T-264/02 i T-271/02 Raiffeisen Zentralbank Österreich i in. przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-5169, pkt 330, 331, potwierdzony wyrokiem Trybunału z dnia 24 września 2009 r. w sprawach połączonych C-125/07 P, C-133/07 P, C-135/07 P i C-137/07 P Erste Group Bank i in. przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-8681, pkt 82). Nawet jeśli zatem przyjąć, że skarżące i Elf Aquitaine tworzyły jedno przedsiębiorstwo również w okresie, gdy miały miejsce czyny zarzucane w decyzji w sprawie nadtlenków organicznych, sam fakt, że Komisja nie

przewidziała możliwości skierowania tej decyzji do spółki dominującej skarżących i nałożenia na nią sankcji, nie stoi na przeszkodzie temu, aby uczyniła to w niniejszym przypadku, w zgodzie z zasadami sformułowanymi w orzecznictwie w kwestii możliwości przypisywania naruszeń.

123 Zresztą nawet gdyby Komisja była zobowiązana do uwzględnienia przypisania Elf Aquitaine rozpatrywanego naruszenia w decyzji w sprawie nadtlenków organicznych, okoliczność, że tego nie uczyniła, świadczy wyłącznie o błędzie popełnionym w tamtej sprawie, a zatem skarżące nie mogą się na nią powoływać skutecznie w niniejszym przypadku.

124 Biorąc pod uwagę powyższe rozważania, stwierdzić należy, że informacje dostarczone przez skarżące, nawet rozpatrywane łącznie, nie wystarczą do obalenia domniemania, zgodnie z którym Total i Elf Aquitaine wywierały rzeczywiście decydujący wpływ na postępowanie swych spółek zależnych.

125 W związku z tym należy oddalić w całości drugą część niniejszego zarzutu, a tym samym zarzut drugi w całości.

W przedmiocie zarzutu trzeciego, dotyczącego naruszenia obowiązku uzasadnienia i zasady dobrej administracji przy wprowadzaniu w życie reguł dotyczących możliwości przypisania naruszenia

126 Zarzut ten składa się z dwóch części.

W przedmiocie części pierwszej, dotyczącej naruszenia obowiązku uzasadnienia

– Argumenty stron

127 Skarżące podnoszą, że Komisja naruszyła spoczywający na niej obowiązek uzasadnienia, ponieważ zaskarżona decyzja nie zawiera odpowiedzi na wszystkie argumenty spółki Arkema zmierzające do wykazania autonomii jej polityki handlowej. Ponadto wyjaśnienia przedstawione przez Komisję w odpowiedzi na skargę nie są w stanie wyeliminować tego naruszenia.

128 Po pierwsze, skarżące wskazują, że Komisja nie udziela odpowiedzi na wszystkie podniesione przez Arkema argumenty, które zostały streszczone w motywie 269 zaskarżonej decyzji. W szczególności Komisja nie odpowiedziała na argumenty, według których powoływanie członków zarządu spółki Arkema przez Elf Aquitaine nie dowodzi samo w sobie wykonywania rzeczywistej kontroli, a Arkema korzystała z całkowitej autonomii w określaniu swojej polityki handlowej, ponieważ obowiązek rozliczania ograniczał się do informacji ogólnych przekazywanych w ramach normalnego funkcjonowania grupy spółek i dotyczył zasadniczo kwestii księgowych, finansowych oraz audytu.

129 Po drugie, skarżące podnoszą, że Komisja nie udziela odpowiedzi na niektóre przedstawione przez Arkema w odpowiedzi na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów argumenty, które nawet nie zostały streszczone w zaskarżonej decyzji. Mowa tu o argumentach, zgodnie z którymi kadra kierownicza Total i Elf Aquitaine nigdy nie brała udziału w zarzucanych praktykach, a kontrola wykonywana przez spółki dominujące ograniczała się do wydawania zezwoleń na największe inwestycje i była zbyt ogólna, aby mogła ograniczyć autonomię Arkema, zwłaszcza w kwestii ustalania cen.

130 Skarżące uważają, że jakkolwiek Komisja nie jest zobowiązana do omówienia wszystkich okoliczności faktycznych i prawnych, które były roztrząsane w trakcie postępowania administracyjnego, to jest jednak zobowiązana do zbadania zasadności wszystkich argumentów przedstawionych w celu obalenia domniemania wywierania decydującego wpływu jako całości. Zastosowanie innego podejścia oznaczałoby wprowadzenie domniemania niewzruszalnego.

131 Ponadto brak uzasadnienia w niniejszym przypadku jest tym bardziej szkodliwy, że po pierwsze, stanowisko przyjęte przez Komisję jest nowatorskie – jak instytucja ta sama przyznaje w motywie 271 zaskarżonej decyzji – i że po drugie, wobec innych spółek zależnych uwzględnionych w zaskarżonej decyzji Komisja wskazała istnienie dodatkowych przesłanek przemawiających za przyjęciem domniemania wywierania decydującego wpływu przez ich spółki dominujące. Skarżące podkreślają, że zgodnie z orzecznictwem Komisja winna wywiązać się z ciążącego na niej obowiązku tym bardziej w sytuacji, gdy decyzja idzie znacznie dalej niż wcześniejsze decyzje (wyrok Trybunału z dnia 8 listopada 2001 r. w sprawie C-228/99 Silos, Rec. s. I-8401, pkt 28; postanowienia Sądu z dnia 21 stycznia 2004 r.: w sprawie T-245/03 FNSEA i in. przeciwko Komisji, Rec. s. II-271, pkt 52; w sprawie T-217/03 FNCBV przeciwko Komisji, Rec. s. II-239, pkt 66).

132 Komisja kwestionuje naruszenie spoczywającego na niej obowiązku uzasadnienia.

– Ocena Sądu

133 Jeżeli chodzi o ciążący na Komisji obowiązek uzasadnienia, przypomnieć należy, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem uzasadnienie, jakiego wymaga art. 253 WE, powinno być dostosowane do charakteru rozpatrywanego aktu i przedstawiać w sposób jasny i jednoznaczny rozumowanie instytucji, która wydała akt, pozwalając zainteresowanym poznać podstawy podjętej decyzji, a właściwemu sądowi dokonać jej

kontroli. Wymóg uzasadnienia należy oceniać w odniesieniu do konkretnej sytuacji, w szczególności do treści aktu, charakteru przywołanych argumentów, a także interesu, jaki w uzyskaniu informacji mogą mieć adresaci aktu lub inne osoby, których dotyczy on bezpośrednio i indywidualnie. Nie ma wymogu, by uzasadnienie wyszczególniało wszystkie istotne elementy faktyczne i prawne, ponieważ ocena, czy uzasadnienie aktu spełnia wymogi art. 253 WE, winna opierać się nie tylko na jego brzmieniu, ale także uwzględniać okoliczności jego wydania, jak również całość przepisów prawa regulującego daną dziedzinę (zob. wyrok Trybunału z dnia 2 kwietnia 1998 r. w sprawie C-367/95 P Komisja przeciwko Sytraval i Brink's France, Rec. s. I-1719, pkt 63 i przytoczone tam orzecznictwo).

134 Z orzecznictwa wynika też, że jeżeli decyzja – jak w niniejszym przypadku – wydana na podstawie art. 81 WE dotyczy wielu adresatów i stwarza problem przypisania naruszenia, musi ona zawierać wystarczające uzasadnienie względem każdego z adresatów, w szczególności względem tych spośród nich, którzy zgodnie z tą decyzją ponoszą odpowiedzialność za owo naruszenie (wyroki Sądu: z dnia 14 maja 1998 r. w sprawie T-327/94 SCA Holding przeciwko Komisji, Rec. s. II-1373, pkt 78; z dnia 27 września 2006 r. w sprawie T-330/01 Akzo Nobel przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-3389, pkt 93). A zatem, aby zaskarżona decyzja była wystarczająco uzasadniona w stosunku do spółek dominujących skarżących, powinna ona w szczególności przedstawiać szczegółowo powody mogące uzasadniać możliwość przypisania naruszenia tym spółkom (zob. podobnie ww. wyrok w sprawie SCA Holding przeciwko Komisji, pkt 80).

135 Ponadto ze względu na to, że takie przypisanie wpływa na sytuację skarżących, że skarżące zakwestionowały to przypisanie podczas postępowania administracyjnego i że mają one interes w kwestionowaniu zaskarżonej decyzji w tym zakresie, muszą one posiadać możliwość, tak jak ich spółki dominujące, zapoznania się z uzasadnieniem stanowiska Komisji.

136 Wynika stąd, że w przypadku gdy Komisja opiera – jak w niniejszej sprawie – przypisanie naruszenia na domniemaniu wywierania decydującego wpływu oraz gdy zainteresowane spółki przedstawiły w toku postępowania administracyjnego informacje mające na celu obalenie tego domniemania, decyzja powinna zawierać względy wystarczające do uzasadnienia stanowiska Komisji, zgodnie z którym informacje te nie umożliwiały obalenia powyższego domniemania.

137 W niniejszej sprawie w odpowiedzi na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów skarżące stwierdziły między innymi, że przez cały okres naruszenia Arkema korzystała z rzeczywistej autonomii w określaniu swojej polityki handlowej. Na poparcie tego stwierdzenia skarżące przedstawiły zasadniczo takie same argumenty, jak te zbadane w ramach zarzutu drugiego.

138 Tymczasem z poprzedzających rozważań wynika, iż Komisja odpowiedziała na te argumenty w motywie 272 zaskarżonej decyzji, stwierdzając, że „[p]ozostałe argumenty [były] jedynie twierdzeniami [nie] popartymi dowodami wystarczającymi do obalenia domniemania odpowiedzialności Total i Elf Aquitaine za czyny popełnione przez ich spółkę zależną Atofina". A zatem skarżące niesłusznie twierdzą, że Komisja nie odpowiedziała na ich argument, powtórzony w motywie 269 lit. c) zaskarżonej decyzji, zgodnie z którym Arkema korzystała z całkowitej autonomii w swojej polityce handlowej oraz w zachowaniu na rynku.

139 Ponadto należy orzec, że w okolicznościach niniejszej sprawy takie stwierdzenie zawarte w motywie 272 zaskarżonej decyzji spełnia wymagania stawiane przez orzecznictwo.

140 Komisja w ten sposób bowiem przedstawiła powód, dla którego uznała, że informacje przedstawione przez skarżące i ich spółki dominujące nie były wystarczające do obalenia domniemania wywierania decydującego wpływu. A zatem zaskarżona decyzja dostarczyła skarżącym niezbędne wskazówki umożliwiające obronę ich praw. W szczególności skarżące mogły zakwestionować albo prawidłowość tego

twierdzenia, podnosząc, że poparły swoje twierdzenia wystarczającymi dowodami, albo jego znaczenie, podnosząc, że rozpatrywane twierdzenia, nawet niepoparte dowodami, były w niniejszym przypadku wystarczające, aby obalić powyższe domniemania. To uzasadnienie nabiera szczególnego znaczenia w sytuacji, gdy zostanie porównane ze znanym skarżącym właściwym fragmentem odpowiedzi na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów, który nie odsyła do żadnego dokumentu na poparcie zawartych w nim twierdzeń (zob. pkt 102 i nast. powyżej).

141 Ponadto, jak słusznie zauważa Komisja, z orzecznictwa wynika, że o ile na podstawie art. 253 WE Komisja jest zobowiązana do uzasadnienia decyzji poprzez wskazanie elementów stanu faktycznego i prawnego, od których zależy uzasadnienie prawne rozstrzygnięcia, i rozważań, które doprowadziły ją do wydania decyzji, o tyle nie ma obowiązku omawiania wszystkich okoliczności faktycznych i prawnych, które zostały podniesione przez każdą zainteresowaną stronę w trakcie postępowania administracyjnego (wyrok Trybunału z dnia 10 grudnia 1985 r. w sprawach połączonych od 240/82 do 242/82, 261/82, 262/82, 268/82 i 269/82 Stichting Sigarettenindustrie i in. przeciwko Komisji, Rec. s. 3831, pkt 88; wyrok Sądu z dnia 24 października 1991 r. w sprawie T-3/89 Atochem przeciwko Komisji, Rec. s. II-1177, pkt 222). Tym samym, chociaż Komisja musi wykazać w swojej decyzji, dlaczego uznała, że przedstawione informacje są niewystarczające do obalenia domniemania wywierania decydującego wpływu, nie wynika z tego, że jest ona każdorazowo zobowiązana do szczegółowego rozważenia każdej informacji przedstawionej przez zainteresowane przedsiębiorstwa. Całościowa odpowiedź, taka jak ta, która została udzielona w niniejszej sprawie, może, w zależności od okoliczności danego przypadku, wystarczyć do tego, aby przedsiębiorstwo mogło skutecznie dochodzić swoich praw, a Sąd mógł przeprowadzić kontrolę.

142 Nie ma natomiast decydującego znaczenia okoliczność, że w motywie 269 zaskarżonej decyzji nie zostały przytoczone wszystkie argumenty spółki Arkema.

143 Po pierwsze, jeśli chodzi o argument, że kontrola sprawowana przez spółki dominujące ograniczała się do wydawania zezwoleń na największe inwestycje i była zbyt ogólna, aby ograniczyć autonomię Arkema, zwłaszcza w kwestii ustalania cen, pokrywa się on z przytoczonym w motywie 269 lit. c) zaskarżonej decyzji argumentem, zgodnie

z którym „Atofina korzysta[ła] z całkowitej autonomii w swojej polityce handlowej i swoim zachowaniu na rynku", na który odpowiedź została udzielona w motywie 272 tej decyzji. Ponadto stwierdzić należy, że pkt 115 i 117 odpowiedzi skarżących na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów, w których znajdował się ten argument, nie odsyłają do żadnego dokumentu na ich poparcie. Skarżące mogły zatem zrozumieć, że twierdzenie Komisji znajdujące się w motywie 272 zaskarżonej decyzji stanowiło również odpowiedź na ten argument.

144 Po drugie, jeśli chodzi o argument, że kadra kierownicza spółek Total i Elf Aquitaine nigdy nie brała udziału w zarzucanych praktykach, z odpowiedzi skarżących na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów (zob. w szczególności pkt 91–105) wynika, że podniosły one ów argument w pkt 99–101 nie w celu obalenia domniemania wywierania decydującego wpływu, ale w celu wykazania, że „[n]ie można […] zarzucić Elf Aquitaine i Total bezpośredniego lub pośredniego udziału w zarzucanych praktykach". Z powyższego wynika, że Komisja nie oparła się na tym elemencie w celu przypisania spornego naruszenia spółkom dominującym skarżących. W związku z tym okoliczność, że nie przywołała tego argumentu w zaskarżonej decyzji, nie może w żaden sposób stanowić naruszenia obowiązku uzasadnienia.

145 Odnośnie do tego, że Komisja nie odpowiedziała wyraźnie na przytoczony w motywie 269 zaskarżonej decyzji argument, zgodnie z którym powoływanie członków zarządu spółki Arkema przez Elf Aquitaine nie dowodzi wykonywania rzeczywistej kontroli, należy podkreślić, że w zaskarżonej decyzji Komisja nie twierdziła, iż ten element jest wystarczający, aby uzasadnić przypisanie spornego naruszenia spółkom dominującym skarżących. Nie ulega wątpliwości, że w motywie 264 zaskarżonej decyzji Komisja stwierdziła, iż „[c]złonkowie zarządu spółki Arkema […] byli powoływani przez Elf Aquitaine […]" i że ta okoliczność oraz powiązanie kapitałowe między tymi dwoma spółkami pozwoliły jej domniemywać, że Elf Aquitaine miała decydujący wpływ na zachowanie swojej spółki zależnej Arkema oraz sprawowała nad nią rzeczywistą kontrolę. Jak jednak zostało stwierdzone powyżej w pkt 68 i 69, ze struktury decyzji wynika, że ów element został przytoczony jedynie tytułem uzupełnienia i nie warunkował on przypisania spornego naruszenia spółkom dominującym skarżących.

W konsekwencji brak wyraźnej odpowiedzi na ten argument nie przeszkodził skarżącym w zapoznaniu się z podstawami tego przypisania ani w podważeniu go przed Sądem.

146 Ponadto odnośnie do argumentu opartego na treści motywu 271 zaskarżonej decyzji stwierdzić należy, że w tym zakresie Komisja uznała, co następuje:

„[O]koliczność, że w poprzedniej sprawie Komisja skierowała swoją decyzję wyłącznie do spółki Atofina, nie stoi jako taka na przeszkodzie temu, aby Komisja skierowała decyzję w niniejszym przypadku zarówno do spółki Atofina, jak i do Total/Elf Aquitaine. Komisja dysponuje zakresem swobodnego uznania co do przypisania odpowiedzialności spółce dominującej w okolicznościach występujących w niniejszej sprawie […] i fakt, iż nie skorzystała z tego uprawnienia we wcześniejszej decyzji, nie zobowiązuje jej do zachowania się w taki sam sposób w niniejszym przypadku".

147 Stwierdzić należy, że ten fragment tekstu nie oznacza w żaden sposób przyznania, iż w niniejszej sprawie Komisja zajęła nowatorskie stanowisko, jak twierdzą skarżące. Twierdzenie Komisji ma jedynie na celu odrzucenie zawartego w motywie 268 zaskarżonej decyzji argumentu dotyczącego braku przypisania we wcześniejszej decyzji kierowanej do Arkema zachowania tej spółki spółce dominującej (decyzja w sprawie nadtlenków organicznych). Ponadto należy zaznaczyć, że przed wydaniem zaskarżonej decyzji Komisja zastosowała już domniemanie wywierania decydującego wpływu oparte na samym powiązaniu kapitałowym w decyzji w sprawie AMCA, w której przypisała spółce Elf Aquitaine naruszenie popełnione przez Arkema.

148 W każdym razie przytoczone przez skarżące orzecznictwo wymaga jedynie, aby Komisja dokładnie przedstawiła swój tok rozumowania, w przypadku gdy wydaje decyzję, która stanowi znaczne odstępstwo od jej wcześniejszej praktyki decyzyjnej. W takim wypadku nie wystarczy zatem, że przedstawi skrótowe uzasadnienie, szczególnie

przez odwołanie się do utrwalonej praktyki decyzyjnej (zob. podobnie ww. w pkt 131 wyrok w sprawie Silos, pkt 28). Jak wynika z powyższych rozważań, Komisja w zaskarżonej decyzji odpowiedziała wyraźnie na argumenty Arkema zmierzające do wykazania autonomii jej polityki handlowej.

149 I wreszcie okoliczność, że wobec innych spółek zależnych objętych zaskarżoną decyzją Komisja wskazała występowanie dodatkowych poszlak przemawiających za przyjęciem domniemania wywierania decydującego wpływu przez ich spółki dominujące, nie może mieć wpływu na wystarczający charakter uzasadnienia w stosunku do skarżących. Z powyższego wynika ponadto (zob. pkt 68 i 69 powyżej), że te dodatkowe elementy zostały wskazane jedynie tytułem uzupełnienia.

150 W związku z powyższym pierwsza część niniejszego zarzutu powinna zostać oddalona.

W przedmiocie części drugiej, dotyczącej naruszenia zasady dobrej administracji

– Argumenty stron

151 Skarżące wskazują, że zgodnie z orzecznictwem, na podstawie zasady dobrej administracji Komisja powinna zbadać starannie i bezstronnie wszystkie istotne okoliczności faktyczne i prawne danego przypadku. Obowiązek ten nabiera fundamentalnego znaczenia w postępowaniach administracyjnych takich jak postępowania w sprawach

konkurencji, w których instytucje dysponują swobodnym uznaniem, aby móc spełniać swoje funkcje.

152 W niniejszej sprawie, zdaniem skarżących, Komisja nie zbadała starannie i bezstronnie wszystkich istotnych okoliczności faktycznych i prawnych danego przypadku i naruszyła zasadę dobrej administracji, opierając się jedynie na domniemaniu kontroli oraz nie udzielając odpowiedzi – jak opisano powyżej – na argumenty przedstawione przez Arkema w celu obalenia tego rodzaju domniemania (w szczególności na te argumenty, które dotyczyły braku znaczenia faktu powoływania członków zarządu przez Elf Aquitaine oraz autonomii handlowej spółki Arkema).

153 Skarżące odrzucają ponadto argumenty Komisji, jakoby niniejszy zarzut pokrywał się z zarzutem dotyczącym braku uzasadnienia. Skarżące podkreślają, że zasada dobrej administracji jest kwestią odrębną od obowiązku uzasadnienia i jej cel jest odmienny.

154 Komisja kwestionuje ten argument.

– Ocena Sądu

155 Należy przypomnieć, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem, w przypadkach w których instytucje Wspólnoty dysponują swobodnym uznaniem, aby móc spełniać swoje funkcje, poszanowanie gwarancji zapewnianych przez wspólnotowy porządek prawny w ramach postępowania administracyjnego nabiera tym bardziej fundamentalnego znaczenia. Wśród tych gwarancji znajduje się w szczególności obowiązek starannego i bezstronnego zbadania wszystkich istotnych okoliczności sprawy przez właściwą instytucję (wyrok Trybunału z dnia 21 listopada 1991 r. w sprawie C-269/90 Technische Universität München, Rec. s. I-5469, pkt 14; wyrok Sądu z dnia

24 stycznia 1992 r. w sprawie T-44/90 La Cinq przeciwko Komisji, Rec. s. II-1, pkt 86). Obowiązek ten jest wyrazem zasady dobrej administracji (zob. podobnie wyrok Sądu z dnia 6 lipca 2000 r. w sprawie T-62/98 Volkswagen przeciwko Komisji, Rec. s. II-2707, pkt 269).

156 Na poparcie niniejszego zarzutu skarżące ograniczają się do twierdzenia, że Komisja oparła się jedynie na domniemaniu wywierania na nie decydującego wpływu przez spółki dominujące oraz nie udzieliła odpowiedzi na argumenty przedstawione przez Arkema w celu obalenia takiego domniemania, w szczególności na te z nich, które dotyczyły braku znaczenia faktu powoływania członków zarządu przez Elf Aquitaine oraz autonomii handlowej spółki Arkema.

157 Z powyższego wynika jednak przede wszystkim, że odwołanie się do takiego domniemania jest całkowicie zgodne z prawem. Następnie, jak wynika z analizy części pierwszej niniejszego zarzutu, właściwe fragmenty odpowiedzi na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów i zaskarżonej decyzji pozwalają na wyciągnięcie wniosku, że Komisja odpowiedziała na istotne argumenty podniesione przez skarżące, a zwłaszcza te dotyczące autonomii handlowej spółki Arkema [argument przytoczony w motywie 269 lit. c) zaskarżonej decyzji, na który udzielono odpowiedzi w motywie 272 tej decyzji]. W tym względzie należy podkreślić, że lakoniczny charakter zawartego tam uzasadnienia, zgodnie z którym „[p]ozostałe argumenty [były] jedynie twierdzeniami [nie]popartymi dowodami wystarczającymi do obalenia domniemania", nie pozwala sam w sobie na stwierdzenie naruszenia obowiązku starannego i bezstronnego zbadania wszystkich istotnych okoliczności wynikających z postępowania administracyjnego. Ponadto z powyższych rozważań wynika (zob. pkt 102 i nast. powyżej), że twierdzenie przytoczone w motywie 272 zaskarżonej decyzji jest prawidłowe, co zakłada staranne i bezstronne badanie przeprowadzone przez Komisję.

158 Wreszcie, odnosząc się do argumentu, zgodnie z którym fakt powoływania członków zarządu spółki Arkema przez Elf Aquitaine nie stanowi sam w sobie dowodu

wykonywania rzeczywistej kontroli, wystarczy stwierdzić, że w zaskarżonej decyzji Komisja nie utrzymywała inaczej. Wywieranie na skarżące decydującego wpływu przez ich spółki dominujące zostało bowiem stwierdzone w oparciu o domniemanie, które nie zostało obalone w postępowaniu administracyjnym. Jak to zostało wcześniej stwierdzone, powoływanie członków zarządu spółki Arkema przez Elf Aquitaine zostało wymienione w tym kontekście tytułem uzupełnienia. W tych okolicznościach to, że Komisja nie udzieliła konkretnie odpowiedzi na ten argument, nie stanowi naruszenia obowiązku dobrej administracji.

159 Należy wreszcie podkreślić, że poza treścią zaskarżonej decyzji skarżące nie przedstawiają żadnego innego elementu na poparcie ich zarzutu.

160 Tym samym należy oddalić część drugą niniejszego zarzutu, a w konsekwencji – zarzut trzeci w całości.

W przedmiocie zarzutu czwartego, dotyczącego nieuwzględnienia przy ustaleniu kwoty wyjściowej grzywny w wysokości 65 mln EUR kryterium rzeczywistego wpływu na rynek

Argumenty stron

161 W ramach niniejszego zarzutu skarżące podnoszą, że przy ustaleniu kwoty wyjściowej grzywny na 65 mln EUR Komisja nie uwzględniła wymienionego w pkt 1A akapit pierwszy wytycznych kryterium rzeczywistego wpływu na rynek.

162 W pierwszej kolejności skarżące podnoszą, że kwota wyjściowa grzywny, to jest 65 mln EUR, jest nadmierna, ponieważ naruszenie miało jedynie bardzo ograniczony wpływ na właściwe rynki produktowe.

163 W tym względzie twierdzą, że po pierwsze, w przeciwieństwie do tego, co twierdzi Komisja w motywie 329 zaskarżonej decyzji, ten wpływ naruszenia był możliwy do określenia. W związku z powyższym, zgodnie z orzecznictwem i wytycznymi, powinien był zostać wzięty pod uwagę przy określeniu wagi naruszenia.

164 Zgodnie bowiem z utrwalonym orzecznictwem, w celu oceny rzeczywistego wpływu naruszenia na rynek Komisja jest zobowiązana do przyjęcia jako punktu odniesienia konkurencji, jaka normalnie istniałaby w przypadku braku naruszenia. Zakłada to zatem monitorowanie zmian sytuacji konkurencyjnej na właściwym rynku w czasie popełniania naruszenia oraz możliwość porównania tych zmian z zewnętrznymi danymi rynkowymi.

165 W odpowiedzi na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów skarżące przedstawiły Komisji niezbędne w tym celu dane, a mianowicie szczegółowe informacje dotyczące zmiany cen trzech właściwych produktów z PMMA w okresie od 1995 r. do 2003 r., a w ich liczbie sprawozdanie dotyczące zmiany cen ich surowców. Dodatkowo wpływ naruszenia był również możliwy do określenia ma podstawie posiadanych przez Komisję informacji dotyczących zmian wielkości udziałów, jakie mieli w rynku w czasie naruszenia poszczególni producenci, o czym ma świadczyć treść pisma w sprawie przedstawienia zarzutów.

166 Po drugie, skarżące twierdzą, że gdyby Komisja dokonała ilościowego określenia wpływu na rynek, z pewnością stwierdziłaby, że ów wpływ pozostawał ograniczony, i określiłaby wówczas kwotę wyjściową grzywny dla Arkema na poziomie poniżej 65 mln EUR.

167 W tym względzie skarżące podnoszą, że rzeczywisty wpływ naruszenia musiał być pozbawiony znaczenia, ponieważ – jak wynika ze schematów rysunkowych załączonych przez Arkema do odpowiedzi na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów – zmiana cen omawianych produktów była ściśle uzależniona od zmiany cen surowców wykorzystywanych do ich produkcji, w przypadku których to surowców nie zostało stwierdzone żadne naruszenie.

168 Dodatkowo sama Komisja przyznała w zaskarżonej decyzji, że naruszenie miało jedynie bardzo ograniczony wpływ na omawiane rynki. Tak więc w motywie 104 zaskarżonej decyzji dotyczącym ogólnego opisu porozumień Komisja przyznaje, że ustalone podwyżki cen nie zawsze mogły zostać wprowadzone w życie. Podobnie z szeregu motywów zaskarżonej decyzji poświęconych odpowiednio trzem produktom objętym kartelem wynika, że podwyżki cen ustalone podczas różnego rodzaju spotkań nie mogły zostać wprowadzone w życie lub miały jedynie bardzo ograniczony skutek.

169 Ponadto odpowiadając na argumenty Komisji, skarżące wyjaśniają, że nie kwestionują tego, iż nawet częściowe wprowadzenie w życie porozumienia może stanowić poszlakę istnienia rzeczywistego wpływu takiego porozumienia na rynek, ani nawet tego, że rozpatrywany kartel mógł mieć pewien wpływ na rynek PMMA. Skarżące twierdzą jednak, że był on możliwy do określenia i gdyby Komisja dokonała ilościowego określenia tego wpływu, z pewnością stwierdziłaby, że był ograniczony.

170 W drugiej kolejności skarżące twierdzą, że Komisja naruszyła obowiązek uzasadnienia oraz zasadę dobrej administracji, ponieważ stwierdziła, że przy określaniu kwoty wyjściowej grzywny nie należy uwzględniać rzeczywistego wpływu naruszenia.

171 Po pierwsze, skarżące podkreślają, że Komisja poprzestała na stwierdzeniu, iż wpływ naruszenia nie był możliwy do określenia bez przedstawienia jakiegokolwiek dowodu na poparcie tego stwierdzenia, i to pomimo licznych informacji dotyczących zmian cen dostarczonych przez Arkema podczas postępowania administracyjnego.

172 Zdaniem skarżących do Komisji należy wykazanie, czy wpływ naruszenia jest możliwy do określenia, w szczególności jeżeli – tak jak w niniejszym przypadku – strony postępowania administracyjnego przedstawiają informacje dotyczące skutków naruszenia dla właściwych rynków. W przeciwnym wypadku, aby odstąpić od uwzględnienia tego wpływu przy określaniu wyjściowej kwoty grzywny, wystarczyłoby, że Komisja stwierdziłaby, iż wpływ naruszenia nie jest możliwy do określenia.

173 Po drugie, skarżące twierdzą, że Komisja naruszyła również obowiązek uzasadnienia oraz zasadę dobrej administracji, ponieważ nie odpowiedziała na przedstawione przez Arkema w odpowiedzi na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów argumenty zmierzające do wykazania, że wpływ naruszenia na właściwe rynki był ograniczony.

174 Podsumowując, skarżące wnoszą do Sądu o stwierdzenie nieważności omawianych dyspozycji zaskarżonej decyzji oraz, w ramach wykonywania swojego nieograniczonego prawa do orzekania, o ustalenie kwoty wyjściowej nałożonej na nie grzywny na poziomie niższym niż uczyniła to Komisja, a to ze względu na ograniczony wpływ naruszenia na rozpatrywane rynki.

175 Komisja kwestionuje ten argument.

Ocena Sądu

176 Zgodnie z pkt 1A akapit pierwszy wytycznych „przy ocenie wagi naruszenia należy wziąć pod uwagę jej charakter, rzeczywisty wpływ na rynek tam, gdzie może to być zmierzone, oraz rozmiar właściwego rynku geograficznego".

177 W ramach niniejszego zarzutu skarżące twierdzą zasadniczo, że wbrew twierdzeniom Komisji zawartym w zaskarżonej decyzji wpływ rozpatrywanego kartelu na rynek był możliwy do zmierzenia. Zdaniem skarżących, gdyby Komisja dokonała ilościowego określenia tego wpływu, stwierdziłaby z pewnością, że był on ograniczony, i w związku z tym określiłaby wyjściową kwotę grzywny wobec Arkema na poziomie poniżej 65 mln EUR. Ponadto skarżące utrzymują, że naruszony został obowiązek uzasadnienia i zasada dobrej administracji, a w związku z tym, że Komisja nie poparła dowodem swojego twierdzenia, że wpływ nie był możliwy do zmierzenia, i nie odpowiedziała na argumenty przedstawione przez Arkema w odpowiedzi na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów.

178 W tym względzie przypomnieć należy, że zgodnie z orzecznictwem Trybunału waga naruszeń jest ustalana na podstawie licznych okoliczności, do których należą szczególne okoliczności sprawy, jej kontekst i odstraszające działanie grzywien, przy czym nie ma potrzeby ustalania wiążącej lub wyczerpującej listy kryteriów, które należy obowiązkowo uwzględnić. Wśród okoliczności, które mogą wpływać na ocenę wagi naruszeń, znajduje się zachowanie każdego z przedsiębiorstw, rola odgrywana przez każde z nich w ustalaniu uzgodnionych praktyk, korzyść, jaką odniosły z tych praktyk, ich rozmiar i wartość odnośnych towarów oraz zagrożenie, jakie stanowi ten rodzaj naruszeń dla celów Wspólnoty (zob. wyrok Trybunału z dnia 28 czerwca 2005 r. w sprawach połączonych C-189/02 P, C-202/02 P, od C-205/02 P do C-208/02 P i C-213/02 P Dansk Rørindustri i in. przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-5425, pkt 241, 242 i przytoczone tam orzecznictwo; zob. również podobnie wyrok Trybunału z dnia 3 września 2009 r. w sprawie C-534/07 P Prym i Prym Consumer przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-7415, pkt 96).

179 Wynika z tego, że skutek praktyki antykonkurencyjnej nie jest sam w sobie kryterium rozstrzygającym dla oceny odpowiedniej wysokości grzywny. W szczególności elementy objęte aspektem zamiaru mogą być istotniejsze niż elementy dotyczące tych skutków, przede wszystkim gdy mamy do czynienia z naruszeniami, które są poważne same z siebie (zob. ww. w pkt 178 wyrok w sprawie Prym i Prym Consumer przeciwko Komisji, pkt 96 i przytoczone tam orzecznictwo).

180 W tym względzie należy przypomnieć, że z utrwalonego orzecznictwa wynika, iż kartele z uwagi na ich charakter powinny być karane najwyższymi grzywnami. Ich ewentualny rzeczywisty wpływ na rynek, a zwłaszcza kwestia zakresu, w jakim ograniczenie konkurencji pozwoliło określonym przedsiębiorstwom uzyskać poziom cen rynkowych wyższy od poziomu, który byłby osiągnięty przy braku kartelu, nie jest kryterium rozstrzygającym dla ustalenia poziomu grzywien (wyrok Sądu z dnia 6 maja 2009 r. w sprawie T-127/04 KME Germany i in. przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-1167, pkt 64). Trzy aspekty oceny wagi naruszenia nie mają bowiem tej samej wartości przy ocenie ogólnej. Charakter naruszenia odgrywa zasadniczą rolę w szczególności przy badaniu przesłanek bardzo poważnych naruszeń (wyrok Sądu z dnia 8 października 2008 r. w sprawie T-73/04 Carbone-Lorraine przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-2661, pkt 91).

181 Jak orzekł Trybunał, w odniesieniu do porozumień horyzontalnych dotyczących cen lub podziałów rynków wytyczne stanowią, że porozumienia te mogą być kwalifikowane jako bardzo poważne naruszenia na podstawie samego ich charakteru, a Komisja nie ma obowiązku wykazywania rzeczywistego wpływu naruszenia na rynek. W takim wypadku rzeczywisty wpływ naruszenia na rynek stanowi zaledwie jedno z kryteriów, które – jeżeli można je zmierzyć – może pozwolić Komisji na podwyższenie kwoty wyjściowej grzywny powyżej przewidzianej kwoty minimalnej 20 mln EUR (ww. w pkt 178 wyrok w sprawie Prym i Prym Consumer przeciwko Komisji, pkt 75; ww. w pkt 122 wyrok w sprawie Erste Group Bank i in. przeciwko Komisji, pkt 103). Trybunał podkreślił zatem, że rzeczywisty wpływ naruszenia na rynek jest kryterium fakultatywnym, które Komisja może uwzględnić w celu obliczenia grzywny, jeśli uzna za stosowne (zob. podobnie ww. w pkt 178 wyrok w sprawie Prym i Prym Consumer przeciwko Komisji, pkt 82).

182 Ponadto zostało stwierdzone, że fakt, iż Komisja przedstawiła w wytycznych swoje podejście w zakresie oceny wagi naruszenia, nie wyklucza, że może ona dokonać oceny tego kryterium w sposób całościowy, z uwzględnieniem wszystkich istotnych okoliczności, w tym również elementów, które nie zostały wyraźnie wymienione w wytycznych (ww. w pkt 122 wyrok w sprawie Raiffeisen Zentralbank Österreich i in. przeciwko Komisji, pkt 237).

183 W świetle tego orzecznictwa argumenty przedstawione przez skarżące nie mogą podważyć zgodności z prawem zaskarżonej decyzji w zakresie określenia kwoty wyjściowej.

184 Po pierwsze, zakładając nawet – jak twierdzą skarżące – że wpływ spornego naruszenia na zmianę cen był ograniczony, wynika z tego, iż zakwalifikowanie w zaskarżonej decyzji naruszenia jako bardzo poważnego było przez cały czas właściwe ze względu na jego rodzaj i zasięg geograficzny (tj. terytorium EOG). Ponadto podkreślić należy, że w zawartym w motywie 331 zaskarżonej decyzji wniosku dotyczącym wagi naruszenia Komisja uznała naruszenie za bardzo poważne „[z]e względu na [jego] rodzaj […] oraz fakt, że obejmowało ono całość terytorium EOG". Tym samym kryterium rzeczywistego wpływu na rynek nie odegrało żadnej roli w kwalifikacji naruszenia.

185 Po drugie, nic w zaskarżonej decyzji nie wskazuje na to, że gdyby Komisja stwierdziła, iż wpływ rozpatrywanego kartelu na rynek był ograniczony, ustaliłaby kwotę wyjściową grzywny dla Arkema na poziomie niższym niż 65 mln EUR.

186 Mimo iż w tym względzie Komisja stwierdziła, że rozpatrywany kartel miał rzeczywiście wpływ na rynek, biorąc pod uwagę porozumienia i praktyki dotyczące cen (zob. motywy 321 i 329 zaskarżonej decyzji), wyjaśniła od razu, że „[w] niniejszym postępowaniu nie [jest] możliwe zmierzenie rzeczywistego wpływu [naruszenia] na

rynek […], i w związku z tym nie [wzięła] wprost pod uwagę konkretnego oddziaływania porozumienia, zgodnie z wytycznymi, według których należy uwzględnić rzeczywisty wpływ na rynek, tam gdzie może to być zmierzone" (motyw 321), oraz że „wpływ [rozpatrywanego kartelu na rynek nie mógł być] dokładnie zmierzony". Ponadto, jak wspomniano powyżej, w znajdującym się w motywie 331 zaskarżonej decyzji wniosku Komisji dotyczącym wagi naruszenia nie wspomniano o kryterium rzeczywistego wpływu na rynek.

187 Należy zatem stwierdzić, że ten czynnik nie został uwzględniony w celu obliczenia grzywny.

188 Należy podkreślić ponadto, że skarżące nie uważają, iż Komisja powinna była stwierdzić brak wpływu rozpatrywanego kartelu na rynek na podstawie posiadanych przez nią danych. Przyznają, że naruszenie mogło mieć pewien wpływ na rynek, twierdząc jednocześnie, że ten wpływ był ograniczony (zob. pkt 169 powyżej). Tymczasem nawet przy założeniu, że w celu obliczenia grzywny Komisja uwzględniła swoje twierdzenie, zgodnie z którym kartel miał wpływ na rynek, nic nie wskazuje, że przerysowała jego skutki.

189 Podobnie nie można twierdzić, że kwota wyjściowa zastosowana w odniesieniu do grzywny nałożonej na skarżące musiała się opierać na uwzględnieniu znaczącego wpływu rozpatrywanego kartelu na rynek, ponieważ jest ona znacząco wyższa od kwoty minimalnej przewidzianej przez wytyczne dla bardzo poważnych naruszeń (czyli 20 mln EUR). Jak bowiem wynika z powyższych rozważań, rzeczywisty wpływ naruszenia stanowi bowiem tylko jedno z kryteriów, które może pozwolić Komisji na podwyższenie kwoty wyjściowej grzywny powyżej tej kwoty minimalnej.

190 Tak więc w niniejszym przypadku kwota wyjściowa została oparta w szczególności na rodzaju naruszenia ustalonym w oparciu o jego podstawowe cechy przedstawione

w sekcji 4.2 zaskarżonej decyzji (zob. motyw 320 zaskarżonej decyzji), na wielkości właściwego rynku geograficznego, to jest terytorium EOG (zob. motyw 330 zaskarżonej decyzji) oraz na zastosowaniu wobec tych przedsiębiorstw zróżnicowanego traktowania, co miało na celu uwzględnienie rzeczywistych ekonomicznych możliwości spowodowania przez sprawców naruszenia znacznych szkód w zakresie konkurencji, ocenianych w świetle obrotu osiąganego ze sprzedaży produktów z PMMA objętych rozpatrywanym kartelem (zob. motywy 332–334 zaskarżonej decyzji). W tym ostatnim kontekście Komisja wymieniła również rozmiar całego rynku produktów z PMMA w 2000 r. i w 2002 r. wyrażonego w kategoriach ilości i wartości (zob. motyw 333 zaskarżonej decyzji).

191 W ramach niniejszego zarzutu skarżące powołują się zaś na nadmierną wysokość kwoty wyjściowej grzywny wyłącznie w odniesieniu do kryterium rzeczywistego wpływu na rynek. Jak wynika z powyższych rozważań, ta argumentacja sama w sobie nie może zostać uwzględniona w celu zakwestionowania wyjściowej kwoty grzywny przyjętej wobec skarżących.

192 Wynika stąd również, że nie ma znaczenia, iż brzmienie zaskarżonej decyzji nie wskazuje w sposób wystarczająco szczegółowy powodów, dla których Komisja uznała, że na podstawie posiadanych przez nią informacji nie jest możliwe dokładne zmierzenie wpływu, jaki sporne naruszenie wywiera na rynek. Okoliczność ta bowiem nie ma żadnego wpływu na zakwalifikowanie naruszenia jako bardzo poważnego ani na kwotę wyjściową grzywny przyjętą wobec skarżących.

193 Ponadto z powyższych rozważań wynika, iż argumenty dotyczące ograniczonego wpływu rozpatrywanego kartelu na rynek nie mogą uzasadniać obniżenia grzywny w ramach nieograniczonego prawa orzekania Sądu.

194 Dlatego też należy oddalić niniejszy zarzut oraz przedstawiony przy tej okazji przez skarżące wniosek o obniżenie grzywny.

W przedmiocie zarzutu piątego, opartego na istnieniu naruszenia prawa i na błędach faktycznych przy zastosowaniu podwyższenia kwoty grzywny ze względu na skutek odstraszający

195 W ramach tego zarzutu skarżące kwestionują zastosowanie podwyższenia kwoty grzywny ze względu na skutek odstraszający i wnoszą do Sądu o stwierdzenie nieważności zaskarżonej decyzji w tym zakresie lub, tytułem żądania ewentualnego, o znaczne obniżenie podwyższenia dokonanego z tego tytułu.

196 Zarzut ten składa się z trzech części. Ponadto w czasie rozprawy skarżące przedstawiły dodatkowy zarzut zmierzający do zakwestionowania omawianego podwyższenia.

W przedmiocie części pierwszej, dotyczącej tego, że Komisja nie miała podstaw do zwiększenia kwoty wyjściowej grzywny ze względu na skutek odstraszający na podstawie obrotu spółki Total, ponieważ tej spółce nie można przypisać naruszenia

– Argumenty stron

197 Skarżące podnoszą, że Komisja naruszyła prawo, stosując mnożnik w wysokości 3 ze względu na skutek odstraszający do obrotu osiągniętego przez Total, podczas gdy tej spółce nie można przypisać naruszenia. Ich zdaniem ewentualne podwyższenie grzywny ze względu na efekt odstraszający – zakładając, że było ono konieczne – mogło się opierać jedynie na wielkości i całkowitych zasobach spółki Arkema.

198 Zdaniem skarżących, Komisja wyraźnie przyznała zaś, że mnożnik w wysokości 3 jest zbyt wysoki w takim przypadku. Skarżące wskazują bowiem, że w celu określenia

części grzywny, którą można by przypisać samej tylko spółce Arkema z tytułu powrotu do naruszenia, Komisja wskazała, iż zastosowałaby „mnożnik w wysokości 1,25", gdyby Arkema była jedynym adresatem zaskarżonej decyzji (przypis nr 250 zaskarżonej decyzji).

199 Komisja kwestionuje ten argument.

– Ocena Sądu

200 Wystarczy stwierdzić, że ta część niniejszego zarzutu opiera się w całości na założeniu, zgodnie z którym spornego naruszenia nie można przypisać spółkom dominującym Arkema. Jednak z poprzedzających rozważań wynika, iż takie założenie jest błędne.

201 Należy zatem oddalić pierwszą część niniejszego zarzutu.

W przedmiocie części drugiej, opartej na naruszeniu zasad proporcjonalności i równego traktowania

– Argumenty stron

202 Skarżące podnoszą, że nawet gdyby przyjąć, iż można przypisać naruszenie spółce Total (lub Elf Aquitaine), Komisja naruszyła zasady proporcjonalności i równego traktowania, ponieważ w celu podwyższenia grzywny dla Arkema ze względu na efekt odstraszający uwzględniła obrót osiągnięty przez spółkę Total.

203 Zdaniem skarżących bowiem, zakładając nawet, że domniemanie wywierania decydującego wpływu może wystarczyć do przypisania naruszenia ich spółkom dominującym, nie jest ono jednak wystarczające do zastosowania podwyższenia ze względu na efekt odstraszający w oparciu o uzyskany przez te spółki obrót. Skarżące uważają, że ocena odstraszającego charakteru grzywny powinna być dokonywana w oparciu o mogące wpływać na zachowanie sprawcy naruszenia na rynku charakterystyczne dlań okoliczności, a w szczególności o wielkość zasobów oddanych do dyspozycji spółki zależnej, która popełniła naruszenie na właściwym rynku. W ocenie skarżących, aby podwyższenie ze względu na efekt odstraszający mogło być obliczone na podstawie obrotu osiąganego na poziomie grupy, przynależności do grupy spółek muszą towarzyszyć dodatkowe czynniki umożliwiające wykazanie, że spółka zależna rzeczywiście wykorzystywała zasoby grupy w czasie popełniania naruszenia ze względu na okoliczność udziału kadry kierowniczej spółki dominującej w naruszeniu lub okoliczność wykonywania rzeczywistej kontroli przez spółkę dominującą nad spółką zależną. W przeciwnym wypadku uwzględnienie obrotu uzyskanego przez spółkę dominującą stanowi nieproporcjonalne i dyskryminujące zastosowanie pojęcia skutku odstraszającego.

204 Skarżące wskazują ponadto, że w swojej praktyce decyzyjnej Komisja sama uznała, że udział spółki dominującej w naruszeniu popełnionym przez jej spółkę zależną i wykorzystanie zasobów grupy w popełnieniu naruszenia są istotnymi kryteriami dla celów zastosowania efektu odstraszającego [decyzja Komisji 1999/60/WE z dnia 21 października 1998 r. dotycząca postępowania na podstawie art. 85 traktatu WE (IV/35.691/E-4, Rury preizolowane) (zwana dalej „decyzją w sprawie rur preizolowanych")].

205 Komisja kwestionuje ten argument.

206 Komisja wskazuje w szczególności, że ze względu na to, iż przedsiębiorstwo, które należało uznać za odpowiedzialne za naruszenie, zostało dostatecznie określone pod względem prawnym, wymóg zastosowania mnożnika oraz określenia w danym przypadku jego właściwego poziomu zależą od całkowitych zasobów tego

przedsiębiorstwa. Te zasoby są dokładnie odzwierciedlone przez całkowity obrót przedsiębiorstwa osiągnięty w roku poprzedzającym wydanie decyzji, w której została nałożona grzywna, i żadne wyjaśnienia skarżących nie mogą być brane pod uwagę.

– Ocena Sądu

207 Przypomnieć należy, że w motywie 337 zaskarżonej decyzji Komisja stwierdziła, iż w kategorii bardzo poważnych naruszeń skala grzywien, które mogą zostać nałożone, pozwala też na ustalenie ich kwoty na poziomie, który zapewni im wystarczający skutek odstraszający, „uwzględniając wielkość i siłę ekonomiczną każdego przedsiębiorstwa". W celu oceny wielkości i siły przedsiębiorstwa, do którego należały skarżące, Komisja uwzględniła światowy obrót spółki Total w 2005 r., w ostatnim roku przed wydaniem zaskarżonej decyzji (143,168 mld EUR) oraz postanowiła zastosować do grzywny nałożonej na Arkema mnożnik wynoszący 3 (zob. w szczególności motywy 338–349 zaskarżonej decyzji).

208 W ramach niniejszej części zarzutu piątego skarżące kwestionują taki sposób postępowania, twierdząc zasadniczo, że aby podwyższenie ze względu na efekt odstraszający mogło być obliczone na podstawie obrotu uzyskanego na poziomie grupy, przynależności do grupy spółek muszą towarzyszyć dodatkowe czynniki umożliwiające wykazanie, że spółka zależna rzeczywiście wykorzystywała zasoby grupy. Nie wystarczy zatem w tym względzie przypisanie odpowiedzialności spółkom dominującym na podstawie nieobalonego domniemania wywierania decydującego wpływu na spółkę zależną.

209 Nie można przyjąć tej argumentacji.

210 Jeśli chodzi o pojęcie odstraszania, przypomnieć należy tytułem wstępu, że stanowi ono jeden z czynników, które trzeba uwzględnić przy obliczaniu kwoty grzywny. Z utrwalonego orzecznictwa wynika bowiem, że celem przewidzianych w art. 23 ust. 2 rozporządzenia nr 1/2003 grzywien nakładanych za naruszenia art. 81 WE jest ukaranie danych przedsiębiorstw za popełnienie czynów zabronionych i odstraszenie zarówno tychże przedsiębiorstw, jak i innych podmiotów gospodarczych od naruszania w przyszłości reguł prawa konkurencji Unii. Tak więc Komisja, obliczając kwotę grzywny, może brać pod uwagę w szczególności wielkość oraz siłę gospodarczą przedsiębiorstwa, którego sytuacja jest rozpatrywana (zob. podobnie wyrok Trybunału z dnia 29 czerwca 2006 r. w sprawie C-289/04 P Showa Denko przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-5859, pkt 16 i przytoczone tam orzecznictwo).

211 Ponadto Trybunał twierdzi niezmiennie, że całkowity obrót przedsiębiorstwa stanowi wskazówkę, aczkolwiek przybliżoną i niedoskonałą, dotyczącą wielkości tego przedsiębiorstwa i jego siły gospodarczej (zob. ww. w pkt 178 wyrok w sprawie Dansk Rørindustri i in. przeciwko Komisji, pkt 243 i przytoczone tam orzecznictwo). W związku z powyższym, jak już orzeczono, Komisja miała wszelkie podstawy, aby w celu ustalenia grzywny na takim poziomie, który zapewni jej odpowiednio odstraszający efekt, uwzględnić całkowity obrót przedsiębiorstwa, którego sytuacja jest rozpatrywana (wyroki Trybunału: ww. w pkt 210 wyrok w sprawie Showa Denko przeciwko Komisji, pkt 15–18; wyrok z dnia 22 maja 2008 r. w sprawie C-266/06 P Evonik Degussa przeciwko Komisji i Radzie, niepublikowany w Zbiorze, pkt 120; wyrok Sądu z dnia 9 lipca 2003 r. w sprawie T-220/00 Cheil Jedang przeciwko Komisji, Rec. s. II-2473, pkt 96).

212 W tym kontekście należy przypomnieć, że zgodnie z zaskarżoną decyzją Total i Elf Aquitaine tworzą ze skarżącymi jedno przedsiębiorstwo, które popełniło sporne naruszenie. W tych okolicznościach argumentacja skarżących sprowadza się do żądania, aby w celu określenia odpowiednio odstraszającego poziomu grzywny została uwzględniona nie wielkość i siła gospodarcza tego przedsiębiorstwa, odzwierciedlona w jego całkowitym obrocie, lecz wyłącznie część jego zasobów, to znaczy „oddanych do dyspozycji spółki zależnej, która popełniła naruszenie na właściwym rynku". Trzeba jednak podnieść, że takie podejście nie jest zgodne z celem odstraszającym, który Komisja zamierzała osiągnąć.

213 Sąd orzekł już bowiem, że konieczność zapewnienia wystarczająco odstraszającego skutku grzywny nie uzasadnia podniesienia ogólnego poziomu grzywien w ramach prowadzonej polityki konkurencji, wymaga ona jednak, aby kwota grzywny była tak dostosowana, aby uwzględnić zamierzony wpływ na przedsiębiorstwo, na które jest nałożona, i po to, aby grzywna nie była zbyt niska lub zbyt wysoka, zwłaszcza w odniesieniu do możliwości finansowych danego przedsiębiorstwa, zgodnie z obowiązkami wynikającymi z konieczności zapewnienia skuteczności grzywny i zachowania zasady proporcjonalności (wyroki Sądu: z dnia 5 kwietnia 2006 r. w sprawie T-279/02 Degussa przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-897, pkt 283; z dnia 18 czerwca 2008 r. w sprawie T-410/03 Hoechst przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-881, pkt 379). A zatem to szczególnie możliwość łatwiejszego zgromadzenia przez dane przedsiębiorstwo środków niezbędnych do zapłaty grzywny może uzasadnić – w świetle wymogu zapewnienia wystarczająco odstraszającego jej skutku – zastosowanie mnożnika (zob. podobnie: ww. w pkt 210 wyrok w sprawie Showa Denko przeciwko Komisji, pkt 18; ww. wyroki Sądu: w sprawie Degussa przeciwko Komisji, pkt 284; w sprawie Hoechst przeciwko Komisji, pkt 379).

214 Wynika z tego, że po to, aby zasoby przedsiębiorstwa mogły zostać uwzględnione w celu określenia odpowiednio odstraszającego poziomu grzywny, nie można wymagać od Komisji, by ustaliła istnienie dodatkowego związku pomiędzy wykorzystaniem zasobów przedsiębiorstwa a popełnieniem przez nie naruszenia, ponieważ kluczowe znaczenie w tym kontekście ma wielkość i siła gospodarcza jako taka przedsiębiorstwa popełniającego naruszenie.

215 Wreszcie jeśli chodzi o odesłanie do decyzji w sprawie rur preizolowanych, wystarczy przypomnieć, że wcześniejsza praktyka decyzyjna Komisji nie stanowi sama w sobie ram prawnych dla grzywien w dziedzinie konkurencji (zob. wyrok Sądu z dnia 6 maja 2009 r. w sprawie T-116/04 Wieland-Werke przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-1087, pkt 85 i przytoczone tam orzecznictwo). W związku z tym argumentacja oparta na treści tej decyzji jest bezskuteczna sama w sobie.

216 Należy zatem odrzucić drugą część niniejszego zarzutu.

W przedmiocie części trzeciej, opartej na braku przydatności posłużenia się odstraszającym skutkiem grzywny w niniejszym przypadku

– Argumenty stron

217 Skarżące wskazują, że zgodnie z wytycznymi kwota grzywny powinna być ustalona na wystarczająco odstraszającym poziomie, a zatem Komisja może podwyższyć grzywnę, jeśli nie osiągnęła takiego poziomu. Zdaniem skarżących, konieczność podwyższenia grzywny z tego tytułu może zostać stwierdzona tylko po obliczeniu ostatecznej kwoty grzywny i ewentualnie z uwzględnieniem innych nałożonych na przedsiębiorstwo w ostatnim czasie grzywien. Skarżące uważają, że zastosowanie podwyższenia grzywny ze względu na skutek odstraszający od początku procesu obliczeniowego i abstrakcyjnie, bez uwzględnienia względów faktycznych dotyczących przedsiębiorstwa, któremu zarzucono naruszenie, a w szczególności zapłaconych wcześniej przez nie grzywien, jest sprzeczne z wytycznymi.

218 W tym względzie skarżące wskazują, że w okresie krótszym niż trzy lata na spółkę Arkema zostały nałożone wysokie grzywny w łącznej wysokości około 180 mln EUR z tytułu uczestnictwa w kartelach, które – przynajmniej częściowo – odbywały się jednocześnie z praktykami ukaranymi w zaskarżonej decyzji. Grzywny te zostały nałożone przez Komisję w decyzjach w sprawie nadtlenków organicznych i w sprawie AMCA oraz w decyzji Komisji C (2006) 1766 z dnia 3 maja 2006 r. dotyczącej postępowania na mocy art. 81 [WE] i art. 53 porozumienia EOG (sprawa

COMP/F/C.38.620 – Nadtlenek wodoru i nadboran sodu) (zwanej dalej „decyzją w sprawie nadtlenku wodoru i nadboranu sodu"). W każdej z tych trzech decyzji Komisja zastosowała wobec Arkema podwyższenie grzywny ze względu na skutek odstraszający, stopniowo zwiększając mający zastosowanie mnożnik.

219 W opinii skarżących Komisja powinna była zatem stwierdzić, że poprzednie grzywny za zdarzenia mające miejsce w okresie trwania rozpatrywanego kartelu miały skutek odpowiednio odstraszający, aby zapobiec popełnieniu przez Arkema nowych naruszeń w przyszłości, i że w związku z tym nie było potrzeby zastosowania dodatkowego podwyższenia grzywny ze względu na skutek odstraszający.

220 Ponadto skarżące wskazują, że przyjęcie przez Arkema programu poszanowania prawa konkurencji krótko po przejęciu spółki Elf przez spółkę Total Fina dowodzi, iż była ona już w wystarczającym stopniu zniechęcona do popełniania nowych naruszeń.

221 Komisja kwestionuje ten argument.

– Ocena Sądu

222 Na wstępie należy przypomnieć, że Komisja dysponuje swobodą uznania w zakresie ustalania wysokości grzywien celem doprowadzenia do tego, ażeby zachowania przedsiębiorstw były zgodne z regułami konkurencji (zob. wyrok Sądu z dnia 8 października 2008 r. w sprawie T-68/04 SGL Carbon przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-2511, pkt 49 i przytoczone tam orzecznictwo).

223 W pierwszej kolejności należy odrzucić argument, że w niniejszym przypadku Komisja dokonała podwyższenia kwoty grzywny ze względu na skutek odstraszający od początku procesu obliczeniowego, podczas gdy zdaniem skarżących, konieczność zastosowania podwyższenia kwoty grzywny ze względu na skutek odstraszający może być stwierdzona jedynie po obliczeniu ostatecznej kwoty grzywny.

224 Jak już bowiem orzeczono, wymóg zapewnienia skutku odstraszającego stanowi wymóg ogólny, którym Komisja musi się kierować w trakcie całego procesu obliczania grzywny, i nie wymaga się od niej koniecznie, aby w procesie tego obliczania był wyodrębniony jakiś szczególny etap mający na celu przeprowadzenie ogólnej oceny wszystkich okoliczności istotnych w realizacji tego celu (zob. ww. w pkt 180 wyrok w sprawie Carbone-Lorraine przeciwko Komisji, pkt 131 i przytoczone tam orzecznictwo). Skarżące nie mogą zatem twierdzić, że Komisja może dokonać określenia skutku odstraszającego dopiero po obliczeniu ostatecznej kwoty grzywny.

225 Ponadto stwierdzić należy, że w motywach 337–350 zaskarżonej decyzji w kontekście oceny wagi naruszenia Komisja dokonała jedynie podwyższenia wyjściowej kwoty grzywny w celu zapewnienia jej „wystarczającego skutku odstraszającego z uwzględnieniem wielkości i siły ekonomicznej każdego przedsiębiorstwa" (motyw 337 zaskarżonej decyzji). Ten etap obliczenia grzywny jest uzasadniony koniecznością dostosowania wyjściowej kwoty grzywny w taki sposób, aby grzywna miała wystarczająco odstraszający skutek przy uwzględnieniu całkowitych zasobów przedsiębiorstwa i możliwości zgromadzenia środków niezbędnych do zapłaty grzywny. Ten etap nie jest jednak tożsamy – jak twierdzą skarżące – z przeprowadzoną na początku procesu obliczeniowego oceną od początku charakteru odstraszającego grzywny jako takiej. Jak wynika z poprzedniego punktu, tym względem Komisja musi się kierować w trakcie całego procesu obliczania grzywny.

226 W drugiej kolejności należy odrzucić argument, wedle którego Komisja dokonała abstrakcyjnie podwyższenia grzywny ze względu na skutek odstraszający, bez uwzględnienia okoliczności faktycznych dotyczących przedsiębiorstwa popełniającego naruszenie.

227 Argument ten nie znajduje oparcia w faktach. Uwzględnienie w motywach 337–350 zaskarżonej decyzji wielkości przedsiębiorstwa, do którego należały skarżące, i wynikająca z tego podwyżka kwoty wyjściowej grzywny służą bowiem dostosowaniu grzywny do czynników specyficznych dla wspomnianego wyżej przedsiębiorstwa (zob. podobnie ww. w pkt 213 wyrok w sprawie Degussa przeciwko Komisji, pkt 362).

228 W trzeciej kolejności należy rozważyć argument, zgodnie z którym Komisja powinna była uwzględnić grzywny zapłacone uprzednio przez Arkema w ten sposób, iż powinna uznać, że trzy poprzednie grzywny, które zostały na nią nałożone za zdarzenia mające miejsce w okresie trwania rozpatrywanego kartelu, miały skutek odpowiednio odstraszający, aby zapobiec popełnieniu przez Arkema nowych naruszeń w przyszłości, i że w związku z tym nie było potrzeby zastosowania dodatkowego podwyższenia grzywny ze względu na skutek odstraszający.

229 Przede wszystkim przypomnieć należy, że Komisja mogła zgodnie z prawem nałożyć na Arkema cztery odrębne grzywny, z których każda mieści się w granicach ustanowionych w art. 23 ust. 2 rozporządzenia nr 1/2003, pod warunkiem że Arkema popełniła cztery odrębne naruszenia przepisów art. 81 WE (zob. podobnie ww. w pkt 180 wyrok w sprawie Carbone-Lorraine przeciwko Komisji, pkt 56). Każda z tych grzywien musi opierać się na ocenie czasu trwania i wagi właściwych dla naruszenia, za które wymierza karę.

230 Należy zaś stwierdzić, że nałożenie grzywny na Arkema za innego rodzaju działalność antykonkurencyjną dotyczącą innych produktów nie ma wpływu na fakt, iż doszło do naruszenia w niniejszym przypadku (zob. podobnie wyrok Sądu z dnia 12 grudnia 2007 r. w sprawach połączonych T-101/05 i T-111/05, BASF i UCB przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-4949, pkt 52). W tym względzie podkreślić należy, że proponowane przez skarżące rozwiązanie uniemożliwiłoby Komisji ustalenie wysokości danej grzywny z uwzględnieniem wszystkich czynników pozwalających na ocenę wagi naruszenia, a w szczególności konieczności zapewnienia wystarczająco odstraszającego poziomu tej grzywny, zważywszy na wielkość i siłę ekonomiczną zainteresowanego przedsiębiorstwa.

231 Ponadto rozwiązanie proponowane przez skarżące jest sprzeczne z celem odstraszania od popełniania naruszeń, który Komisja zamierzała osiągnąć w zakresie jej polityki w dziedzinie grzywien. Jak Komisja słusznie zauważyła, takie rozwiązanie prowadziłoby do paradoksalnej sytuacji, w której krańcowa kwota każdej kary nałożonej na przedsiębiorstwo biorące wielokrotnie udział w różnych kartelach ulegałaby stopniowemu zmniejszeniu.

232 Poza tym należy zaznaczyć, iż argumentacja skarżących opiera się na założeniu, że Komisja powinna określić kwotę grzywny w zależności od prawdopodobieństwa, czy Arkema popełni w przyszłości nowe naruszenia, prawdopodobieństwa, które powinna ocenić z uwzględnieniem łącznej kwoty grzywien nałożonych na to przedsiębiorstwo przez pewien czas. Tymczasem takie założenie jest niezgodne z pojęciem skutku odstraszającego w prawie konkurencji.

233 W tym względzie należy przypomnieć, że zgodnie z orzecznictwem uprawnienie Komisji do nakładania grzywien na przedsiębiorstwa, które rozmyślnie lub przez zaniedbanie dopuściły się naruszenia postanowień art. 81 ust. 1 WE lub art. 82 WE, stanowi jeden z instrumentów przyznanych Komisji, aby umożliwić spełnienie nadanej jej przez prawo wspólnotowe misji nadzorczej. Misja ta obejmuje w sposób oczywisty zadanie ścigania i karania indywidualnych naruszeń, ale również obowiązek realizacji ogólnej polityki, mającej na celu stosowanie w dziedzinie konkurencji reguł ustalonych w traktacie, i doprowadzenia do tego, ażeby zachowania przedsiębiorstw były z nimi zgodne (wyrok Trybunału z dnia 7 czerwca 1983 r. w sprawach połączonych od 100/80 do 103/80 Musique Diffusion française i in. przeciwko Komisji, Rec. s. 1825, pkt 105; ww. w pkt 222 wyrok w sprawie SGL Carbon przeciwko Komisji, pkt 53).

234 Tak więc celem przewidzianych w art. 23 ust. 2 rozporządzenia nr 1/2003 grzywien nakładanych za naruszenia art. 81 WE jest ukaranie danych przedsiębiorstw za popełnienie czynów zabronionych i odstraszenie zarówno tychże przedsiębiorstw, jak i innych podmiotów gospodarczych od naruszania w przyszłości reguł prawa konkurencji Unii (ww. w pkt 210 wyrok w sprawie Showa Denko przeciwko Komisji, pkt 16). Dlatego też czynnik odstraszający jest określany przy uwzględnieniu szeregu

elementów, a nie tylko szczególnej sytuacji zainteresowanego przedsiębiorstwa (ww. w pkt 210 wyrok w sprawie Showa Denko przeciwko Komisji, pkt 23; wyrok Sądu z dnia 30 kwietnia 2009 r. w sprawie T-13/03 Nintendo i Nintendo of Europe przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-947, pkt 71). Przy ocenianiu konieczności podwyższenia kwoty grzywien w celu zapewnienia im odstraszającego skutku Komisja nie jest zatem w żaden sposób zobowiązana do dokonania oceny prawdopodobieństwa powrotu do naruszenia przez dane przedsiębiorstwa (ww. wyrok w sprawie Nintendo i Nintendo of Europe przeciwko Komisji, pkt 72).

235 Ten etap obliczenia grzywny polega więc na podniesieniu wysokości kwoty wyjściowej grzywny z uwzględnieniem czynników obiektywnych, takich jak wielkość i siła gospodarcza przedsiębiorstwa, którego sytuacja jest rozpatrywana, a nie – czynników subiektywnych dotyczących oceny prawdopodobieństwa popełnienia nowego naruszenia w przyszłości. Z powyższego wynika, że jest pozbawiony znaczenia fakt, iż w ramach decyzji przywołanych przez skarżące Komisja dokonała już podwyższenia grzywny wobec nich ze względu na skutek odstraszający, oraz to, że stopniowo podwyższała zastosowane mnożniki.

236 Wreszcie należy również oddalić argument, jakoby przyjęcie przez Arkema programu zgodności z prawem konkurencji świadczyło o tym, że spółka ta była już wystarczająco zniechęcona do popełniania nowych naruszeń, ponieważ w kontekście podwyższenia grzywny ta okoliczność nie jest istotna dla uwzględnienia wielkości i siły gospodarczej zainteresowanego przedsiębiorstwa. W każdym razie orzeczono już, że samo przyjęcie przez przedsiębiorstwo programu zgodności z regułami konkurencji nie może stanowić ważnej i pewnej gwarancji trwałego zachowania przez nie w przyszłości tych reguł, wobec czego taki program nie może zmuszać Komisji do obniżenia grzywny z tego powodu, że cel tej grzywny związany z prewencją został już przynajmniej częściowo osiągnięty (ww. w pkt 213 wyrok w sprawie Degussa przeciwko Komisji, pkt 361; zob. również ww. w pkt 230 wyrok w sprawie BASF i UCB przeciwko Komisji, pkt 52).

237 Tym samym należy oddalić trzecią część niniejszego zarzutu.

W przedmiocie podniesionego podczas rozprawy zarzutu opartego na tym, że w dniu wydania zaskarżonej decyzji skarżące nie pozostawały już pod kontrolą Total i Elf Aquitaine

– Argumenty stron

238 Podczas rozprawy skarżące stwierdziły, że w każdym razie Komisja nie mogła podwyższyć nałożonej na nie grzywny ze względu na efekt odstraszający w celu uwzględnienia rozmiaru grupy Total ze względu na to, że w chwili wydania zaskarżonej decyzji Arkema nie pozostawała już pod kontrolą tej grupy. Nowe informacje dostarczone przez Komisję po zakończeniu postępowania pisemnego sugerują zaś, że taka kontrola w chwili przyjęcia zaskarżonej decyzji stanowi konieczną przesłankę zastosowania wobec Arkema podwyżki w celu odstraszenia, przy uwzględnieniu rozmiaru grupy Total.

239 Te nowe informacje mają wynikać z odpowiedzi Komisji na pytania zadane przez Sąd w ramach środków organizacji postępowania w sprawie T-206/06 dotyczącej wniosku złożonego przez spółki dominujące skarżących przeciwko zaskarżonej decyzji. Komisja wyjaśniła w niej, że nie zastosowała mnożników służących zapewnieniu skutku odstraszającego wobec Arkema w nowszych decyzjach [decyzji Komisji nr C (2008) 2626 wersja ostateczna z dnia 11 czerwca 2008 r. dotyczącej postępowania przewidzianego w art. 81 (WE) oraz art. 53 Porozumienia o Europejskim Obszarze Gospodarczym (EOG) (sprawa COMP/38.695 — Chloran sodu) (zwanej dalej „decyzją w sprawie chloranu sodu") i decyzji Komisji nr C (2009) 8682 wersja ostateczna z dnia 11 listopada 2009 r. dotyczącej postępowania przewidzianego w art. 81 (WE) oraz art. 53 Porozumienia o Europejskim Obszarze Gospodarczym (EOG) (sprawa

COMP/38.589 – Stabilizatory termiczne) (zwanej dalej „decyzją w sprawie stabilizatorów termicznych")], ponieważ Arkema nie była już częścią grupy Total w dacie wydania tych decyzji.

240 Skarżące podkreślają tymczasem, że wprowadzenie Arkema na giełdę miało miejsce w dniu 18 maja 2006 r. i że od tego dnia, to jest niemal dwa tygodnie przed wydaniem zaskarżonej decyzji w dniu 30 maja 2006 r., Arkema nie pozostawała już pod kontrolą spółki Total.

241 Na argumenty Komisji, że chodzi tu o nowy zarzut, niedopuszczalny na podstawie art. 48 regulaminu postępowania przed Sądem, skarżące odpowiadają, że ich argumentacja została oparta na okolicznościach ujawnionych po zakończeniu postępowania pisemnego, to znaczy na odpowiedzi Komisji na pytania Sądu w sprawie T-206/06 oraz na decyzjach w sprawie chloranu sodu i w sprawie stabilizatorów termicznych. W każdym razie skarżące wzywają Sąd do zbadania z urzędu ewentualnego braku uzasadnienia zaskarżonej decyzji, ponieważ Komisja nie wskazała w niej, z jakiego powodu konieczne było dokonanie podwyższenia nałożonej grzywny ze względu na efekt odstraszający, uwzględniając przy tym rozmiar grupy Total, podczas gdy w dacie zaskarżonej decyzji Arkema nie stanowiła już części tej grupy.

242 Wreszcie w odpowiedzi na pytanie Sądu o tę kwestię skarżące przyznały, że w ramach niniejszej sprawy nie informowały konkretnie Komisji o tym, że od dnia 18 maja 2006 r. nie są już kontrolowane przez Total i Elf Aquitaine. Stwierdziły jednak, że w czasie postępowania administracyjnego Komisja była powiadamiana o procesie wprowadzania spółki na giełdę, który się odbył zgodnie z ustalonym harmonogramem. Zauważają ponadto, że w załączniku do odpowiedzi na skargę Komisja przedstawiła prospekt emisyjny dotyczący tego wprowadzenia na giełdę, a zatem nie może podnosić, iż nie była o tym poinformowana.

243 Komisja twierdzi, że zarzut, iż w chwili wydania zaskarżonej decyzji Arkema nie należała już do grupy Total, jest nowy i powinien zostać odrzucony jako niedopuszczalny na podstawie art. 48 regulaminu postępowania przed Sądem. Jej zdaniem skarżące nie mogą podnosić, że ów zarzut opiera się na nowej okoliczności, ponieważ właśnie wprowadzenie Arkema na giełdę odbyło się przez wydaniem zaskarżonej decyzji, a zatem ten zarzut mógł być podniesiony w skardze.

244 Komisja uważa w każdym razie, że zarzut ten winien zostać oddalony jako bezzasadny. Przyznaje, że gdy uwzględnia całkowite środki przedsiębiorstwa, muszą one podlegać takiej ocenie, aby w momencie nałożenia grzywny został osiągnięty prawidłowo cel odstraszający (ww. w pkt 213 wyrok w sprawie Degussa przeciwko Komisji, pkt 285). Jednak według orzecznictwa i zgodnie z wytycznymi, przy ustalaniu wysokości grzywien może ona również wziąć pod uwagę fakt, iż duże przedsiębiorstwa dysponują zazwyczaj wiedzą oraz infrastrukturą prawno-ekonomiczną, które pozwalają im lepiej ocenić, czy ich zachowanie stanowi naruszenie, i jakie wynikają z tego konsekwencje z punktu widzenia prawa konkurencji. Ten czynnik będzie zaś oceniany w odniesieniu do sytuacji w czasie trwania naruszenia (ww. w pkt 213 wyrok w sprawie Degussa przeciwko Komisji, pkt 289, 290). W szczególności w sytuacji gdy chodzi o grupę spółek tworzących jednostkę gospodarczą, spółki zależne korzystają z tego, że ich spółka dominująca dysponuje takimi środkami.

245 Przyznając, że kryterium infrastruktury prawnej i gospodarczej nie zostało wyraźnie wskazane w zaskarżonej decyzji, Komisja podkreśla, że znajduje się ono w wytycznych. Dlatego też to kryterium musiało być przez nią zastosowane w zaskarżonej decyzji. W każdym razie Komisja sądzi, że ma do czynienia z brakiem uzasadnienia tej kwestii, który Sąd mógłby uzupełnić z urzędu, dochodząc do tego samego wniosku w odniesieniu do wysokości grzywny.

246 Wreszcie w odniesieniu do przywołanych przez skarżące decyzji w sprawie chloranu sodu i w sprawie stabilizatorów termicznych Komisja podkreśla, że w przypadku tych decyzji mają zastosowanie wytyczne w sprawie metody ustalania grzywien nakładanych na mocy art. 23 ust. 2 lit. a) rozporządzenia nr 1/2003 (Dz.U. 2006, C 210, s. 2, zwane dalej „nowymi wytycznymi"), które nie odwołują się już do kryterium infrastruktury prawnej i gospodarczej. To zatem, zdaniem Komisji, wyjaśnia odmienne stanowisko zajęte przez nią w tych późniejszych decyzjach.

– Ocena Sądu

247 W pierwszej kolejności należy przypomnieć, że skarżące przedstawiły w skardze dzielący się na trzy części zarzut, oparty na popełnieniu naruszenia prawa oraz błędów w ustaleniach faktycznych we wcześniej przeanalizowanym podwyższeniu kwoty grzywny ze względu na skutek odstraszający. Ponadto skarżące wskazały również okoliczność, iż od chwili wprowadzenia na giełdę w dniu 18 maja 2006 r. Arkema stała się podmiotem całkowicie niezależnym od grupy Total, ponieważ jej kapitał nie był już kontrolowany przez tę grupę. Argumentacja mająca na celu podważenie podwyższenia wyjściowej kwoty grzywny ze względu na skutek odstraszający konkretnie z tego powodu, że skarżące nie były już kontrolowane przez grupę Total w chwili wydania zaskarżonej decyzji, nie została jednak wyraźnie podniesiona w ich pismach. Jak słusznie twierdzi Komisja, argumentacja ta z założenia opiera się na okoliczności zaistniałej przed wniesieniem skargi, a zatem mogła zostać podniesiona na tym etapie.

248 Niemniej jednak w niniejszym przypadku nie jest konieczne badanie, czy ta argumentacja stanowi nowy zarzut niedopuszczalny na podstawie art. 48 regulaminu Sądu, czy też jest to zarzut, który stanowi rozszerzenie zarzutu podniesionego wcześniej w skardze wszczynającej postępowanie i który jest ściśle z nim związany, a zatem powinien zostać uznany za dopuszczalny w oparciu o ten przepis (zob. podobnie postanowienie prezesa trzeciej izby Trybunału z dnia 13 listopada 2001 r. w sprawie C-430/00 P Dürbeck przeciwko Komisji, Rec. s. I-8547, pkt 17; wyrok Trybunału

z dnia 3 września 2008 r. w sprawach połączonych C-402/05 P i C-415/05 P Kadi i Al Barakaat International Foundation przeciwko Radzie i Komisji, Zb.Orz. s. I-6351, pkt 278; wyrok Sądu z dnia 21 marca 2002 r. w sprawie T-231/99 Joynson przeciwko Komisji, Rec. s. II-2085, pkt 156).

249 Nawet jeśli w odpowiedzi na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów skarżące wyjaśniły wyraźnie, że „podwyższenie kwoty grzywny [wobec Arkema] ze względu na »skutek odstraszający« uwzględniające rozmiar i zasoby grupy Elf Aquitaine/Total jest nieuzasadnione tym bardziej, że przedsiębiorstwo stanie się podmiotem niezależnym od grupy Total wiosną 2006 r., w dniu planowanego wprowadzenia na giełdę", jak przyznały podczas rozprawy, że nie poinformowały Komisji konkretnie o tym, że od dnia 18 maja 2006 r. skarżące spółki nie są już pod kontrolą grupy Total. Tak więc w tym zakresie zaskarżona decyzja nie jest niezgodna z prawem, ponieważ Komisja mogła oprzeć się na okolicznościach faktycznych określonych w komunikacie w sprawie przedstawienia zarzutów, wskazujących, że skarżące tworzyły jedno przedsiębiorstwo z ich spółkami dominującymi, które to okoliczności nie zostały wyraźnie zakwestionowane przez zainteresowane spółki.

250 W związku z powyższym zarzut podniesiony na rozprawie jest w każdym razie bezzasadny w zakresie zmierzającym do poparcia wniosku o stwierdzenie częściowej nieważności zaskarżonej decyzji.

251 Niemniej jednak przypomnieć należy, że na podstawie art. 229 WE skarżące złożyły w niniejszym przypadku wniosek o uchylenie grzywny, która została na nie nałożona w zaskarżonej, decyzji, lub obniżenie jej kwoty. Dodatkowo skarżące wyraźnie poprosiły Sąd o „znaczące zmniejszenie podwyższenia grzywny nałożonej na Arkema ze względu na skutek odstraszający". Tym samym skarżące zażądały od Sądu wykonania nieograniczonego prawa orzekania, przyznanego mu w art. 31 rozporządzenia nr 1/2003 na podstawie art. 229 WE, i to szczególnie w zakresie podwyższenia grzywny ze względu na skutek odstraszający.

252 Jak zaś już rozstrzygnięto, nieograniczone prawo orzekania uprawnia Sąd – nawet jeżeli nie stwierdza on nieważności zaskarżonego aktu – do jego zmiany z uwzględnieniem wszelkich okoliczności faktycznych, na przykład w celu odmiennego określenia wysokości grzywny (wyroki Trybunału: z dnia 15 października 2002 r. w sprawach połączonych C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, od C-250/99 P do C-252/99 P i C-254/99 P Limburgse Vinyl Maatschappij i in. przeciwko Komisji, Rec. s. I-8375, pkt 692; z dnia 3 września 2009 r. w sprawie C-534/07 P Prym i Prym Consumer przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-7415, pkt 86; wyrok Sądu z dnia 8 lipca 2004 r. w sprawach połączonych T-67/00, T-68/00, T-71/00 i T-78/00 JFE Engineering i in. przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-2501, pkt 577).

253 W związku z powyższym w okolicznościach niniejszej sprawy postanowienia art. 48 regulaminu postępowania przed Sądem nie mogą stać na przeszkodzie wzięciu przez Sąd pod uwagę, przy wykonywaniu nieograniczonego prawa orzekania, argumentacji podniesionej przez skarżące podczas rozprawy, a to w celu zbadania, czy podwyższenie ze względu na skutek odstraszający było uzasadnione w świetle powołanej okoliczności (zob. podobnie i w drodze analogii, odnośnie do wniosków przedstawionych podczas rozprawy, ww. w pkt. 252 wyrok w sprawie JFE Engineering i in. przeciwko Komisji, pkt 575, 578), ponieważ Komisja miała możliwość przedstawienia swoich uwag w tej kwestii (zob. podobnie i w drodze analogii wyrok Trybunału z dnia 17 grudnia 2009 r. w sprawie C-197/09 RX-II, Poddanie wyjątkowej procedurze ponownego rozpoznania M przeciwko Europejskiej Agencji Leków, Zb.Orz. s. I-12033), pkt 40–42 i 57–58).

254 W drugiej kolejności należy podnieść, że Komisja nie zakwestionowała prawidłowości twierdzeń skarżących, zgodnie z którymi od dnia 18 maja 2006 r. nie były one już kontrolowane przez Total i Elf Aquitaine. Jak wskazano powyżej, ta okoliczność faktyczna znalazła się już w skardze. Należy podkreślić ponadto, że prawidłowość tego twierdzenia została potwierdzona treścią omawianej podczas rozprawy i przedstawionej później przez skarżące decyzji w sprawie stabilizatorów termicznych (zob. pkt 26 powyżej). Zgodnie bowiem z brzmieniem tej decyzji „[o]d dnia 18 maja 2006 r. Arkema France nie jest już częścią grupy Total/Elf Aquitaine" (motyw 27) oraz „nie należy już do tego samego przedsiębiorstwa co Elf Aquitaine […]" (motyw 740).

255 Ponadto na żądanie Sądu (zob. pkt 26 powyżej) skarżące przedstawiły dowody na poparcie swoich twierdzeń. Komisja nie zakwestionowała tych dowodów, a w odpowiedzi na pytania Sądu przyznała wyraźnie, że od dnia 18 maja 2006 r. skarżące nie stanowiły części tego samego przedsiębiorstwa co Total i Elf Aquitaine.

256 Należy zatem stwierdzić, że w dniu wydania zaskarżonej decyzji skarżące już nie były częścią tego samego przedsiębiorstwa co Total i Elf Aquitaine.

257 W trzeciej kolejności należy zbadać ewentualny wpływ tego twierdzenia na wysokość kwoty grzywny, do zapłaty której skarżące są zobowiązane na mocy zaskarżonej decyzji.

258 W tym względzie przypomnieć należy, że konieczność zapewnienia wystarczająco odstraszającego skutku grzywny nie uzasadnia podniesienia ogólnego poziomu grzywien w ramach prowadzonej polityki konkurencji, wymaga jednak, aby kwota grzywny była tak dostosowana, aby uwzględnić zamierzony wpływ na przedsiębiorstwo, na które jest nałożona, i po to, aby grzywna nie była zbyt niska lub zbyt wysoka, biorąc zwłaszcza pod uwagę możliwości finansowe danego przedsiębiorstwa, zgodnie z obowiązkami wynikającymi z konieczności zapewnienia skuteczności grzywny i zachowania zasady proporcjonalności (ww. w pkt 213 wyroki: w sprawie Degussa przeciwko Komisji, pkt 283; w sprawie Hoechst przeciwko Komisji, pkt 379). Dlatego też ta możliwość, że zainteresowane przedsiębiorstwo łatwiej zgromadzi środki niezbędne do zapłaty nałożonej na nie grzywny, uzasadnia, z punktu widzenia skutku odstraszającego tej ostatniej, zastosowanie współczynnika mnożenia (zob. podobnie ww. w pkt 210 wyrok w sprawie Showa Denko przeciwko Komisji, pkt 18; ww. w pkt 258 wyrok w sprawie Degussa przeciwko Komisji, pkt 284; ww. w pkt 213 wyrok w sprawie Hoechst przeciwko Komisji, pkt 379; zob. również pkt 210–213 powyżej).

259 Tak więc przyczyną wzięcia pod uwagę wielkości i całkowitych zasobów danego przedsiębiorstwa celem zapewnienia grzywnie wystarczającego skutku odstraszającego jest wywarcie zamierzonego wpływu na wspomniane przedsiębiorstwo, ponieważ sankcja nie może być łagodna, zwłaszcza w świetle jego możliwości finansowych (wyrok Trybunału z dnia 17 czerwca 2010 r. w sprawie C-413/08 P Lafarge przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-5361, pkt 104).

260 Z tego zatem powodu zostało stwierdzone, że odstraszający cel, do którego osiągnięcia Komisja ma prawo dążyć przy ustalaniu wysokości grzywny, może być osiągnięty jedynie przy uwzględnieniu sytuacji przedsiębiorstwa w momencie nałożenia grzywny (ww. w pkt 213 wyrok w sprawie Degussa przeciwko Komisji, pkt 278). A zatem całkowite środki przedsiębiorstwa, które mogą ulegać zmianie, znacznie malejąc lub rosnąc we względnie krótkim czasie, w szczególności pomiędzy momentem zaprzestania naruszenia a wydaniem decyzji nakładającej grzywnę, muszą podlegać takiej ocenie, aby w momencie nałożenia grzywny został osiągnięty prawidłowo cel odstraszający, i to przy zachowaniu zasady proporcjonalności (zob. podobnie ww. w pkt 213 wyrok w sprawie Degussa przeciwko Komisji, pkt 285, 288).

261 Ponadto takie rozumowanie nie zostało zakwestionowane przez Komisję. Twierdzi ona jednak, że przy ustalaniu wysokości grzywien może ona również wziąć pod uwagę fakt, który to podlega ocenie w momencie naruszenia, iż duże przedsiębiorstwa dysponują zazwyczaj wiedzą i infrastrukturą prawno-ekonomiczną pozwalającymi im lepiej ocenić, że ich zachowanie stanowi naruszenie, i jakie wynikają z tego konsekwencje z punktu widzenia prawa konkurencji.

262 W tym miejscu należy przypomnieć, że wagę naruszeń należy ustalić na podstawie licznych okoliczności, do których należą szczególne okoliczności sprawy, jej kontekst i odstraszające działanie grzywien, przy czym nie ma potrzeby ustalania wiążącej lub wyczerpującej listy kryteriów, które należy obowiązkowo uwzględnić (zob. ww. w pkt 178 wyrok w sprawach połączonych Dansk Rørindustri i in. przeciwko Komisji, pkt 241 i przytoczone tam orzecznictwo).

263 Poza tym, o ile w celu ustalenia kwoty grzywny na poziomie zapewniającym jej wystarczająco odstraszający charakter Komisji wolno uwzględnić całkowity obrót przedsiębiorstwa, który stanowi wskazówkę – nawet jeżeli jest ona przybliżona i nieprecyzyjna – co do rozmiaru tego przedsiębiorstwa i jego siły gospodarczej, o tyle liczbie tej nie należy przypisywać nieproporcjonalnie dużego znaczenia w porównaniu z innymi kryteriami oceny i w konsekwencji, że wymierzenie stosownej grzywny nie może być wynikiem zwykłego rachunku opartego na całkowitym obrocie (zob. podobnie wyroki Trybunału: ww. w pkt 233 wyrok w sprawie Musique Diffusion française i in. przeciwko Komisji, pkt 121; ww. w pkt 178 wyrok w sprawie Dansk Rørindustri i in. przeciwko Komisji, pkt 243; ww. w pkt 211 wyrok w sprawie Evonik Degussa przeciwko Komisji i Radzie, pkt 120).

264 A zatem, jak słusznie stwierdziła Komisja, przy ustalaniu wysokości grzywien może ona również wziąć pod uwagę fakt, iż duże przedsiębiorstwa dysponują zazwyczaj wiedzą i infrastrukturą prawno-ekonomiczną pozwalającymi im lepiej ocenić, że ich zachowanie stanowi naruszenie, i jakie wynikają z tego konsekwencje z punktu widzenia prawa konkurencji (zob. również podobnie ww. w pkt 211 wyrok w sprawie Evonik Degussa przeciwko Komisji i Radzie, pkt 121), jak to zresztą przewiduje pkt 1A akapit piąty wytycznych.

265 Uwzględnienie tego elementu służy zwłaszcza ukaraniu dużych przedsiębiorstw, które przypuszczalnie dysponują wiedzą i strukturą pozwalającą na uświadomienie sobie, że ich zachowanie stanowi naruszenie, i ocenę ewentualnych korzyści. Wobec powyższego w tym przypadku obrót, na podstawie którego Komisja określa wielkość danych przedsiębiorstw i ich zdolność do określenia charakteru i konsekwencji ich zachowania, powinien odnosić się do ich sytuacji w czasie trwania naruszenia, a nie w chwili wydawania zaskarżonej decyzji (ww. w pkt 213 wyrok w sprawie Degussa przeciwko Komisji, pkt 289, 290).

266 Jednakże w omawianym przypadku z zaskarżonej decyzji w żadnym wypadku nie wynika, że względy dotyczące struktury prawno-ekonomicznej przyczyniły się do określenia zastosowanego do grzywny nałożonej na skarżące mnożnika wynoszącego 3.

267 Podkreślić należy bowiem, że w motywach 337–350 zaskarżonej decyzji, w których Komisja uzasadnia zastosowanie tego mnożnika, nie ma mowy o tym czynniku. Natomiast Komisja wyraźnie stwierdza, że należy ustalić wysokość grzywien „na poziomie, który zapewni odpowiedni skutek odstraszający kar, biorąc pod uwagę wielkość i siłę gospodarczą każdego przedsiębiorstwa" (motyw 337 zaskarżonej decyzji), oraz że należy zastosować mnożnik „w celu ustalenia grzywny na takim poziomie, jaki zapewni odpowiednio odstraszający skutek" (motyw 349 zaskarżonej decyzji). Ponadto w motywie 346 zaskarżonej decyzji Komisja wskazuje, że „zróżnicowane traktowanie jest oparte na obrocie każdego z uczestników skartelizowanego rynku, co daje właściwą wskazówkę co do ich wielkości w czasie naruszenia, podczas gdy mnożnik jest oparty na całkowitym obrocie przedsiębiorstwa, który to odzwierciedla konieczność ustalenia grzywny na poziomie zapewniającym jej skutek odstraszający".

268 Należy zatem stwierdzić, że uzasadnienie mnożnika opiera się wyraźnie na względach określonych w pkt 258–260 powyżej, to znaczy, co do zasady, na zamierzonym oddziaływaniu kar na przedsiębiorstwo, na które zostały one nałożone.

269 Ponadto ten wniosek został potwierdzony faktem, że mnożniki zastosowane wobec przedsiębiorstw, na które zostały nałożone kary, opierają się na ich całkowitych obrotach w 2005 r., czyli na ostatnim roku obrotowym poprzedzającym wydanie zaskarżonej decyzji, i to niezależnie od dat zakończenia odpowiednich okresów trwania naruszenia. Na przykład w przypadku ICI, wobec której został zastosowany mnożnik wynoszący 1,5, od roku obrotowego 2005 do końca okresu naruszenia (1 listopada 1999 r. według zaskarżonej decyzji) dzieli ponad pięć lat. Analizowana część zaskarżonej decyzji nie zawiera natomiast wskazówek dotyczących wielkości tych przedsiębiorstw w czasie ich odpowiednich okresów trwania naruszenia. Ponadto należy

przypomnieć, że Total, której obrót został wzięty pod uwagę w celu zastosowania mnożnika, przejęła kontrolę grupy dopiero w kwietniu 2000 r., podczas gdy okres trwania naruszenia skarżących trwał od dnia 23 stycznia 1997 r. do dnia 12 września 2002 r.

270 Niniejsza sprawa różni się zatem wyraźnie od postępowania zakończonego wydaniem ww. w pkt 213 wyroku w sprawie Degussa przeciwko Komisji, przywołanego przez Komisję podczas rozprawy. W decyzji rozpatrywanej w tamtej sprawie Komisja wyraźnie wspomniała bowiem o czynniku dotyczącym struktur prawno-ekonomicznych (ww. w pkt 213 wyrok w sprawie Degussa przeciwko Komisji, w szczególności pkt 275). Poza tym z tego wyroku wynika, że konieczność uwzględnienia w ramach podwyżki grzywny tego, że duże przedsiębiorstwa posiadają struktury prawno-ekonomiczne, stanowi przyczynę odrębną od tej dotyczącej konieczności zapewnienia wystarczającego skutku odstraszającego grzywny, a także ma inne cele (ww. w pkt 213 wyrok w sprawie Degussa przeciwko Komisji, w szczególności pkt 277, 278, 289). Tak więc nie można twierdzić, że na tym z pewnością opiera się tok rozumowania Komisji w zaskarżonej decyzji.

271 Ponadto należy oddalić argument Komisji, zgodnie z którym musiała ona uwzględnić okoliczność dotyczącą struktur prawno-ekonomicznych jako przewidzianą przez wytyczne. W tym zakresie wystarczy wskazać, że pkt 1A akapit piąty wytycznych nie przewiduje systematycznego uwzględniania tej okoliczności, lecz jedynie istnienie takiej możliwości po stronie Komisji („Ogólnie mówiąc, można również wziąć pod uwagę fakt […]"). Ponieważ ta okoliczność nie została ujęta w sposób wiążący, Komisja nie jest zobowiązana do jej uwzględniania we wszystkich przypadkach (zob. podobnie wyrok Sądu z dnia 15 marca 2006 r. w sprawie T-26/02 Daiichi Pharmaceutical przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-713, pkt 49).

272 W celu zastosowania mnożnika rozmiar i ekonomiczne możliwości skarżących powinny być zatem oceniane według stanu na dzień wydania zaskarżonej decyzji, z uwzględnieniem globalnego obrotu spółki Arkema. W szczególności, ze względu na to, iż jak to zostało wcześniej stwierdzone, uwzględnienie tych okoliczności w niniejszym przypadku dotyczyło zamierzonego skutku grzywny dla zainteresowanego przedsiębiorstwa oraz tego, że jedność gospodarcza łącząca Arkema ze spółką Total została zerwana przed wydaniem zaskarżonej decyzji, zasoby tej ostatniej spółki nie mogły być brane pod uwagę przy określaniu mnożnika mającego zastosowanie wobec Arkema (zob. podobnie i w drodze analogii, w odniesieniu do pułapu 10%, wyrok Sądu z dnia 15 czerwca 2005 r. w sprawach połączonych T-71/03, T-74/03, T-87/03 i T-91/03 Tokai Carbon i in. przeciwko Komisji, niepublikowany w Zbiorze, pkt 390).

273 Ponadto biorąc pod uwagę względy przedstawione w pkt 260 powyżej, tego wniosku nie podważa fakt, że wspomniana wyżej jedność gospodarcza została zerwana zaledwie kilka dni przed wydaniem zaskarżonej decyzji.

274 Podobnie, nawet gdyby błąd polegający na uwzględnieniu, w celu określenia mnożnika, obrotów Total można było przypisać skarżącym (zob. pkt 249 powyżej), okoliczność ta nie może uzasadniać utrzymania kwoty nałożonej na nie grzywny, ponieważ jest ono wynikiem uwzględnienia nieprawdziwej okoliczności faktycznej (zob. podobnie wyroki Sądu: z dnia 11 marca 1999 r. w sprawie T-156/94 Aristrain przeciwko Komisji, Rec. s. II-645, pkt 586; z dnia 27 września 2006 r. w sprawie T-322/01 Roquette Frères przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-3137, pkt 293).

275 Należy podkreślić ponadto, że ten sposób postępowania wynika z omawianej podczas rozprawy praktyki decyzyjnej Komisji, natomiast Sąd nie ma możliwości uwzględnienia odpowiedzi Komisji na swoje pytania w sprawie T-206/06, która nie stanowi części akt sprawy w niniejszym przypadku (zob. decyzje w sprawie chloranu sodu i w sprawie stabilizatorów termicznych). Na przykład w decyzji w sprawie stabilizatorów termicznych Komisja stwierdziła, że „mnożnika [opartego na światowych

obrotach spółki Elf Aquitaine] nie należy stosować wobec Arkema France i CECA SA ze względu na to, że spółki te nie należą [nie należały] już do tego samego przedsiębiorstwa co Elf Aquitaine" (zob. motyw 740 tej decyzji). Argument, zgodnie z którym w decyzjach tych stosowano nowe wytyczne oraz że wytyczne te nie przewidują w sposób wyraźny kryterium dotyczącego struktur prawno-ekonomicznych, nie ma znaczenia, ponieważ to kryterium również nie zostało zastosowane w niniejszej sprawie, jak to zostało wcześniej podkreślone. Ponadto takie samo podejście wynika również z decyzji w sprawie nadtlenku wodoru i nadboranu sodu, pochodzącej z okresu, w którym została wydana zaskarżona decyzja, w której zastosowano te same wytyczne i na którą to decyzję sama Komisja się powołała podczas rozprawy tytułem porównania z zaskarżoną decyzją w odniesieniu do poziomu grzywien (zob. odnośnie do innej grupy spółek motywy 31 i 463 decyzji w sprawie nadtlenku wodoru i nadboranu sodu).

276 Wniosku zawartego w pkt 272 powyżej nie podważa fakt, że na podstawie zaskarżonej decyzji Arkema jest odpowiedzialna za zapłatę grzywny w zakresie, w jakim opiera się ona na zastosowaniu mnożnika wynoszącego 3, zastosowanego ze względu na obroty grupy Total, solidarnie wraz z jej byłymi spółkami dominującymi. Niemniej jednak art. 2 lit. b) zaskarżonej decyzji przyznaje Komisji całkowitą swobodę w zakresie ściągnięcia grzywny od poszczególnych osób prawnych, do których została skierowana ta decyzja, we wskazanej w niej wysokości. Komisja może w ten sposób zdecydować o ściągnięciu całej kwoty grzywny od skarżących (zob. podobnie wyrok Sądu z dnia 13 września 2010 r. w sprawie T-40/06 Trioplast Industrier przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-4893, pkt 165).

277 Z zaskarżonej decyzji wynika zaś, że sama Komisja uznała, iż mnożnik wynoszący 3 będzie niewłaściwy w stosunku do obrotu samej spółki Arkema (około 5,7 mld EUR w 2005 r. zgodnie z motywem 14 zaskarżonej decyzji). W przypisie nr 233 dotyczącym motywu 349 zaskarżonej decyzji Komisja stwierdza bowiem, że „[w] odniesieniu do Arkema, Altuglas i Altumax […] oddzielny mnożnik wynoszący 1,25 będzie zastosowany do kwoty wyjściowej zastosowanej wobec nich grzywny w wysokości

65 mln EUR, na podstawie której będzie można obliczyć podwyższenie o 55% za czas trwania naruszenia, przed podwyższeniem o 50% z tytułu powrotu do naruszenia […]". W związku z tym przypomnieć należy, że Komisja nie uznała spółek Total i Elf Aquitaine za powracające do naruszenia (motyw 369 zaskarżonej decyzji), i dlatego odwołała się do „hipotetycznego" mnożnika wynoszącego 1,25 w celu upewnienia się, że podwyżka z tytułu powrotu do naruszenia ma zastosowanie wyłącznie do czynników uwzględnionych przy obliczaniu grzywny właściwych dla Arkema i jej spółek zależnych.

278 Ponadto należy wskazać, że wobec ICI i Degussa, których obrót wyniósł odpowiednio ponad 8 mld EUR i ponad 11 mld EUR w 2005 r., został zastosowany współczynnik mnożenia wynoszący odpowiednio 1,5 i 1,75 (zob. motyw 349 zaskarżonej decyzji). W tych okolicznościach zastosowanie wobec Arkema mnożnika wynoszącego 3 było uzasadnione jedynie tym, że według informacji, na których oparła się Komisja w zaskarżonej decyzji, Arkema należała do grupy Total, której obrót był dużo wyższy od obrotu innych przedsiębiorstw, do których została skierowana zaskarżona decyzja, a zatem w dniu, w którym grzywna została nałożona, Arkema mogła liczyć na jej zasoby. Ponieważ wydaje się, że ten warunek nie został spełniony, mnożnik wynoszący 3 jest zawyżony w stosunku do mnożników zastosowanych wobec pozostałych adresatów zaskarżonej decyzji.

279 Należy przypomnieć, że w celu ustalenia wysokości grzywien na podstawie art. 23 ust. 2 rozporządzenia nr 1/2003 Komisja musi przestrzegać ogólnych zasad prawa, a przede wszystkim zasad równego traktowania i proporcjonalności, tak jak zostały one rozwinięte w orzecznictwie Trybunału i Sądu (ww. w pkt 213 wyrok w sprawie Degussa przeciwko Komisji, pkt 77).

280 W związku z tym Sąd uważa, że w okolicznościach niniejszej sprawy zastosowanie w odniesieniu do skarżących mnożnika wynoszącego 3 jest nieuzasadnione. Poniżej zostaną przeanalizowane skutki tej analizy dla określenia wysokości grzywny, za zapłatę której skarżące są odpowiedzialne.

W przedmiocie zarzutu szóstego, opartego na naruszeniu prawa przez Komisję przy podwyższeniu grzywny z tytułu powrotu do naruszenia

281 Ten zarzut składa się z dwóch części.

W przedmiocie części pierwszej, dotyczącej naruszenia zasady ustawowej określoności czynów zabronionych i kar oraz zasady pewności prawa

282 Skarżące podnoszą w skardze, że Komisja naruszyła zasady ustawowej określoności czynów zabronionych i kar oraz zasady pewności prawa, opierając się na karach z 1984 r., z 1986 r. oraz z 1994 r. dotyczących okoliczności faktycznych zaistniałych ponad 20 lat, a nawet blisko 30 lat przed wydaniem zaskarżonej decyzji. Stanowisko Komisji oznacza bowiem, że wobec przedsiębiorstwa, które zostało już ukarane, istnieje bezterminowe zagrożenie zastosowania reguł związanych z powrotem do naruszenia.

283 W replice skarżące zwróciły jednakże uwagę, że znają wyrok Trybunału z dnia 8 lutego 2007 r. w sprawie C-3/06 P Groupe Danone przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-1331, ogłoszony po złożeniu skargi, oraz że nie uznają „za właściwe, w świetle wspomnianego wyroku, powtarzanie argumentów", o których mowa powyżej. Przesłuchiwane w tym kontekście w ramach środków organizacji postępowania skarżące potwierdziły w trakcie rozprawy, że wycofują niniejszą część zarzutu szóstego, podtrzymując jednocześnie argumentację przedstawioną w ramach części drugiej tego zarzutu, dotyczącej naruszenia zasady non bis in idem i zasady proporcjonalności.

284 Biorąc pod uwagę to wycofanie, należy stwierdzić, że nie ma potrzeby rozpatrywania pierwszej części zarzutu szóstego.

W przedmiocie części drugiej, dotyczącej naruszenia zasady non bis in idem i zasady proporcjonalności

– Argumenty stron

285 Skarżące zwracają uwagę, że w celu uzasadnienia podwyższenia grzywny z tytułu powrotu do naruszenia Komisja oparła się w zaskarżonej decyzji na wcześniejszych karach, które już uzasadniły zastosowanie podwyżki grzywny wobec Arkema z tytułu powrotu do naruszenia w decyzjach w sprawie nadtlenków organicznych, w sprawie AMCA oraz w sprawie nadtlenku wodoru i nadboranu sodu. W ten sposób, zdaniem skarżących, Komisja ukarała Arkema czterokrotnie za to samo naruszenie, a zatem naruszyła zasadę non bis in idem.

286 Skarżące przypominają w tym względzie, że zaostrzenie kary ze względu na powrót do naruszenia stosuje się, gdy osoba, po prawomocnym skazaniu za pierwsze naruszenie, popełnia następne naruszenie w warunkach wskazanych przez prawo oraz, najczęściej, w określonym czasie. Powrót do naruszenia stanowi zatem próbę od pierwszego nałożenia kary. Tymczasem, zdaniem skarżących, taka próba nie może być bezterminowa i trwać dłużej niż do drugiej kary. Według skarżących, jeśli ukarany popełnia trzecie naruszenie pomimo zaostrzenia jego kary za to, że jest podmiotem powracającym do naruszenia, ponowne zaostrzenie kary z tytułu powrotu do naruszenia może zostać przyjęte jedynie w oparciu o drugie naruszenie. Zdaniem skarżących, odmienna wykładnia prowadziłaby do podwójnego zaostrzenia kary za jedno i to samo naruszenie.

287 Wobec powyższego skarżące uważają, że w niniejszej sprawie Komisja powinna była uznać, iż kary z lat 1984, 1986, 1988 oraz 1994 zostały już uwzględnione w celu określenia grzywny w decyzji w sprawie nadtlenków organicznych i w konsekwencji na podstawie tych kar nie można powoływać w kolejnych sprawach na powrót naruszenia spółki Arkema. Zdaniem skarżących natomiast Komisja mogła uwzględnić

powrót do naruszenia Arkema ewentualnie w oparciu o decyzje w sprawie nadtlenków organicznych, w sprawie AMCA oraz w sprawie nadtlenku wodoru i nadboranu sodu. Skarżące twierdzą jednak, że ponieważ okres naruszenia, o którym mowa w zaskarżonej decyzji, był wcześniejszy niż decyzje nakładające kary wydane w tych trzech sprawach, zaostrzenie kary z tytułu powrotu do naruszenia nie ma zastosowania w niniejszym przypadku.

288 Ponadto odpierając argument Komisji, że zastosowanie okoliczności obciążającej w postaci powrotu do naruszenia było uzasadnione koniecznością zapewnienia grzywnom odstraszającego skutku, skarżące podnoszą, iż Komisja już uwzględniła ten aspekt, podwyższając kwotę wyjściową grzywny nałożonej na Arkema ze względu na jej przynależność do dużej grupy. Skarżące oceniają w ten sposób, że Komisja ponownie naruszyła zasadę non bis in idem, dwukrotnie podwyższając kwotę grzywny z tego samego powodu.

289 Poza tym Komisja naruszyła również zasadę proporcjonalności, stosując podwyżkę grzywny z tytułu powrotu do naruszenia na podstawie tych samych rozstrzygnięć nakładających kary w czterech różnych sprawach. Zdaniem skarżących cel odstraszający, któremu służy podwyżka grzywny, został odpowiednio zapewniony poprzez podwyższenie o 50% zastosowane w decyzji w sprawie nadtlenków organicznych i a fortiori poprzez ponowne podwyższenia o 50% zastosowane w decyzji w sprawie AMCA w 2005 r. oraz w sprawie nadtlenku wodoru i nadboranu sodu w 2006 r. Skarżące utrzymują, że ponowne nakładanie podobnej podwyżki w zaskarżonej decyzji nie było zatem konieczne, i to tym bardziej, że okoliczności leżące u podstaw czterech decyzji dotyczyły tego samego okresu, tak więc Arkema nie miała możliwości dostosowania swojego zachowania celem uwzględnienia trzech poprzednich kar z lat 2003, 2005 i 2006.

290 W swej replice skarżące podkreślają, że ze względu na to, iż jak to wynika z argumentacji Komisji, podwyżka grzywny wobec Arkema z tytułu powrotu do naruszenia była oparta na decyzjach w sprawie nadtlenków organicznych, w sprawie AMCA oraz w sprawie nadtlenku wodoru i nadboranu sodu, podwyżka ta jest wyraźnie sprzeczna z zasadą proporcjonalności. Wspomniana podwyżka jest bowiem ich zdaniem zbyteczna i nieproporcjonalna w przypadku, gdy naruszenia, w sprawie których wydano

wiele decyzji, miały miejsce w tym samym czasie, efektem czego przedsiębiorstwo nie było w stanie dostosować swojego zachowania w celu uwzględnienia poprzednich kar.

291 Komisja kwestionuje ten argument.

– Ocena Sądu

292 Należy przypomnieć, że zasada non bis in idem, podstawowa zasada prawa Unii, wyrażona także w art. 50 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej przyjętej w dniu 7 grudnia 2000 r. w Nicei (Dz.U. C 364, s. 1), zakazuje w zakresie konkurencji, aby przedsiębiorstwo zostało ponownie skazane lub aby ponownie prowadzono wobec niego postępowanie ze względu na zachowanie o charakterze antykonkurencyjnym, za które zostało ono ukarane lub w odniesieniu do którego uznano na podstawie wcześniejszej decyzji, od której nie przysługuje już odwołanie, że nie jest ono za nie odpowiedzialne (ww. w pkt 252 wyrok w sprawach połączonych Limburgse Vinyl Maatschappij i in. przeciwko Komisji, pkt 59). Stosowanie zasady non bis in idem podlega trzem wymogom, to jest identyczności zdarzeń, identyczności podmiotu popełniającego naruszenie i identyczności chronionego interesu prawnego (wyrok Trybunału z dnia 7 stycznia 2004 r. w sprawach połączonych C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P i C-219/00 P Aalborg Portland i in. przeciwko Komisji, Rec. s. I-123, pkt 338).

293 Stwierdzić należy, iż zasady tej w żadnej mierze nie narusza fakt, że zaskarżona decyzja opiera się na wcześniejszych karach, które już uzasadniły zastosowanie podwyżki grzywny wobec Arkema z tytułu powrotu do naruszenia w decyzjach w sprawie nadtlenków organicznych, w sprawie AMCA oraz w sprawie nadtlenku wodoru i nadboranu sodu. Okoliczność, iż przy stwierdzeniu powrotu do naruszenia Komisja oparła się w czterech decyzjach na tych samych wcześniejszych karach, wcale nie oznacza, że Komisja „ukarała spółkę Arkema czterokrotnie za to samo naruszenie", jak utrzymują skarżące.

294 Przypomina się w tym zakresie, że ewentualny powrót do naruszenia jest jednym z czynników, jakie należy wziąć pod uwagę przy przeprowadzaniu analizy wagi spornego naruszenia (ww. w pkt 283 wyrok w sprawie Groupe Danone przeciwko Komisji, pkt 26). Wzięcie go pod uwagę ma na celu zmotywowanie przedsiębiorstw, które wykazały się skłonnością do łamania reguł konkurencji, do zmiany ich zachowania. Komisja może zatem w każdym z poszczególnych przypadków wziąć pod uwagę sygnały świadczące o tego typu skłonności, takie jak dla przykładu czas, jaki upłynął między poszczególnymi spornymi naruszeniami (ww. w pkt 283 wyrok w sprawie Groupe Danone przeciwko Komisji, pkt 39).

295 Popełniając zaś każde z naruszeń przywołanych przez skarżące, Arkema powróciła do naruszenia, co uzasadnia uwzględnienie tego czynnika w ramach analizy wagi każdego z tych naruszeń. W szczególności każde z tych naruszeń niezależnie od siebie stanowiło powtórzenie zachowania noszącego znamiona naruszenia reguł konkurencji, stwierdzonego w decyzjach z lat 1984, 1986 oraz 1994, świadcząc o skłonności Arkema do niewyciągania właściwych wniosków z tych kar (zob. podobnie ww. w pkt 283 wyrok w sprawie Groupe Danone przeciwko Komisji, pkt 40).

296 W rezultacie uwzględnienie czynnika związanego z powrotem do naruszenia w ramach spraw przywołanych przez skarżące odnosiło się wyłącznie do oceny wagi każdego z rozpatrywanych naruszeń. W ten sposób, wbrew temu, co twierdzą skarżące, Komisja ukarała Arkema za cztery odrębne naruszenia, a przesłanka dotycząca identyczności zdarzeń (zob. pkt 292 powyżej) nie została w oczywisty sposób spełniona w niniejszym przypadku.

297 Ponadto zastosowanie rozwiązania, za którym optują skarżące, prowadziłoby do tego, że Komisja nie byłaby uprawniona do uwzględnienia powrotu do naruszenia w ramach danej decyzji z tego jedynie powodu, że zainteresowane przedsiębiorstwo popełniło równocześnie inne naruszenia prawa konkurencji. Takie rozwiązanie jest sprzeczne z celem uwzględniania powrotu do naruszenia w ramach określania grzywny.

298 Ponadto nie można również przyjąć argumentu, iż Komisja naruszyła zasadę non bis in idem, uzasadniając zastosowanie okoliczności obciążającej w postaci powrotu do naruszenia koniecznością zapewnienia grzywnom skutku odstraszającego, podczas gdy takie stwierdzenie już zostało uwzględnione. W celu obliczenia wysokości grzywny Komisja ograniczyła się bowiem wyłącznie do uwzględnienia wszystkich okoliczności faktycznych uznawanych za istotne do określenia wysokości grzywny na poziomie zapewniającym jej wystarczająco odstraszający charakter i wcale nie ukarała skarżących dwukrotnie za to samo naruszenie (zob. podobnie wyrok Sądu z dnia 25 października 2005 r. w sprawie T-38/02 Groupe Danone przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-4407, pkt 358). W tym względzie przypomnieć należy, że wymóg zapewnienia skutku odstraszającego stanowi wymóg ogólny, którym winna kierować się Komisja w trakcie całego procesu obliczania grzywny (ww. w pkt 180 wyrok w sprawie Carbone-Lorraine przeciwko Komisji, pkt 131).

299 W każdym razie należy podkreślić, że uwzględnienie każdego z tych kryteriów oceny wagi naruszenia wynika z odrębnych powodów. Tak więc uwzględnianie globalnego obrotu zainteresowanego przedsiębiorstwa znajduje swoje uzasadnienie w konieczności ustalenia grzywny na wystarczająco odstraszającym poziomie w odniesieniu do jego wielkości i możliwości ekonomicznych. Uwzględnienie powrotu do naruszenia natomiast jest uzasadnione potrzebą wzmocnienia charakteru odstraszającego, którą to potrzebę tłumaczy fakt, że trzy wcześniejsze stwierdzenia naruszenia nie wystarczyły, aby zapobiec powtórzeniu naruszenia po raz czwarty (zob. podobnie ww. w pkt 298 wyrok z dnia 25 października 2005 r. w sprawie Groupe Danone przeciwko Komisji, pkt 358).

300 W odniesieniu do zarzutu naruszenia przez Komisję zasady proporcjonalności skarżące wydają się twierdzić, że instytucja ta powinna była uwzględnić skutek odstraszający, jaki miały dla skarżącej podwyższenia dokonane w decyzjach w sprawie nadtlenków organicznych, w sprawie AMCA oraz w sprawie nadtlenku wodoru i nadboranu sodu. Należy zaś przypomnieć, że z powodów przedstawionych w pkt 228–235 powyżej Komisja w swoim dążeniu do zapewnienia skutku odstraszającego grzywny nie jest zobowiązana do uwzględnienia grzywien nałożonych przez nią na to samo przedsiębiorstwo w ramach innych spraw. Ten wniosek dotyczy również podwyższeń dokonanych z tytułu powrotu do naruszenia. W szczególności sprzeczny z celem odstraszającym byłby brak wzięcia pod uwagę okoliczności, że rozpatrywane przedsiębiorstwo powróciło do naruszenia, tylko na tej podstawie, że równocześnie

ze spornym naruszeniem brało ono również udział w innych zachowaniach mających znamiona naruszenia, które to Komisja również ukarała.

301 Ponadto w okolicznościach niniejszej sprawy stawka podwyższenia o 50% jest proporcjonalna w stosunku do tego celu.

302 Wreszcie wbrew temu, co sugerują skarżące (zob. pkt 290 powyżej), z motywów 358 i 369 zaskarżonej decyzji jasno wynika, że stwierdzenie powrotu do naruszenia w niniejszej sprawie nie zostało oparte na decyzjach w sprawie nadtlenków organicznych, w sprawie AMCA oraz w sprawie nadtlenku wodoru i nadboranu sodu.

303 Tym samym należy oddalić jedyną sporną część drugą zarzutu szóstego.

W przedmiocie zarzutu siódmego, opartego na popełnieniu błędu w ustaleniach faktycznych w związku z tym, że Komisja nie przyznała skarżącym obniżki grzywny z tytułu „niestosowania w rzeczywistości" przez Arkema niektórych zarzucanych jej praktyk

Argumenty stron

304 Skarżące podnoszą, iż Arkema wykazała w toku postępowania administracyjnego, że jak zresztą w zaskarżonej decyzji przyznała sama Komisja, stosowała ona jedynie w sposób częściowy niektóre sporne porozumienia. W związku z tym skarżące uważają, że zgodnie z wytycznymi i orzecznictwem przy określaniu kwoty grzywny

Komisja powinna była wziąć pod uwagę tę okoliczność łagodzącą. Zwracają się zatem do Sądu o znaczne zmniejszenie kwoty grzywny w celu uwzględnienia „niestosowania w rzeczywistości" przez Arkema niektórych zarzucanych jej praktyk.

305 W tym względzie skarżące podnoszą, że Degussa wielokrotnie skarżyła się na niestosowanie przez Arkema uzgodnionych między producentami porozumień dotyczących podwyżek cen, jak wynika to z zawartego w zaskarżonej decyzji opisu szeregu spotkań (motywy 123, 128 i 133).

306 Skarżące podkreślają również, że zgodnie z praktyką decyzyjną Komisji obniżenie grzywny może być udzielone ze względu na częściowe niestosowanie noszących znamiona naruszenia porozumień. W związku z tym skarżące uważają, że w przeciwieństwie do tego, co twierdzi Komisja w odpowiedzi na skargę, sam fakt, że przedsiębiorstwo zastosowało jedynie niektóre praktyki, które mu zarzucono, nie może sam w sobie wyłączyć możliwości skorzystania z okoliczności łagodzących.

307 Komisja kwestionuje ten argument.

Ocena Sądu

308 Jak wynika z orzecznictwa, w celu umożliwienia skorzystania z okoliczności łagodzącej związanej z faktycznym niestosowaniem porozumień noszących znamiona naruszenia, ważne jest sprawdzenie, czy przedstawione okoliczności pozwalają wykazać, że w okresie, w którym zainteresowane przedsiębiorstwo było stroną tych porozumień, rzeczywiście uchylało się od ich stosowania poprzez przyjęcie konkurencyjnej postawy na rynku lub że przynajmniej wyraźnie i w znaczącym stopniu naruszało

zobowiązania mające na celu wprowadzenie tego kartelu w życie, do tego stopnia, iż zakłócało ono samo funkcjonowanie tego kartelu (wyroki Sądu: ww. w pkt 271 w sprawie Daiichi Pharmaceutical przeciwko Komisji, pkt 113; ww. w pkt 180 w sprawie Carbone-Lorraine przeciwko Komisji, pkt 196).

309 Wobec tego w niniejszej sprawie, wbrew temu, co twierdzi Komisja w pismach procesowych, okoliczność, iż skarżące potwierdzają częściowe stosowanie niektórych spornych porozumień, nie wystarcza sama w sobie do uzasadnienia odmowy uwzględnienia wobec nich powołanej okoliczności łagodzącej (zob. podobnie wyroki: ww. w pkt 308 w sprawie Daiichi Pharmaceutical przeciwko Komisji, pkt 102, 116; ww. w pkt 180 w sprawie Carbone-Lorraine przeciwko Komisji, pkt 197, 223). Należy zbadać jeszcze bowiem, czy skarżące wykazały, że wyraźnie i w znaczącym stopniu naruszały zobowiązania mające na celu wprowadzenie w życie rozpatrywanego kartelu, do tego stopnia, iż same zakłócały one funkcjonowanie tego kartelu.

310 Należy przypomnieć, iż skarżące w uzasadnieniu żądania powołują się w skardze na trzy określone przypadki, które mają na celu wykazanie, że Degussa wielokrotnie skarżyła się na niestosowanie przez Arkema porozumień dotyczących podwyżek cen uzgodnionych między producentami.

311 Po pierwsze skarżące wskazują, że w motywie 123 zaskarżonej decyzji Komisja stwierdziła, iż celem spotkania, które odbyło się latem 1999 r., było „przywrócenie zaufania spółce Degussa w wiarygodność zachowania na rynku spółek [Arkema] oraz ICI, które zostało nadwyrężone w przeszłości, gdy ceny docelowe nie zostały wprowadzone w życie lub zostały wprowadzone jedynie częściowo" przez te dwa przedsiębiorstwa.

312 Po drugie, skarżące przywołują motyw 128 zaskarżonej decyzji, w którym Komisja stwierdziła, że spotkanie w dniu 24 lutego 2000 r. dotyczące mieszanek do formowania zostało zwołane przez Degussa w reakcji na zachowanie Arkema wobec

niektórych klientów z sektora motoryzacyjnego. Komisja wyjaśnia, że podczas tego spotkania „[Degussa] pośrednio zarzuciła spółce [Arkema] nieprzestrzeganie podwyżki w sektorze samochodowym".

313 Po trzecie, skarżące opierają się na treści motywu 129 zaskarżonej decyzji, który odnosi się do spotkania w dniu 27 czerwca 2000 r. dotyczącego mieszanek do formowania, w związku z zawarciem przez Arkema długoterminowej umowy dostawy z głównym klientem na rynku na poziomie cenowym niższym od cen docelowych, które zostały uzgodnione pomiędzy konkurującymi podmiotami w trakcie spotkania w Dublinie (Irlandia) w październiku 1999 r. Komisja stwierdza w tym miejscu, że „to, iż Arkema rozmyślnie nie zastosowała cen docelowych, zostało uznane przez Degussa za poważne nadwyrężenie zaufania". Ponadto w motywie 133 zaskarżonej decyzji Komisja również odwołała się do „istotnego konfliktu" pomiędzy Degussa i Arkema podczas tego spotkania.

314 Należy jednak stwierdzić, że samo powołanie się na te fragmenty zaskarżonej decyzji nie wystarcza, aby wykazać, że zostały spełnione warunki przypominane w pkt 308 powyżej.

315 Przede wszystkim podkreślić należy, że wszystkie ww. fragmenty mówią o spotkaniach dotyczących mieszanek do formowania na bazie PMMA, czyli wyłącznie jednego z trzech produktów stanowiących przedmiot jednolitego naruszenia zakwestionowanego przez Komisję w zaskarżonej decyzji. Skarżące nie przedstawiły żadnego obiektywnego dowodu, który pozwoliłby Sądowi na ocenę wpływu nieprzestrzegania porozumień dotyczących tego produktu na działanie całego rozpatrywanego kartelu. Tymczasem, jak wynika z motywu 5 zaskarżonej decyzji, jeśli chodzi o podział metakrylanu metylu pomiędzy trzy produkty z PMMA, mieszanki do formowania z PMMA stanowią zaledwie 36% całego rynku PMMA.

316 Następnie, jeżeli chodzi w szczególności o twierdzenie zawarte w motywie 123 zaskarżonej decyzji, zgodnie z którym „w przeszłości […] ceny docelowe nie zostały wprowadzone w życie lub zostały wprowadzone jedynie częściowo" przez Arkema oraz ICI, stwierdzić należy, iż skarżące nie przedstawiły żadnego elementu pozwalającego na zrozumienie jego praktycznego znaczenia zarówno w odniesieniu do treści, jak i okresu trwania.

317 Po pierwsze, należy podkreślić, że z motywu 123 zaskarżonej decyzji wynika, iż ceny docelowe zostały zastosowane częściowo. Skarżące nie wyjaśniły jednak, jaki był zakres tego „częściowego niestosowania". W szczególności nie twierdzą one, że osiągnęło ono taki stopień, że zakłóciło samo funkcjonowanie rozpatrywanego kartelu. Ponadto z zaskarżonej decyzji wynika, że podczas tego samego spotkania uczestnicy skutecznie wprowadzili w życie jeden z aspektów rozpatrywanego kartelu dotyczący wymiany poufnych informacji handlowych (zob. ostatnie zdanie motywu 123 zaskarżonej decyzji oraz motyw 117 tej decyzji, do którego to zdanie odsyła).

318 Po drugie, skarżące nie wyjaśniły, o jaki okres chodzi. Omawiane spotkanie miało miejsce latem 1999 r., podczas gdy początek naruszenia nastąpił w dniu 23 stycznia 1997 r. (zob. motyw 109 zaskarżonej decyzji). W międzyczasie Arkema wzięła udział w kilku spotkaniach antykonkurencyjnych, z których opisu w zaskarżonej decyzji nie wynika, że dochodziło na nich do zakłóceń, w szczególności jeśli chodzi o działanie przedmiotowego kartelu (zob. motywy 111–119 zaskarżonej decyzji).

319 Jeżeli chodzi o argumenty skarżących dotyczące motywów 128, 129 i 133 zaskarżonej decyzji, dotyczą one w zasadzie długoterminowej umowy dostawy zawartej na poziomie cenowym niższym od cen docelowych, które zostały uzgodnione pomiędzy konkurującymi podmiotami w trakcie spotkania w Dublinie w październiku 1999 r. Nawet jeżeli Komisja uznaje to przedsiębiorstwo za „dużego klienta" (motyw 129 zaskarżonej decyzji) oraz wskazuje, że chodzi o „5000 ton/rok" (przypis nr 131 zaskarżonej decyzji), skarżące nie przedstawiły żadnego konkretnego elementu pozwalającego na

ocenę znaczenia tej umowy w świetle współpracy między uczestnikami przedmiotowego kartelu w dziedzinie mieszanek do formowania na bazie PMMA ani a fortiori w ramach jednolitego naruszenia dotyczącego trzech produktów z PMMA.

320 Ponadto należy podkreślić, że chodzi o umowę podpisaną w pierwszej połowie 2000 r. (zob. motywy 128 i 129 zaskarżonej decyzji) i nieuwzględniającą podwyżek cen ustalonych zaledwie w październiku 1999 r., podczas gdy Arkema uczestniczyła w kartelu od dnia 23 stycznia 1997 r. do dnia 12 września 2002 r. Podobnie podkreślić należy, że nawet jeśli zaskarżona decyzja wskazuje na istnienie „istotnego konfliktu" (motyw 133) oraz na „poważne nadwyrężenie zaufania" (motyw 129), wydaje się niewątpliwe, że współpraca pomiędzy Atofina i innymi uczestnikami kartelu trwała pomimo tego konfliktu (zob. w szczególności motyw 131 i 134 zaskarżonej decyzji) i nawet dotyczyła, podczas spotkania w dniu 9 lutego 2001 r., wymiany informacji o cenach stosowanych wobec tego samego klienta (zob. motyw 131 zaskarżonej decyzji dotyczący spotkania w dniu 9 lutego 2001 r.).

321 Wobec powyższego należy uznać, że okoliczności przedstawione przez skarżące wskazują co najwyżej na istnienie pewnych niedociągnięć w skuteczności rozpatrywanego kartelu w odniesieniu do mieszanek do formowania na bazie PMMA oraz na jeden przypadek niezastosowania przez Arkema wobec klienta cen docelowych ustalonych w zakresie tego produktu. Komisja sama zresztą przyznała, że były okresy, w trakcie których uczestnicy rozpatrywanego kartelu odstąpili od zawartych porozumień (zob. motyw 329 zaskarżonej decyzji), i że niektóre decyzje nie zostały wykonane w pełni (motyw 379 tej decyzji). Jednakże uwzględniając okoliczność, że zgodnie z zaskarżoną decyzją przedmiotowe naruszenie stanowi jednolite naruszenie dotyczące trzech produktów, że naruszenie to trwało od dnia 23 stycznia 1997 r. do dnia 12 września 2002 r. i że składało się na nie kilka aspektów, włącznie z wymianą poufnych informacji o rynkach i przedsiębiorstwach (zob. motyw 3 zaskarżonej decyzji), należy stwierdzić, że okoliczności te są niewystarczające, aby zostały spełnione warunki wskazane w pkt 308 powyżej. Ponadto skarżące nie twierdzą nawet, że naruszyły zobowiązania mające na celu wprowadzenie w życie przedmiotowego kartelu

do tego stopnia, iż zakłóciły one samo funkcjonowanie tego kartelu, jak tego wymaga orzecznictwo.

322 Należy więc uznać, że po pierwsze, Komisja słusznie nie uwzględniła okoliczności łagodzącej dotyczącej niestosowania w rzeczywistości porozumień stanowiących naruszenie i po drugie, że obniżenie kwoty grzywny z tego tytułu nie jest także uzasadnione w ramach przysługującego Sądowi prawa nieograniczonego orzekania.

323 Należy zatem oddalić niniejszy zarzut jak również wniosek skarżących o obniżenie grzywny z tego tytułu.

W przedmiocie zarzutu ósmego, dotyczącego naruszenia prawa i błędu dotyczącego okoliczności faktycznych ze względu na odmowę Komisji przyznania skarżącym obniżenia grzywny z tytułu „innych czynników"

Argumenty stron

324 Skarżące wskazują, że w odpowiedzi na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów, Arkema złożyła wniosek o skorzystanie z obniżenia grzywny, która może zostać na nią nałożona z tytułu „innych czynników" w rozumieniu wytycznych, aby w ten sposób uwzględnić znaczne grzywny nałożone na nią w ostatnim czasie przez Komisję. Komisja naruszyła zatem prawa i popełniła błąd dotyczący okoliczności faktycznych, odmawiając udzielenia obniżki grzywny z tego względu, iż Arkema nie „podniosła żadnego argumentu wskazującego na to, że znajduje się w bardzo trudnej sytuacji" (motyw 396 zaskarżonej decyzji).

325 Skarżące wskazują, że w dwóch niedawnych decyzjach Komisja obniżyła ostateczną kwotę grzywny na podstawie pkt 5 lit. b) wytycznych z tego powodu, że krótko przedtem przedmiotowe przedsiębiorstwo zostało już ukarane zapłatą wysokich grzywien. Mowa tu o decyzji Komisji C (2002) 5083 wersja ostateczna z dnia 17 grudnia 2002 r. dotyczącej postępowania na podstawie art. [81 WE] oraz art. 53 porozumienia EOG (sprawa COMP/E-2/37.667 – Grafit specjalny) (zwana dalej „decyzją w sprawie grafitu specjalnego") oraz o decyzji Komisji C (2003) 4457 z dnia 3 grudnia 2003 r. dotyczącej postępowania na podstawie art. 81 traktatu [WE] oraz art. 53 porozumienia EOG (sprawa COMP/38.359 – Produkty na bazie węgla i grafitu mające zastosowanie w branży elektrycznej i mechanicznej) (zwana dalej „decyzją w sprawie produktów na bazie węgla i grafitu"). Choć zdaniem skarżących wydaje się, że w każdej z tych decyzji Komisja wskazuje, iż podstawą obniżenia była również sytuacja finansowa zainteresowanego przedsiębiorstwa, w rzeczywistości obniżenie grzywny mogło wynikać jedynie z uwzględnienia niedawno nałożonej grzywny w znacznej wysokości.

326 Z tych samych decyzji wynika bowiem, że Komisja uznała, iż uwzględnienie sytuacji finansowej przedsiębiorstwa w celu obniżenia kwoty nałożonej na nie grzywny oznaczałoby przyznanie przedsiębiorstwom słabiej dostosowanym do warunków rynkowych nieuzasadnionej przewagi konkurencyjnej i mogłoby prowadzić do dyskryminacji względem innych przedsiębiorstw będących stroną postępowania. Skarżące uważają zatem, że Komisja nie może opierać się na sytuacji finansowej danego przedsiębiorstwa, również łącznie z innymi czynnikami w celu przyznania temu przedsiębiorstwu obniżki.

327 Skarżące podnoszą, że Komisja ukarała niedawno spółkę Arkema wysokimi grzywnami w łącznej wysokości około 180 mln EUR ze względu na jej udział w mających charakter zmowy działaniach, które odbywały się, przynajmniej częściowo, jednocześnie z praktykami ukaranymi w zaskarżonej decyzji. Chodzi tu o decyzje w sprawie nadtlenków organicznych, w sprawie AMCA oraz w sprawie nadtlenku wodoru i nadboranu sodu.

328 Biorąc pod uwagę te kary, skarżące uważają, że w celu zapewnienia skutku odstraszającego nie było konieczne nakładanie na nie całej ostatecznej kwoty grzywny (czyli 219,13 125 mln EUR). Ich zdaniem Komisja powinna była to uwzględnić z tytułu „innych czynników". W związku z tym skarżące zwracają się do Sądu o obniżenie kwoty nałożonej na nie grzywny w celu uwzględnienia grzywien niedawno zapłaconych przez Arkema.

329 Komisja kwestionuje ten argument.

Ocena Sądu

330 Przede wszystkim należy przypomnieć, że praktyka decyzyjna Komisji nie stanowi ram prawnych dla grzywien w dziedzinie konkurencji. Komisja dysponuje bowiem szerokim zakresem uznania przy ustalaniu kwoty grzywien i nie jest ona związana ocenami, jakich dokonała wcześniej (zob. wyrok Sądu z dnia 27 września 2006 r. w sprawie T-329/01 Archer Daniels Midland przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-3255, pkt 108–110 i przytoczone tam orzecznictwo). A zatem samo powołanie się skarżących na decyzję w sprawie grafitu specjalnego oraz w sprawie produktów na bazie węgla i grafitu jest samo w sobie bezskuteczne ze względu na to, że Komisja nie była zobowiązana ocenić niniejszej sprawy w ten sam sposób (zob. podobnie ww. wyrok w sprawie Archer Daniels Midland przeciwko Komisji, pkt 111).

331 Ponadto stwierdzić należy, że w obu tych decyzjach Komisja obniżyła kwotę grzywny nałożonej na spółkę w tej sprawie z uwagi na jej poważne trudności finansowe związane z dwoma ostatnimi przypadkami skazania jej na zapłatę grzywien za popełnione jednocześnie naruszenia prawa konkurencji. Skarżące nie twierdzą zaś, że

znajdowały się w sytuacji porównywalnej do sytuacji tej spółki, w szczególności pod względem kondycji finansowej (zob. motywy 556–559 decyzji w sprawie grafitu specjalnego oraz motyw 360 decyzji w sprawie produktów na bazie węgla i grafitu).

332 W odniesieniu do argumentu, że obniżka kwoty grzywny mogła być oparta jedynie na karach ostatnio nałożonych na to przedsiębiorstwo, ponieważ w świetle orzecznictwa i zgodnie z samym tekstem decyzji Komisja nie miała prawa uwzględnić sytuacji finansowej zainteresowanego przedsiębiorstwa, rozpatrując ją samą lub wraz z innymi czynnikami, należy podkreślić, że jest on sprzeczny z samym tekstem tych decyzji. Ponadto w tym zakresie należy odesłać do ww. w pkt 180 wyroku w sprawie Carbone-Lorraine przeciwko Komisji, pkt 311–317, w którym taki sam argument, podniesiony przez jednego z adresatów decyzji w sprawie produkty na bazie węgla i grafitu, został oddalony.

333 W związku z tym Komisja nie popełniła żadnego błędu w motywie 396 zaskarżonej decyzji, oddalając argument skarżących przywołany w dziale „Inne czynniki" z tego względu, że Arkema nie wskazała żadnego argumentu pozwalającego na stwierdzenie, iż znajduje się w bardzo trudnej sytuacji finansowej.

334 Ponadto w ramach nieograniczonego prawa orzekania Sądu nie ma potrzeby dokonywania obniżki grzywny, o którą wnosiły skarżące.

335 Sam bowiem fakt, że skarżące zostały ostatnio ukarane trzema innymi grzywnami za naruszenia częściowo popełnione w tym samym czasie, nie może uzasadnić obniżki grzywny nałożonej w niniejszym przypadku. Ponadto gdyby fakt ukarania uzasadniał późniejszą obniżkę grzywny, takie rozwiązanie prowadziłoby do paradoksalnej sytuacji, w której krańcowa kwota każdej kary nałożonej na przedsiębiorstwo biorące wielokrotnie udział w różnych kartelach ulegałaby stopniowemu zmniejszeniu. Taka sytuacja byłaby sprzeczna z celem odstraszającym realizowanym przez grzywny.

336 Skarżące nie przedstawiają żadnego dowodu mogącego wykazać, że nałożenie grzywny w niniejszym przypadku, w połączeniu z innymi ostatnimi grzywnami, postawiło je w szczególnej sytuacji. Należy podkreślić ponadto, że z wyjątkiem grzywny nałożonej w decyzji w sprawie nadtlenków organicznych, odpowiedzialność spółki Arkema za zapłatę tych grzywien jest w dużym stopniu podzielona solidarnie z Elf Aquitaine i Total. W każdym razie łączna kwota grzywien nałożonych na Arkema na mocy tych czterech decyzji pozostaje nawet poniżej ustanowionego rozporządzeniem nr 1/2003 dla jednej grzywny progu 10% obrotów Arkema w 2005 r., wskazanym w motywie 14 zaskarżonej decyzji.

337 W rezultacie należy oddalić niniejszy zarzut, jak również wniosek skarżących o obniżenie kwoty grzywny z tego tytułu.

Wnioski

338 Z powyższego wynika, że skargę należy oddalić w całości z wyjątkiem wniosku skarżących o obniżenie podwyższenia grzywny zastosowanego wobec nich ze względu na skutek odstraszający.

339 Biorąc pod uwagę powyższe względy (zob. pkt 247–280 powyżej), Sąd uważa, że należy w ramach przysługującego mu nieograniczonego prawa orzekania obniżyć kwotę grzywny, za której zapłatę skarżące ponoszą odpowiedzialność, w celu uwzględnienia okoliczności, że w dniu nałożenia tej grzywny skarżące nie były już kontrolowane przez grupę Total.

340 W celu ponownego obliczenia kwoty grzywny Sąd uznaje za właściwe kontynuowanie metody przyjętej w zaskarżonej decyzji i zastąpienie zastosowanego w motywie 349 tej decyzji wobec skarżących mnożnika wynoszącego 3 współczynnikiem wynoszącym 1,25. W okolicznościach niniejszej sprawy i z uwzględnieniem w szczególności podwyżek grzywny zastosowanych wobec innych adresatów zaskarżonej decyzji Sąd stwierdza bowiem, że takie podwyższenie jest właściwe dla zapewnienia wystarczająco odstraszającego skutku grzywny nałożonej na skarżące.

341 W szczególności nie można uwzględnić wyrażonego na rozprawie wniosku Komisji mającego co do zasady doprowadzić do uwzględnienia przez Sąd kryterium dotyczącego infrastruktury prawno-ekonomicznej danego przedsiębiorstwa w czasie naruszenia w celu utrzymania zastosowanego wobec skarżących współczynnika mnożenia wynoszącego 3.

342 Przypomnieć należy, że wykonywanie nieograniczonego prawa orzekania przy ustalaniu kwot grzywien nałożonych na przedsiębiorstwa nie może prowadzić do dyskryminacji pomiędzy przedsiębiorstwami, które wzięły udział w porozumieniu lub uzgodnionej praktyce sprzecznymi z art. 81 ust. 1 WE (wyroki Trybunału: z dnia 16 listopada 2000 r. w sprawie C-291/98 P Sarrió przeciwko Komisji, Rec. s. I-9991, pkt 97; z dnia 25 stycznia 2007 r. w sprawie C-407/04 P Dalmine przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-829, pkt 152). Ze względu na to zaś, że czynnik ten nie został uwzględniony w przypadku pozostałych adresatów zaskarżonej decyzji (zob. pkt 266–271 powyżej), podwyższenie z tego tytułu kwoty grzywny, która może zostać przypisana skarżącym, nie byłoby uzasadnione.

343 W każdym razie, nawet gdyby należało uwzględnić ten czynnik przy określaniu kwoty grzywny, nie może on uzasadnić zastosowania wobec skarżących mnożnika wynoszącego 3 z tytułu wystarczająco odstraszającego skutku grzywny. Spowodowałoby to bowiem zastosowanie wobec skarżących takiego samego mnożnika jak wobec ich dawnych spółek dominujących, podczas gdy skarżące znajdują się w sytuacji wyraźnie odmiennej z punktu widzenia zasadniczych celów realizowanych poprzez nałożenie takiego podwyższenia grzywny (zob. podobnie ww. w pkt 213 wyrok w sprawie Degussa przeciwko Komisji, pkt 340).

344 Ponadto zgodnie z orzecznictwem, nie należy dokonywać rozróżnienia pomiędzy dwoma przedsiębiorstwami, których obroty uzasadniają w każdym razie uznanie ich za duże przedsiębiorstwa dysponujące wiedzą i infrastrukturą prawno-ekonomiczną pozwalającymi im lepiej ocenić, że ich zachowanie stanowiło naruszenie, i konsekwencje, jakie z tego wynikają (ww. w pkt 213 wyrok w sprawie Degussa przeciwko Komisji, pkt 340). W niniejszej sprawie wszystkie przedsiębiorstwa wymienione w motywie 349 zaskarżonej decyzji, jak zresztą również Arkema ze względu na wysokość jej własnego obrotu, mogły być uznane za duże przedsiębiorstwa dysponujące wiedzą i infrastrukturą prawno-ekonomiczną pozwalającymi im lepiej ocenić, że ich zachowanie stanowiło naruszenie (zob. podobnie ww. w pkt 213 wyrok w sprawie Degussa przeciwko Komisji, pkt 294). Wobec tego w niniejszej sprawie, biorąc pod uwagę mnożniki zastosowane wobec innych przedsiębiorstw (1,75 dla Degussa, 1,5 dla ICI oraz mnożnik „hipotetyczny" wynoszący 1,25 dla Arkema), należy stwierdzić, że mnożnik wynoszący 3 ma uzasadnienie jedynie w świetle bardzo wysokich obrotów Total w dniu nałożenia grzywny.

345 W odniesieniu do ponownego obliczenia wysokości grzywny, za której zapłatę skarżące są odpowiedzialne, przypomnieć należy treść art. 2 zaskarżonej decyzji, na mocy którego „[z] tytułu naruszenia, o którym mowa w art. 1, nakłada się następujące grzywny na: […] b) Arkema […], Altuglas International […] i Altumax Europe […], solidarnie odpowiedzialne: [219 131 250] EUR, z czego Total […] jest odpowiedzialna solidarnie za 140,4 mln EUR i z czego Elf Aquitaine […] jest odpowiedzialna solidarnie za 181,35 mln EUR".

346 Uwzględniając takie jego brzmienie oraz uzasadnienie zaskarżonej decyzji dotyczące obliczenia grzywny, należy rozróżnić dwie części tej grzywny.

347 Po pierwsze, skarżące zostały uznane solidarnie odpowiedzialne za zapłatę kwoty 37 781 250 EUR, ponieważ odpowiedzialność Elf Aquitaine i Total nie dotyczy tej kwoty.

348 Jak wynika z zaskarżonej decyzji, chodzi o kwotę podwyższenia z tytułu powrotu do naruszenia, za które Elf Aquitaine i Total nie zostały uznane odpowiedzialne, do której to kwoty następnie Komisja zastosowała obniżenie w wysokości 40% na podstawie komunikatu w sprawie współpracy. Przypomnieć należy, że w celu określenia kwoty podwyższenia z tytułu powrotu do naruszenia sama Komisja oparła się na mnożniku „hipotetycznym" wynoszącym 1,25 ze względu na wystarczająco odstraszający skutek (zob. przypis nr 233 dotyczący motywu 349 zaskarżonej decyzji). Tak więc argumenty wspomniane w pkt 247–280 powyżej nie mają wpływu na tę kwotę, a zatem kwota ta, wynosząca 37 781 250 EUR, za której zapłatę skarżące są wyłącznie odpowiedzialne, z wyłączeniem ich dawnych spółek dominujących, powinna pozostać niezmieniona.

349 Po drugie, skarżące zostały uznane solidarnie odpowiedzialne wraz z Elf Aquitaine za zapłatę kwoty 181,35 mln EUR, za którą Total została uznana odpowiedzialna solidarnie do wysokości 140,4 mln EUR. Chodzi zatem o kwotę grzywny, która nie wynika z uwzględnienia faktu powrotu do naruszenia.

350 Ta kwota 181,35 mln EUR wynika w szczególności z zastosowania mnożnika wynoszącego 3. Ponieważ zastosowanie tego współczynnika wobec skarżących jest nieuzasadnione, kwotę tę należy więc przeliczyć ponownie w odniesieniu do nich przy użyciu mnożnika wynoszącego 1,25 oraz zgodnie z metodologią zastosowaną przez Komisję w zaskarżonej decyzji.

351 W związku z powyższym solidarna odpowiedzialności skarżących za zapłatę tej części grzywny zostaje zmniejszona do kwoty 75 562 500 EUR.

352 Wreszcie przypomnieć należy, że na podstawie art. 23 ust. 2 rozporządzenia nr 1/2003 dla każdego przedsiębiorstwa lub związku przedsiębiorstw biorących udział w naruszeniu grzywna nie przekroczy 10% całkowitego obrotu uzyskanego w poprzedzającym roku obrotowym. Zgodnie z orzecznictwem jedynie w przypadku gdyby okazało się, że kilku adresatów decyzji nakładającej grzywnę stanowi przedsiębiorstwo będące

podmiotem gospodarczym odpowiedzialnym za karane naruszenie w dniu przyjęcia tej decyzji, wówczas pułap ten można obliczyć na podstawie całkowitego obrotu tego przedsiębiorstwa, to znaczy uwzględniając wszystkie jego elementy razem. Jeżeli natomiast dana jednostka gospodarcza ulegnie następnie rozpadowi, każdy adresat decyzji ma prawo do zastosowania wobec niego omawianego limitu indywidualnie (ww. w pkt 272 wyrok w sprawie Tokai Carbon i in. przeciwko Komisji, pkt 390).

353 Należy jeszcze zatem sprawdzić, czy kwota grzywny, do zapłaty której zobowiązane są skarżące, nie przekracza 10% całkowitego obrotu spółki Arkema w 2005 r. Skarżące są solidarnie odpowiedzialne za zapłatę grzywny do wysokości 113 343 750 EUR (kwota 37 781 250 EUR wskazana w pkt 348 powyżej plus kwota 75 562 500 EUR wskazana w pkt 351 powyżej). Należy stwierdzić więc, że ta kwota nie przekracza 10% obrotu Arkema w 2005 r. w wysokości, jaka wynika z motywu 14 zaskarżonej decyzji. Dotyczy to również ustalonej przed zastosowaniem obniżenia z tytułu komunikatu w sprawie współpracy kwoty pośredniej.

W przedmiocie kosztów

354 Zgodnie z art. 87 § 2 regulaminu postępowania przed Sądem kosztami zostaje obciążona, na żądanie strony przeciwnej, strona przegrywająca sprawę. Zgodnie z art. 87 § 3 tego regulaminu, w razie częściowego tylko uwzględnienia żądań każdej ze stron, Sąd może postanowić, że koszty zostaną rozdzielone albo że każda ze stron poniesie własne koszty.

355 W niniejszej sprawie wnioski skarżących zostały częściowo uwzględnione. Ze względu na to jednak, że argumentacja, która doprowadziła do obniżenia kwoty grzywny, została podniesiona dopiero na etapie rozprawy, podczas gdy mogła już być przedstawiona w skardze (zob. pkt 247 powyżej), słuszna ocena okoliczności faktycznych

niniejszego przypadku wymaga, aby skarżąca pokryła własne koszty oraz koszty poniesione przez Komisję.

Z powyższych względów

SĄD (czwarta izba)

orzeka, co następuje:

1) **Kwota grzywny, za zapłatę której Arkema SA (obecnie Arkema France), Altuglas International SA i Altumax Europe SAS ponoszą odpowiedzialność solidarną, na podstawie art. 2 lit. b) decyzji Komisji C (2006) 2098 wersja ostateczna z dnia 31 maja 2006 r. dotyczącej postępowania na podstawie art. 81 traktatu WE oraz art. 53 porozumienia EOG (sprawa COMP/F/38.645 — Metakrylany), zostaje obniżona do wysokości 113 343 750 EUR.**

2) **W pozostałym zakresie skarga zostaje oddalona.**

3) **Arkema France, Altuglas International i Altumax Europe zostają obciążone kosztami postępowania.**

Czúcz Labucka O'Higgins

Wyrok ogłoszono na posiedzeniu jawnym w Luksemburgu w dniu 7 czerwca 2011 r.

Podpisy

Spis treści

Okoliczności powstania sporu ..... II - 2608

Wprowadzenie ..... II - 2608

Postępowanie administracyjne ..... II - 2609

Zaskarżona decyzja ..... II - 2610

Adresaci zaskarżonej decyzji ..... II - 2611

Obliczenie grzywny ..... II - 2612

Przebieg postępowania i żądania stron ..... II - 2614

Co do prawa ..... II - 2616

W przedmiocie zarzutu pierwszego, dotyczącego naruszenia reguł dotyczących możliwości przypisania spółce dominującej praktyk stosowanych przez spółkę zależną oraz zasady niedyskryminacji ..... II - 2616

W przedmiocie części pierwszej, dotyczącej nieuwzględnienia reguł dotyczących możliwości przypisania spółce dominującej praktyk stosowanych przez spółkę zależną ..... II - 2617

— Argumenty stron ..... II - 2617

— Ocena Sądu ..... II - 2619

W przedmiocie części drugiej, dotyczącej naruszenia zasady niedyskryminacji .... II - 2624

— Argumenty stron ..... II - 2624

— Ocena Sądu ..... II - 2625

W przedmiocie zarzutu drugiego, dotyczącego błędów w zakresie ustaleń faktycznych, które Komisja miała popełnić przy przypisaniu Total i Elf Aquitaine naruszenia popełnionego przez Arkema ..... II - 2628

W przedmiocie części pierwszej, dotyczącej nieuwzględnienia braku zaangażowania kadry kierowniczej Total i Elf Aquitaine w praktyki, o których mowa w zaskarżonej decyzji ..... II - 2629

— Argumenty stron ..... II - 2629

— Ocena Sądu ..... II - 2630

W przedmiocie części drugiej, dotyczącej nieuwzględnienia okoliczności wskazujących na faktyczną niezależność Arkema w określaniu swojej polityki handlowej ... II - 2632

— Argumenty stron ..... II - 2632

— Ocena Sądu ..... II - 2637

W przedmiocie zarzutu trzeciego, dotyczącego naruszenia obowiązku uzasadnienia i zasady dobrej administracji przy wprowadzaniu w życie reguł dotyczących możliwości przypisania naruszenia ..... II - 2644

W przedmiocie części pierwszej, dotyczącej naruszenia obowiązku uzasadnienia .. II - 2645

— Argumenty stron ..... II - 2645

— Ocena Sądu ..... II - 2646

W przedmiocie części drugiej, dotyczącej naruszenia zasady dobrej administracji .. II - 2652

— Argumenty stron ..... II - 2652

— Ocena Sądu ..... II - 2653

W przedmiocie zarzutu czwartego, dotyczącego nieuwzględnienia przy ustaleniu kwoty wyjściowej grzywny w wysokości 65 mln EUR kryterium rzeczywistego wpływu na rynek ..... II - 2655

Argumenty stron ..... II - 2655

Ocena Sądu ..... II - 2659

W przedmiocie zarzutu piątego, opartego na istnieniu naruszenia prawa i na błędach faktycznych przy zastosowaniu podwyższenia kwoty grzywny ze względu na skutek odstraszający ..... II - 2664

W przedmiocie części pierwszej, dotyczącej tego, że Komisja nie miała podstaw do zwiększenia kwoty wyjściowej grzywny ze względu na skutek odstraszający na podstawie obrotu spółki Total, ponieważ tej spółce nie można przypisać naruszenia ... II - 2664

— Argumenty stron ... II - 2664

— Ocena Sądu ... II - 2665

W przedmiocie części drugiej, opartej na naruszeniu zasad proporcjonalności i równego traktowania ... II - 2665

— Argumenty stron ... II - 2665

— Ocena Sądu ... II - 2667

W przedmiocie części trzeciej, opartej na braku przydatności posłużenia się odstraszającym skutkiem grzywny w niniejszym przypadku ... II - 2670

— Argumenty stron ... II - 2670

— Ocena Sądu ... II - 2671

W przedmiocie podniesionego podczas rozprawy zarzutu opartego na tym, że w dniu wydania zaskarżonej decyzji skarżące nie pozostawały już pod kontrolą Total i Elf Aquitaine ... II - 2676

— Argumenty stron ... II - 2676

— Ocena Sądu ... II - 2679

W przedmiocie zarzutu szóstego, opartego na naruszeniu prawa przez Komisję przy podwyższeniu grzywny z tytułu powrotu do naruszenia ... II -2690

W przedmiocie części pierwszej, dotyczącej naruszenia zasady ustawowej określoności czynów zabronionych i kar oraz zasady pewności prawa ... II - 2690

W przedmiocie części drugiej, dotyczącej naruszenia zasady non bis in idem i zasady proporcjonalności ... II - 2691

— Argumenty stron ... II - 2691

— Ocena Sądu ... II - 2693

W przedmiocie zarzutu siódmego, opartego na popełnieniu błędu w ustaleniach faktycznych w związku z tym, że Komisja nie przyznała skarżącym obniżki grzywny z tytułu „niestosowania w rzeczywistości" przez Arkema niektórych zarzucanych jej praktyk ... II - 2696

Argumenty stron ... II - 2696

Ocena Sądu ... II - 2697

W przedmiocie zarzutu ósmego, dotyczącego naruszenia prawa i błędu dotyczącego okoliczności faktycznych ze względu na odmowę Komisji przyznania skarżącym obniżenia grzywny z tytułu „innych czynników" ... II - 2702

Argumenty stron ... II - 2702

Ocena Sądu ... II - 2704

Wnioski ... II - 2706

W przedmiocie kosztów ... II - 2710